

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

КУРС ЛЕКЦІЙ

Мукачево, 2019

УДК 02(075.8)

Розглянуто та рекомендовано Науково-методичною радою Мукачівського державного університету Протокол № від.... 2019р.

Розглянуто та рекомендовано до друку кафедрою філологічних дисциплін і соціальних комунікацій, Протокол №10 від 25.05. 2019р.

Рецензент: Розман І.І.– к. пед. н., доцент кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов

Укладач: Мовчан К.М.- старший викладач кафедри філологічних дисциплін і соціальних комунікацій

Б 59

Бібліотекознавство: курс лекцій/ укл. К.М. Мовчан. – Мукачево: РВЦ МДУ, 2019.– 132с.

У навчальному виданні висвітлюються теоретичні, методологічні та практичні аспекти бібліотекознавства. Особливу увагу приділено вивченню бібліотек як системи, їх класифікації, типологізації, основним принципам організації і функціонування бібліотечної справи.

Видання адресоване студентам спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», викладачам, бібліотечним працівникам.

© К.М.Мовчан, 2019
© МДУ, 2019

ВСТУП

Бібліотека – найдавніший соціальний заклад, створений із сукупності накопичених століттями знань, умінь, навичок, подальший розвиток, зміни якого залежать від розвитку суспільства.

Бібліотеки пройшли величезний історичний шлях, розвиваючи та зберігаючи надбання людства, здобуваючи досвід, навички, збагачуючи культуру, освіту, забезпечуючи стійкість зв'язків і відносин в рамках суспільства, поступово стаючи не просто бібліотеками, а сучасними соціальними інститутами, які включають інформаційні, культурні, освітні компоненти.

Визначаються три джерела формування бібліотекознавства: бібліотечна практика, професійна свідомість, соціальні замовлення.

Бібліотекознавство пройшло декілька етапів:

I – формування наукової думки: осмислення бібліотечної практики, поява перших праць – 1 тисячоліття до н. е. – XVI ст.;

II – наукові школи, наукові журнали – кінець XIX ст.;

III – утвердження наукового статусу, входження в галузь знань гуманітарні науки – початок – середина XX ст.;

IV – трансформація бібліотек – кінець XX ст.

Мета навчального видання – надати студентам знання про теоретико-методологічні, організаційні та історичні засади бібліотекознавства як науки та навчальної дисципліни, а також з'ясувати феномен бібліотеки як соціокультурного явища, її класифікацію, типологізацію, основні принципи організації і функціонування бібліотечної справи.

I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

Тема 1. Сутність, функції сучасного бібліотекознавства.

Існує декілька визначень поняття «Бібліотекознавство», всі вони доповнюють одне одного та виражають суть дисципліни, яку ми вивчаємо.

Бібліотекознавство – це наукова дисципліна документно-комунікаційного циклу, яка теоретично відтворює бібліотеку як наукове поняття й об'єкт реальності у всіх її зв'язках і опосередкуваннях.

Бібліотекознавство – наукова дисципліна, що вивчає теорію, історію, методологію, технологію та організацію бібліотечної справи.

Термін бібліотекознавство з'явився на початку XIX ст., започаткував його бібліотекар, монах з Мюнхена Мартін Шреттінгер. Він з 1808 по 1829 р працював над «Керівництвом з бібліотекознавства». Теоретичні трактування Шреттінгера були обмежені історичними умовами. Шреттінгер відокремив бібліотекознавство від бібліотечної справи, під яким він розумів практичні заняття. Вчений приділяв увагу практичним питанням організації бібліотеки. Ця теорія залишила слід на всьому закордонному бібліотекознавстві, що з часом дало підставу розглядати бібліотекознавство як практичну, прикладну науку, яка позбавлена соціального змісту. Вже наприкінці XIX ст. бібліотекознавство як наука відділяється від практики. Великий внесок в науку «бібліотекознавство» вніс німецький бібліотекознавець А. Грезель. Він писав: «Подібно до того, як будь-яка наука відокремлюється із загального людського знання і відповідно до принципу упорядкування в цілісність утворює дисциплінарне знання, так само і бібліотекознавство є упорядкована сукупність всіх безпосередньо віднесених до бібліотечної справи знань». В цей час формується уявлення про структуру бібліотекознавства як наукової дисципліни. У ньому виділяються два рівноцінних розділи: вчення про бібліотеку і вчення про бібліотечні фонди. З сучасної точки зору це визначення було недосконалим. Бібліотекознавство включає в себе історико-краєзнавчий напрямок, зосереджений на вивченні рукописів, стародруків; книгознавство; бібліографознавство. Таким чином, бібліотекознавство

починає виступати не в якості «практичного знання», а як сукупність наукових знань, як наукова дисципліна.

В Україні термін "бібліотекознавство" отримав поширення з середини ХІХ ст. Вітчизняне бібліотекознавство, як і закордонне – це сукупність наукових знань. Значну роль у розвитку бібліотекознавства зіграли В.І. Соболющikov, Н.А. Рубакін, А.А. Покровський, К.І. Рубинський, Л.Б. Хавкіна та ін. Вони характеризували бібліотечну справу як важливу галузь освіти, підкреслювали велику культурну роль бібліотек, їх важливе місце в самоосвіті та читанні населення, характеризували бібліотечну справу як важливу галузь освіти, підкреслювали велику культурну роль бібліотек, їх важливе місце в самоосвіті та читанні населення. Розвиваючись в руслі світового бібліотекознавства, вітчизняна бібліотечна наука в той же час мала самобутні риси. Так, бібліотекознавці наполегливо виступали за розширення кола читачів, загальнодоступність бібліотек. В цей час велика увага приділялася вивченню читачів, розкриттю книжкових фондів, полегшенню їх використання[4].

У ХІХ ст. на початку ХХ ст. з появою бібліотечних шкіл і курсів формується бібліотекознавство як наукова і навчальна дисципліна.

Так, у ХХ ст. бібліотекознавство зарубіжних країн пройшло складний шлях. Прихильники теоретичного бібліотекознавства намагалися звести сутність бібліотекознавства до бібліографії, історії літератури. Орієнтовно з 60-70 рр. бібліотекознавство стало набувати риси суспільної науки. Значну роль в утвердженні бібліотекознавства як суспільної науки відіграв Д.Х. Шира Свої твердження він виклав у книзі «Соціологічні основи бібліотечної справи»(1967р.).

Трошки пізніше у зарубіжному бібліотекознавстві остаточно утвердилася концепція бібліотеки і бібліотечної справи як важливого соціального закладу, інструменту демократії та інтелектуальної свободи. Бібліотекознавство переросло в суспільну, гуманітарну науку і вже не розглядалось як формально-технічна дисципліна.

Із зростанням значення інформації в житті суспільства змінюється парадигма бібліотекознавства. Закордонне бібліотекознавство вийшло на новий рівень розвитку «бібліотекознавство в новому ключі» (Шира Д.Х.). «Новим ключем» стало інформаційне тлумачення бібліотеки і бібліотечної справи. Вже в 60-70 рр. бібліотекознавство називається «бібліотечно-інформаційна наука».

Вітчизняні бібліотекознавці, як і зарубіжні, велику увагу приділяли проблемі сутності бібліотекознавства як науки, його місцю та взаємозв'язкам в системі наук. Але погляди науковців розділялись. Так, в 20-і рр. існувало, щонайменше, п'ять типових для того часу точок зору про сутність бібліотекознавства. Перша передбачала інтерпретацію бібліотекознавства як складової частини книгознавства, друга – бібліографії, третя – педагогіки, четверта – психології. Нарешті, п'ята розглядала бібліотекознавство як самостійну науку, об'єктом якої є бібліотека, а предметом – методика бібліотечної роботи. Так утвердилася концепція бібліотеки як самостійної науки [4].

В СРСР започатковано новий напрям бібліотекознавства – соціалістичне, яке спиралося на закони історичного матеріалізму, на праці В.І. Леніна, Н.К. Крупської з бібліотечної справи. На перший план вийшли соціальні проблеми бібліотечної теорії та практики, велика увага приділялась проблемам організації масового читання, ідеологічної та практичної спрямованості роботи бібліотек, планомірної організації та централізації бібліотечної справи, посилюється увага до історико-бібліотекознавчих проблем, визначення взаємозв'язку бібліотекознавства з іншими науками, його наукової методики. Отже, вже в 30-і роки остаточно затвердилось трактування бібліотекознавства як самостійної соціальної науки, в основу якої була покладена марксистсько-ленінська ідеологія.

Вчені В.А. Артисевич, Ю.В. Григор'єв, О.С. Чубар'ян приділяли велику увагу предмету і об'єкту бібліотекознавства, його взаємозв'язку з іншими науками, статусу, методології, методиці бібліотекознавчих досліджень.

Однак, не зважаючи на численні дослідження, ще не існувало чіткого розмежування об'єкта і предмета бібліотекознавства. Значний внесок в розвиток бібліотекознавчих досліджень зробили засновані в Харкові школи К. Рубинського, Л. Хавкіної.

У 70-80 рр. в ході дискусій більшість бібліотекознавців дійшли висновку, що **об'єктом бібліотекознавства є бібліотечна діяльність. Предмет бібліотекознавства** – виявлення і дослідження закономірностей, принципів формування, розвитку, функціонування бібліотечної системи, взаємодії бібліотек в різних аспектах.

В другій половині ХХ ст. активізувалися загальнотеоретичні дослідження в бібліотекознавстві. Значним досягненням вітчизняного бібліотекознавства стало виділення його в структурі наукового і навчального розділу, який отримав назву «загального бібліотекознавства».

У 1960 р. виданий перший у світі підручник «Загальне бібліотекознавство», автор О.С. Чубар'ян. Пізніше, у 1973 році науковець видав монографію «Загальне бібліотекознавство: підсумки розвитку і проблеми». В науковій праці проаналізовано провідні поняття, структуру і зміст бібліотекознавства.

Важливим кроком в розвитку бібліотекознавства був вихід підручника «Бібліотекознавство. Загальний курс» (1988р.). Навчальне видання розкривало загальні принципи та закономірності процесу використання книжкового фонду, теоретичні і методологічні основи радянського бібліотекознавства. В ті ж роки у вітчизняному бібліотекознавстві розширюється фронт бібліотекознавчих досліджень, значна увага приділяється вивченню історико-бібліотекознавчих проблем, міжпредметних зв'язків, досліджується соціальна роль бібліотеки, типології бібліотек, ролі книги і читання в суспільстві.

Після здобуття державної незалежності України з'ясувалось, що в Україні відсутня наукова інфраструктура за допомогою якої б розвивалась бібліотечна наука. Раніше всі захисти проходили в Москві і Санкт-Петербурзі,

фахові та начальні видання з питань бібліотекознавства виходили в Москві, мали загальносоюзне значення.

Розбудова власної наукової інфраструктури в українському бібліотекознавстві розпочалось з формування наукових центрів (установ і вузів, що мають науковий статус, при яких діють аспірантури, спеціалізовані ради із захисту дисертацій, здійснюється випуск наукових фахових видань):

- Національна бібліотека України ім. Вернадського;
- Київський національний університет культури і мистецтв;
- Харківська державна академія культури та ін.

Значну роль в розвитку бібліотекознавства відіграли національні, регіональні, міжнародні бібліотечні професійні організації, головним завданням яких є розробка загальнотеоретичних проблем бібліотекознавства.

Отже, бібліотекознавство пройшло складний шлях розвитку. Зародившись в давні часи як знання про бібліотеки, поступово **сформувалось як інформаційна наука із значним теоретичним потенціалом, загально визнаним статусом в системі наук.** Бібліотекознавство набуло основні риси навчальної дисципліни, яка і дотепер викладається у вітчизняних і зарубіжних навчальних закладах.

Головне завдання бібліотекознавства – розвиток теорії бібліотечної справи, визначення, аналіз його закономірностей як соціального явища, пов'язаного з використанням бібліотек на допомогу соціальному, економічному, культурному розвитку суспільства.

Мета бібліотекознавства – оптимізація соціального використання інформації у вигляді публікацій, через бібліотечну справу.

Бібліотека в системі суспільних відносин визначається як комунікативна система «книга (носій інформації) – бібліотека (організатор «взаємин» між книгою і читачем) – читач (споживач інформації). Отже, **об'єктом бібліотекознавства** можна вважати цілісну систему: інформація-читач-бібліотека. Зарубіжні та вітчизняні вчені в більшості притримуються думки, що об'єкт бібліотекознавства - бібліотечна справа як одна з форм

людської діяльності. «В цій системі бібліотекар стає організатором взаємин книги і читача, що відповідає соціальній ролі бібліотеки як ідеологічного, культурно-освітнього та науково-інформаційного закладу... Предметом бібліотекознавства є фонд, читач, бібліотекар... У центрі предмета бібліотекознавства перебуває взаємодія читачів з інформацією, зафіксованою у вигляді публікацій. Взаємодія організується, забезпечується всім необхідним для того, щоб вона ефективно здійснювалась.»[2]. Отже, предмет бібліотекознавства – дослідження взаємовідносин елементів системи «інформація-читач-бібліотека».

Бібліотекознавство пов'язане з бібліографознавством і книгознавством, джерелознавством, архівознавством, документознавством, музеєзнавством, археографією, інформатикою, книговидавничою і книгорозповсюджувальною справою. Універсальний характер фондів бібліотек зумовлює його зв'язок із багатьма соціогуманітарними, технічними і природничими науками внаслідок чого створена бібліотечна педагогіка, яка вивчає проблеми взаємовідносин читача і бібліотекаря, засвоєння читачем інформації, бібліотечно-інформаційну діяльність; бібліотечна етика вивчає правила поведінки в бібліотеці, етичний кодекс бібліотекаря; бібліотечна статистика вивчає кількісний аналіз складових бібліотечної справи; історія бібліотек і т.д.. З розвитком бібліотечної справи, підвищенням соціальної ролі бібліотек значне місце серед бібліотекознавчих наук зайняли бібліотечна економіка, бібліотечна естетика, бібліотечне право. З середини ХХ ст. активно розвиваються бібліотечна соціологія, яка включає соціологічних дослідження діяльності бібліотек; бібліотечна професіологія; бібліотечний маркетинг; бібліотечний менеджмент.

Структура бібліотекознавства – єдність стійких взаємозв'язків між його елементами, що забезпечують його цілісність і тотожність самому собі і збереження основних властивостей при різних зовнішніх і внутрішніх змінах. В кінці ХІХ в. постало питання про предмет бібліотекознавства. Першим підняв це питання А. Грезель. Він писав: "Теоретичні питання, що мають

відношення до бібліотек, історії бібліотечної справи взагалі та окремих книжкових фондів утворює предмет самостійної науки – бібліотекознавства" [3].

Завдання для самостійної роботи.

На основі опрацювання наукових і довідкових джерел розглянути різноманітні підходи до визначення базових понять: «бібліотека», «бібліотечна справа», «інформація», «документ», «комунікація», «загальне бібліотекознавство». Результати оформити у таблиці.

Поняття	Визначення	Автор (джерело)
---------	------------	-----------------

Список використаних джерел

1. Бондарева Д. Основні історичні етапи становлення бібліотечної справи: ключові аспекти/Д. Бондарева, К.М. Мовчан// Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. І.І. Алмашій. – Мукачево: РВВ МДУ, 2018. – Вип. 2(2). – С.10-13.

2. Бібліотекознавство. – Режим доступу: <http://znaimo.com.ua/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE>

3. Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек: підручник / В.О. Ільганаєва, Г.Д. Ковальчук та ін. – Харків: Основа, 1993. – 176с.

4. Історія виникнення та розвитку бібліотекознавства як наукової дисципліни. – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/journalism/00741002_0.html

Тема 2. Структура бібліотекознавства: теорія, історія, організація, управління, методика.

Бібліотека – це спеціальний заклад культури, що здійснює індивідуальне за формою реалізації забезпечення громадських потреб в

інформації, зосередженої як в її фонді публікацій (бібліотечному фонді), так і доступних їй інформаційних мережах. Головна і єдина сутнісна соціальна функція бібліотек – це інформаційна функція.

В освоєнні інформаційної концепції вітчизняне бібліотекознавство помітно відстало від багатьох зарубіжних країн. Наприклад, в США бібліотекознавство вже давно іменується "бібліотечно-інформаційною наукою". У зв'язку з цим актуальне завдання сучасного бібліотекознавства полягає не в критиці минулого вітчизняної бібліотечної теорії і практики, зрозуміло, не позбавленої помилок, деформацій та наукових драм, не в наукоподібній маніпулюванні новомодними англіцизмами, хоча ніщо не перешкоджає використанню іноземної лексики, де це неминуче, не в розробці явно безперспективних напрямків, а у фронтальному переході бібліотекознавства на інформаційну парадигму, яка передбачає глибоке переосмислення бібліотечної теорії, бібліотечної практики, бібліотечної освіти на методологічній основі загальнолюдських цінностей.

Серед загальнотеоретичних проблем важливе місце займає визначення його структури, уявлення про яку складалося, головним чином, у зв'язку з встановленням переліку навчальних дисциплін, з розробкою схем бібліотечно-бібліографічної класифікації. Теоретичному ж обґрунтуванню структури бібліотечної науки в минулому приділялося мало уваги. Основним досягненням в області диференціації бібліотекознавства стало виділення загальної теорії бібліотекознавства та основних функцій бібліотечної діяльності. Зараз виділяються як самостійні розділи бібліотекознавства або навчальні дисципліни: загальний курс бібліотекознавства, бібліотечні каталоги, бібліотечні фонди, бібліотечне обслуговування, організація та управління бібліотечною справою, історія бібліотечної справи, теоретичні засоби бібліотечної роботи.

Загальний курс бібліотекознавства вивчає загальні принципи і закономірності процесу організації громадського використання книжкових багатств, досліджує методологічні, загальнотеоретичні та інші питання, що

складають наукову основу всіх інших розділів бібліотекознавства[1].

Бібліотекознавство – комплексна соціогуманітарна наука, яка має загальнотеоретичні та теоретико-прикладні рівні, вивчає теорію, методологію, історію та організаційні поняття бібліотечної справи.

Бібліотекознавство – комплексна соціогуманітарна наука про закономірності розвитку і функціонування бібліотек, історію та зміст документальних джерел.

Загальнотеоретичне бібліотекознавство, засноване О.С. Чубар'яном у 1960 році містить:

-теорію бібліотекознавства(систему знань про бібліотеку як соціальний інститут, ідеї, концепції, типологію, класифікацію і т.д.);

-методологію (методи, способи бібліотекознавчого пізнання);

-історію(вивчення виникнення і розвитку бібліотекознавства в контексті суспільних трансформацій).

Загальна теорія бібліотекознавства в своїй сукупності дає цілісну картину про тенденції і перспективи розвитку бібліотечної справи і «становить наукову базу для спеціальних (прикладних) бібліотекознавчих теорій, які стосуються конкретних галузей бібліотечної справи. До них належать теорії: комплектування (формування) документних фондів; бібліотечно-бібліографічної класифікації; каталогізації і систематизації (зокрема і машиночитаної); фондознавства і ресурсознавства; автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів; комп'ютеризації бібліотек, створення і розвитку бібліотечних комп'ютерних мереж, Інтернет ресурсів у бібліотеках; бібліотечно-інформаційного сервісу (зокрема і віддаленого); управління бібліотечними процесами (менеджмент і маркетинг бібліотечної діяльності); історії бібліотек, окремих колекцій та документних зібрань тощо»[2].

Порівняльне бібліотекознавство здійснює порівняльно-змістовний аналіз бібліотечної теорії і практики, виявляє загальні і специфічні закономірності її розвитку.

Комплексність бібліотекознавчої проблематики обумовлює зв'язок

бібліотекознавства з іншими науками, внаслідок чого створюються інтегративні бібліотекознавчі дисципліни: бібліотечна психологія; бібліотечна етика; бібліотечна педагогіка; естетика, економіка, соціологія і т.д.

Бібліотекознавство, як соціогуманітарна дисципліна знаходиться під впливом розвитку суспільства, сучасної науки, постійно збагачується новими ідеями, новими методами дослідження.

Для реалізації дослідницьких завдань, які стоять перед бібліотекознавством, науковці використовують загальноприйняті методи і прийоми, які тісно пов'язані з практикою бібліотечної справи. «Зокрема, для вирішення проблем оптимізації організаційної структури фондів використовують прийоми бібліотекознавчого, фондознавчого та бібліографічного аналізу; для дослідження проблем удосконалення системи науково-інформаційного обслуговування — методи експертної оцінки, інтерв'ювання та анкетування; розвитку сервісу віддалених інформаційних ресурсів — моделювання і моніторингу; дослідження суб'єкт-суб'єктної взаємодії в процесі бібліотечно-інформаційної діяльності неможливе без спостереження, опитування та експерименту»[2].

В бібліотекознавчих дослідженнях широко використовуються методи вивчення документів:

- інформаційний аналіз;
- джерелознавчий аналіз;
- контент-аналіз.

Методи експертної оцінки дають можливість визначати якість об'єкта дослідження та надати прогнози подальшого розвитку.

Аналіз дисеретаційних досліджень, які були захищені в останнє десятиліття, наукових публікацій в галузі бібліотекознавства констатує той факт, що бібліотекознавчі дослідження знаходяться на високому, якісно новому рівні, що позитивно відображається на статусі навчальної, наукової дисципліни, визначення її об'єкта і предмета, інституціональної та

комунікаційної складових бібліотекознавства.

Інформатизація суспільства вимагає від бібліотек входження до єдиного інформаційного простору, сприяє визначенню ролі та місця бібліотек як суб'єктів інформаційного ринку, складової інформаційної інфраструктури суспільства. Головне завдання інноваційної політики бібліотек - створення умов для інноваційного розвитку.

Інноваційна політика в бібліотечній сфері набуває інституціональних ознак, пов'язаних з визначенням **об'єктів інноваційної діяльності**:

- інформаційних технологій;
- автоматизації бібліотечних процесів;
- інформатизації ресурсів;
- інформаційних продуктів;
- інформаційних послуг;
- онлайн-послуг.

Суб'єктами інноваційної політики бібліотеки є держава, органи управління, бібліотечні асоціації, організації.

Отже, **бібліотека** – відкрита динамічна система, здатна до саморозвитку та самоорганізації в умовах сучасних суспільних трансформацій.

Навчальна дисципліна «Бібліотекознавство» – це системно-структурована сукупність наукових знань про бібліотечну справу, що виступає в єдності двох іпостасей – власне наукової дисципліни і єдиної комплексної навчальної дисципліни, вивчення якої відкривається розділом загального бібліотекознавства.

Завдання для самостійної роботи

Хто вперше дав визначення поняття «бібліотекознавство»:

М. Шретингер; М. Рубакін; Л. Хавкіна; К. Рубинський; Х.Алчевська?
Обґрунтуйте відповідь.

Список використаних джерел

1. Бібліотекознавство як наука. – Режим доступу: <http://ua->

referat.com/%D0%91%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE_%D1%8F%D0%BA_%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%B0

2. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія / О. В. Воскобойнікова-Гузєва; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. Г. І. Ковальчук. – К. : Академперіодика, 2014. – 362 с.

3. Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності бібліотек: підручник / В.О. Ільганаєва, Г.Д. Ковальчук та ін. – Харків: Основа, 1993. – 176с.

Тема 3. Історія розвитку українського бібліотекознавства. Основні напрями та проблематики зарубіжних бібліотекознавчих досліджень.

Нові соціальні явища не виникають з нічого а витікають і формуються із сукупності практик. Бібліотека і є тим самим соціальним винаходом, який народився із сукупності накопичених століттями знань і умінь, навичок і т.д. Історія створення бібліотечної справи розпочалася з появою перших бібліотек, які виконували функцію схову, їх поступовим розвитком, вдосконаленням. Перші бібліотеки з'явилися ще в часи античності і були схожими більше на склади. З часом виникла необхідність **впорядкувати ці зібрання книг за певними принципами.** У VIII–XVII ст. д.н.е. документи написані на папірусі (Єгипет), колекції глиняних табличок (храм в м. Ніппуре, кам'яні таблички (Ассирія Вавилон) зберігалися здебільшого в коробках. **Зведені таблички дають фахівцям підстави припускати, що в них вже використовували елементи систематизації літератури.** В цей період в Древній Греції з'являється слово "бібліотека" від грецьких слів *biblion* (книга) і *theke* (сховище). З того часу бібліотека вже не мала статусу складу, а поступово трансформувалась в бібліотеку, яка мала певну

структуру, правила формування, зберігання фонду та представлення його читачу.

Першими були бібліотеки глиняних табличок. Найбільша бібліотека глиняних табличок була заснована у 668-627 р. д.н.е. у м. Ніневія. Фонд бібліотеки нараховував від 5 000 до 25 000 табличок з глини. Тексти на табличках були написані декількома мовами: асирійською, вавилонською, шумерською. Зберігалися в бібліотеці царські послання, списки країн, річок, гір, матеріали комерційного характеру, навчальна література. Основна частина бібліотеки розташовувалась в «левої кімнаті», яка була прикрашена скульптурними сценами полювання на левів. Заснував бібліотеку асирійський правитель Ашшурбаніпал. Він надавав великого значення упорядкуванню та комплектуванню фонду бібліотеки: відряджав писців у різні регіони своєї держави для виготовлення копій всіх текстів, на які вони натрапляють; замовляв з усіх великих храмових архівів копії текстів. Значне поповнення фонду бібліотеки здійснювалось за рахунок захоплених під час військових походів клинописів. Хранителі бібліотек працювали над удосконаленням роботи бібліотеки, а саме - досліджували зміст табличок, працювали над зберіганням, поповненням її фонду та вдосконалювали роботу з відвідувачами бібліотеки. Вже в той час великого значення надавали упорядкуванню табличок за номерами, назвами та галузями знань. Книги були чітко упорядковані, складались з декількох «аркушів» (табличок одного розміру). Внизу таблички стояла повна назва книги. Знайти необхідну книгу було легко, оскільки до кожної книги прикріплювалася маленька глиняна бирка з назвою відділу. Також на табличках зазначалися імена переписувачів та штампель бібліотеки, на якому записано «Палац Ашшурбаніпала, царя воїнів і царя народів, царя країни Ассур, котрому бог Набо і богиня Гасмита дарувала чутливі вуха і зірки очі, щоб розшукувати творіння письменників мого царства». У Нівейській бібліотеці зберігався і державний архів, де знаходилися документи, в яких записані відомості про життя країн Стародавнього світу. Цікавими у фонді були пісні, гімни, приказки,

оповідання. **Бібліотека започаткувала каталоги за галузями знань, вони були схожі за структурою на сучасні.** В каталозі зазначалася назва книги, кількість рядків, галузь знань. Бібліотекарями була проведена величезна робота з дослідження, копіювання текстів, які знаходились в бібліотеці, про що свідчать збережені глосарії, списки літератури, коментарі. Спосіб копіювання (переписування) у кожній бібліотеці був відмінний від іншого.

З другої половини XIV ст. д.н.е. в Стародавньому Єгипті при храмах були створені бібліотеки. Називались вони «Божими будинками книги». Обслуговували ці бібліотеки жреці. При храмі Рамсеса була заснована бібліотека, при вході в яку був надпис «Аптека для душі». Саме поява таких бібліотек дала початок заснуванню особистих і громадських бібліотек. Громадські бібліотеки були навіть в лазнях. Тут багаті люди читали книги. Книги не піддавалися впливу води і пари. Усім бажаючим спеціально навчені «лектори» читали книги вголос.

Вже в ті часи хранителі бібліотек дбали про свій фонд, започаткували переписування документів, де вказувалось ім'я того, хто переписував. Але цими книгами користувалось обмежене коло «посвячених», простим людям не було доступу до видань. *Ідеї тих часів, реалізовані в роботі бібліотек, залишаються актуальними і в наш час (копіювання, оцифрування найбільш запитуваних і цінних книг).*

Бібліотеки Стародавнього Світу виконували одночасно функцію бібліотеки і архіву. Документи в ній були в одному екземплярі. Історія бібліотек, вже більш схожих за своїм фондом на сучасні бібліотеки, розпочалась в Середньовіччі з того часу, коли для письма в Китаї почали використовувати папір. Китай можна назвати батьківщиною бібліотеки. Так, у IV–VI ст. з'являються бібліотеки при монастирях, церквах, монастирських школах, де зберігалась релігійна і світська література. Знаменитий філософ Хома Аквінський писав: «Справжня скарбниця монастиря – бібліотека. Без неї все одно, що кухня без котла, стіл без страв, колодязь без води, річка без риби, плащ без іншого одягу, сад без кольорів, гаманець без грошей, лоза без

винограду, суд без вартових». Бібліотеки були дуже маленькі і поміщалися навіть у скриньці. Згідно з правилами роботи бібліотеки (уставом) монахи зобов'язані були займатися не тільки фізичною працею, а й читанням і переписуванням книг. У їх фонді релігійна, художня література, деякі з них збереглися і до нашого часу. Правила бібліотеки дозволяли виносити книги. Фонд бібліотек поділявся на книги, доступні усім читачам і книги для обраних, це цінні книги або не бажані за ідеологічними мотивами. Перша печатна книга «Алмазна сутра», створена методом ксилографії, з'явилась в Китаї у 868 р. У VII-X ст. у Китаї виникає наукова установа «Книжковий двір», де працювали видатні вчені, які займалися дослідженнями, навчанням, вели підготовку до державних іспитів, необхідних для вступу на державну службу. Бібліотека була основою системи дослідження, виховання, освіти.

Найбільш відомою бібліотекою початку III ст. д. н. е. є Александрійська бібліотека царів Птолемеїв, заснована при Александрійському музеї. Книжковий фонд бібліотеки складався з понад 900 тисяч одиниць грецької та східної літератури. Це була найбільша й найбагатша бібліотека того часу, її фонд формувався з награваних архівних документів, які були знайдені на іноземних судах. Головним завданням бібліотеки був збір грецької літератури та перекладів творів інших народів на грецькій мові. Література за своїм змістом була найрізноманітніша: твори грецьких трагіків, кухарські книги та ін.

Очолювали Александрійську бібліотеку видатні вчені: Ерастрофен, Зенедот, Аристарх Самоський, Каллімах. В бібліотеці вперше була примінена система каталогізації, розстановки книг, створена видатним грецьким вченим і поетом Каллімаха (близько 310-240 р. д.н.е.). Першим бібліотекарем цієї книгозбірні був давньогрецький філолог та граматик Зенедот (325-200 д.н.е.). Він зробив значний внесок у розвиток бібліотек, бібліотечної справи: вперше запровадив розміщення книг в різних кімнатах. Це була систематизація літератури за предметом (галуззями), всередині кімнати (відділу) фонд розміщений за першою літерою імені (за авторським знаком). Цією

методикою користуються і зараз в роботі сучасних бібліотек.

Бібліотека була найбільшим культурним і науковим центром античного світу. Для читачів був споруджений зал, де стояли столи для читання та письма, біля столів знаходились крісла і м'які лежа. Тут намагалися створити сприятливі умови для роботи читачів. Александрійська бібліотека приваблювала своїм цінним фондом, зручним розміщенням, швидким пошуком і комфортом при читанні книг Аристарха, Самлоського, Евкліда, Герофіла та ін. В ісламі по-особливому будували приміщення бібліотек: високі стелі, купола. Читачі розміщувались на килимах, книги зберігались в шафах, найбільш цінні – в спеціальних вітринах. Особливу увагу хранителі бібліотек (сахиби) приділяли збереженню фонду від розкрадань, від пилу, від комах. Всім читачам надавали безкоштовний папір, чорнило, пір'я. Адже відвідувачі приходили в бібліотеку не читати, а скоріше переписувати. Правителі східних держав того часу мали багаті і чітко організовані бібліотеки, де були спеціальні зали для дискусій «мудрих». В цих бібліотеках книги зберігались в закритих шафах. Кожна галузь мала свою шафу і каталог, в який були занесені назви книг. Бібліотека була найбільшим дослідницьким центром мусульманського світу. Тут перекладали праці Аристотеля, Гіппократа, Евкліда.

Другою за величиною після Александрійської бібліотеки в період античності була Пергамська бібліотека, заснована в м. Пергамі у II ст. д.н.е. царем Евменом II (197-160 р. д.н.е.). Фонд бібліотеки нараховував близько 200 тисяч рукописних книг. Пергам був медичним центром, тому бібліотека спеціалізувалась переважно на медичній літературі. В бібліотеці був великий читальний зал, оточений полицями. Простір між зовнішніми стінами на полицях служив для циркуляції повітря. Це було зроблено з метою захисту документів бібліотеки від зайвої вологи, може розглядатись як *одна з перших технологій збереження рукописів*. Історія Пергамської бібліотеки закінчилася в 43 р. д.н.е.

В стародавньому Римі у I ст. виникли перші публічні бібліотеки.

Ініціатором був імператор Юлій Цезар (100-44р. д.н.е.). Ідея створення такої бібліотеки виникла в імператора після відвідування Александрійської бібліотеки. Перша бібліотека була створена у 39 - 28 р. д. н. е. товаришем Цезаря Азінієм Полліоном. Римські імператори дбали про створення бібліотек, про що свідчать факти створення 28 бібліотек імператором Костянтином. Ці бібліотеки несли в собі новизну: в бібліотеці вже можна було брати книги напрокат, для тимчасового користування.

В римських бібліотеках були відкриті і невеликі читальні зали. Але бібліотеки були тільки у великих містах, на периферії їх не було. В римських бібліотеках приділялась увага зовнішньому вигляду книги – палітурці. Вже в ці часи вивчалась організація роботи бібліотеки, збереження її фонду. Щодо збереження книг в архітекторів, які будували бібліотеки, були свої хитрощі: бібліотеки будувалися так, щоб вікна виходили на схід, вважаючи, що якщо на південь і захід виходять вікна, то книги будуть погано зберігатись. Нажаль, в теперішній час здебільшого будують приміщення люди, які далекі від проблем збереження фонду. Хоча бібліотеки були і публічними, але малодоступними, користуватися ними могло тільки вузьке коло читачів: священнослужителі, рабовласники.

Прийняття християнства, високий економічний і культурний розвиток Київської Русі, виникнення шкільної освіти зумовили виникнення бібліотек. В цей час монастирі були центрами науки, культури, духовності, в яких створювалися літописи, переписувалися та перекладалися книги, організовувалося їх зберігання та поширення.

За літописними свідченнями першою бібліотекою Київської Русі була Бібліотека Ярослава Мудрого (1037р), заснована при Софіївському соборі. Ярослав, розуміючи значення книги для суспільства, приділяв велике значення комплектуванню фонду бібліотеки. Ярослав Мудрий славився любов`ю до книг, збирав їх, перекладав, переписував. Його сини Святослав і Всеволод, внуки і правнуки теж були книголюбамі. Фонд бібліотеки містив книги церковного спрямування, потреба в них диктувалась поширенням на

Русі християнства. Очевидно, поряд з церковними були і книги, які містили відомості зі світової історії, географії, астрономії, філософські та юридичні тракти, публіцистичні твори, історичні твори візантійських авторів, давньогрецьких філософів і істориків: Арістотеля, Геродота, Плутарха. Великою заслугою Ярослава були створені ним переписувальні майстерні. Книги, які вийшли з цих майстерень, стали основою створення інших бібліотек, служили справі поширення писемності на Русі. В цей час було створено ще одну бібліотеку, яка залишила свій слід в історії бібліотекознавства – бібліотеку Печерського монастиря, яка в кінці XI століття стає центром руської «книжності». Саме тут Нестор створив «Повість временних літ», «Житіє Феодосія» та ін.

Пізніше до формування бібліотек долучилися інші можновладці. В ті часи вважалося, що кожен повинен мати домашнє книжкове зібрання, щоб зберегти для прийдешніх поколінь пам'ятки писемності.

Раніше в майстерні по переписуванню рукописів (скрипторії) переписували книги, це дуже трудомісткий процес, який займав багато часу. Пізніше, з винаходом книгодрукування збільшилась кількість книг і відповідно кількість бібліотек стала збільшуватись, збільшились фонди бібліотек. З поширенням грамотності зростає число відвідувачів бібліотек. З середини XV століття разом з винаходом книгодрукування та розвитком культури виникають нові за структурою і змістом роботи бібліотеки. Поступово склалась і структура бібліотеки, що поділялася на дві частини: «велика бібліотека» (читальня) і «мала бібліотека» (зберігались дублетні документи, які можна було брати під заставу додому), *тепер це читальний зал та абонемент.*

Починаючи з XI ст. зростання торгівельних зв'язків, розвиток ремесел, розвиток міст зумовило відкриття установ, які давали б відповідні знання, створювались університети. При університетах були відкриті бібліотеки. Вони були створені не тільки з метою зберігання книг, а й відкриті для користувачів.

Першою університетською бібліотекою в Європі стала бібліотека Болонського університету в Італії, заснована в XI ст. Потім з'явилися університетські бібліотеки у Франції (Парижський університет), Чехії (Прага), Польщі (Краков), в Англії (Оксфорд, Кембридж) та в інших містах Європи.

Своїми книжковими фондами славилися бібліотеки Ірландії, Англії, Франції, Німеччини. В кінці XVI століття тільки в Англії було 160 церковних і монастирських бібліотек, 60 університетських бібліотек. В Англії був складений загальний каталог книг, що враховував фонди всіх 220 бібліотек. Бібліотеки перестають бути архівами, стають самостійними установами, які виконують функції, притаманні бібліотекам. Вже у XVII – XVIII століттях з'явилися бібліотеки, які мають світове значення: Бодлі в Оксфорді, Королівська бібліотека в Берліні, Бібліотека Британського музею в Лондоні та ін.

Оксфордською бібліотекою, яка існувала при університеті завідував громадський діяч Уатлок, його помічником був Дюрі – релігійний діяч, автор роботи «Реформований зберігач бібліотек». В своїй роботі автор висловлював думку про те, що бібліотекар повинен бути не тільки хранителем фонду, а робити так, щоб книги були доступні читачу. *Можливо, завдяки його ідеям існують тепер читальні зали з відкритим доступом.* Відомий бібліофіл того часу Річард де Бери видав книгу «Philobiblon» у якій звертається до тих, хто не береже книги в якій просить читача берегти книгу, нагадавши йому правила користування книгою. У 1662 році Бібліотека Оксфордського університету отримала право на обов'язковий примірник, що значно поповнило фонд бібліотеки. Повертаючись до наших часів – *право на обов'язковий примірник мають тільки великі бібліотеки.*

Найважливішою подією в розвитку бібліотечної справи було створення у 1753 році Національної бібліотеки Англії. Фонд бібліотеки складався зі зборів багатих, налічував біля 8,5 млн. книг, з них більше 20 тисяч екземплярів рукописних видань на європейських мовах, багато на східних

мовах. У 1757 році Георг II приєднав до цієї бібліотеки королівську бібліотеку і їй було надано право обов'язкового примірника всіх книг, які виходять в Ірландії та Великобританії. Багатий, різноманітний за галузями та інтересами бібліотечний фонд був доступний для осіб, які займаються науковою роботою. Стрімкий розвиток науки і освіти в Європі спричинив потребу створення університетів в Австро-Угорщині. При університетах створювалися бібліотеки. Їх фонд відповідав напряму підготовки навчальних закладів. Такий же принцип *комплектування фонду бібліотек університету зберігся і до нашого часу.*

Цікавим фактом цього періоду є робота Гете у Веймарській бібліотеці. Гете зробив значний внесок в розвиток бібліотечної справи, він, ставши у 1797 році комісаром «Верховного управління самостійними установами з мистецтв і наук» при дворі герцога, приділяв велику увагу бібліотеці, прагнув зробити бібліотеку доступною, щоб її фонд ефективно використовувався. Гете сам відбирав на аукціонах і ярмарках книги для бібліотеки, відгукувався на прохання читачів про відсутні у фонді книги і купував їх, подарував бібліотеці повне зібрання своїх творів. Гете ввів нові правила користування бібліотекою, започаткував інвентаризацію фонду, посадові обов'язки працівника бібліотеки – на його думку кожен бібліотекар повинен знати весь бібліотечний процес, бути молодим, активним. Ідея Гете була цікавою та прогресивною на той час, але дуже мало бібліотек надавали доступ до свого фонду та навчали своїх працівників. Тільки у 1854 році в Бостоні мерія міста звернула особливу увагу на освіченість громадян. Вони зазначали, що освіченість людей залежить від розвитку публічних бібліотек, всі громадяни мають право на доступ до інформації, яка належить суспільству. В цей час була відкрита перша у світі публічна бібліотека. Вона утримувалась за рахунок податків і була доступна для всіх.

Накопичені століттями знання і уміння прискорили трансформацію бібліотечної справи в наукову систему, яка отримала назву «бібліотекознавство». Мюнхенський бібліотекар М. Шреттінгер першим

усвідомив потребу введення поняття «бібліотекознавство». Він вперше в історії згадав поняття «Бібліотекознавство» у праці «Досвід вичерпного підручника з бібліотекознавства, або керівництво по досконалому веденню справ бібліотекаря (1808-1829 pp.)». Ця робота була перевидана у 1834 році під назвою «Керівництво з бібліотекознавства». Шреттінгер М. в своїй роботі приділяв більше уваги практичним питанням.

В Україні бібліотечна справа почала розвиватись значно пізніше. Перша публічна бібліотека відкрилась в Одесі у 1830 році. Це була приватна платна «Бібліотека читання» при книгарні Клочкова Н.А., яка налічувала близько 1000 книг, які можна було отримати під заставу в бібліотеці або купити в книгарні. 1850 рік запам'ятався в історії бібліотечної справи як рік, коли вперше було здійснено бібліотеками книгообмін. Київська публічна приватна бібліотека П.П. Должикова надіслала до Львова відомому діячеві того часу Я. Головацькому твори російських і українських письменників і отримала взамін західноукраїнські видання. *Сьогодні, з метою якісного поповнення свого фонду, книгообмін здійснюють майже всі бібліотеки.*

В цей період з'явився новий метод зберігання фонду від крадіїв. Якщо раніше найцінніші книги приковували ланцюгами, то в Україні винайшли інший спосіб: на полях книги чи на її перших сторінках писалося закляття для тих, хто хотів привласнити книгу. Закляття мали приблизно такий текст «Хто хотів би цю книжку віддалити з цього місця, той буде мати зі мною справу перед божим судом» чи «Хай ця книга перебуває в цій церкві вічно, а хто її візьме, хай буде проклятий, хай буде засуджений на негасимий вогонь і хай точить його невисипущий черв'як».

Кінець XIX - початок XX століття був початком розвитку бібліотек і бібліотечної справи. Американський бібліотекар і бібліограф Мевіл Дьюї придумав все те, без чого неможливо уявити сучасну бібліотеку: **каталоги, систематизоване розташування книг у книгосховищі, нумерація, яка полегшує пошук літератури.** Дьюї першим висловив думку, що **бібліотеки повинні бути доступні для людей і працювати допізна, щоб люди могли**

приходили в них по закінченню робочого дня, **розробив систему видачі книг, штрафів за несвоєчасне повернення книг.** Для систематизації книг Дьюї запропонував **десяткову класифікацію**, згодом на її основі була створена універсальна десяткова класифікація УДК. Вже у 1879 році видатний бібліотекар здійснив спробу впорядкувати та організувати систему професійного навчання бібліотекарів. В цей час теоретичні знання бібліотекарі здобували самостійно, а практичні навички - на базі потужних бібліотек, але така освітня модель не зустріла схвалення Американської бібліотечної асоціації. Були створені бібліотечні школи. Першу Школу бібліотечної економіки очолив Мелвіл Дьюї у січні 1887 року. На першому курсі було 20 студентів: 3 чоловіків, 17 жінок. В цей період бібліотеки стали потужними центрами дорослої освіти, відповідно персонал бібліотеки повинен мати відповідну кваліфікацію. Усвідомлюючи це, вже у 1923 році професійна підготовка бібліотечних працівників зазнали кардинальних змін. У Чикагському університеті була створена «Магістерська бібліотечна школа». Американці і сьогодні є лідерами бібліотечної справи. Найбільші бібліотеки США - справжні інформаційні центри.

Початковий період розвитку бібліотекознавчої думки в Україні пов'язаний з ім'ям видатного бібліотекознавця Хавкіної Л.Б. – непересічної особистості, вітчизняного бібліотекознавця кінця ХІХ – початку ХХ ст. Її науковий доробок і внесок у розвиток бібліотечної справи мають вагомe значення. Більшість її ідей не реалізовані, однак залишаються актуальними і в наш час, зберігаючи свою перспективність і на майбутнє [1]. Саме у «харківський період» (чи хавкінський), період діяльності Хавкіної Л.Б. були закладені основи бібліотекознавства. Головним напрямом діяльності були об'єкт, предмет, метод, структура бібліотекознавства. Хавкіна вважала що бібліотекознавство - складова частина книгознавства, але цілком може бути і самостійною наукою. Велику увагу науковець приділяла теоретичним питанням бібліотечної справи. Тривалий час, підкреслювала Любов Борисівна, головною метою бібліотек було лише накопичення книжкових

багатств. Пізніше до цієї функції приєдналося бібліотечне обслуговування. Але й цього було недостатньо. Сучасна бібліотека повинна не лише задовольняти попит читачів, а й викликати і підвищувати його. Не кожна колекція книг, на думку Л.Б. Хавкіної, може зватися бібліотекою. В сучасному значенні цього слова під бібліотекою слід розуміти зібрання книг, організоване та розміщене за певною системою та призначене для освіти, самоосвіти і просвітництва.

Державна бібліотека, що за характером є національною, повинна мати у своєму фонді все, що було написано і надруковане у певній країні, і якомога більше з того, що видане в інших країнах. Академічні і наукові бібліотеки повинні збирати все, що тільки можливо, незалежно від того, є книга сучасною чи ні. Для історії науки, вважала Хавкіна Л.Б., потрібні стародруки, яким не місце у публічній бібліотеці, призначеній для широкої просвітницької та наукової роботи.

Сучасні бібліотеки, побудовані за принципом Хавкіної, є потужними центрами, які відрізняються фондом, структурою, способом обслуговування.

Завдання для самостійної роботи.

Скласти зведену хронологічну таблицю історії розвитку бібліотекознавства як науки та навчальної дисципліни.

Список використаних джерел

1. Абрамов К. И. История библиотечного дела в СССР : учебник. – Изд. 2-е, перераб. и доп. / К. И. Абрамов – М.: Книга, 1970. – 455 с.
2. Бондарева Д. Основні історичні етапи становлення бібліотечної справи: ключові аспекти/Д. Бондарева, К.М. Мовчан// Наука майбутнього: збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених / гол. ред. колегії В.В. Гоблик; заст. гол. ред. І.І. Алмашій. – Мукачево: РВВ МДУ, 2018. – Вип. 2(2). – С.10-13.
3. З історії книги та бібліотек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.vspu.edu.ua/html/ist1.htm#1> (дата звернення: 20.11.18р.)

4. Історія бібліотек [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pravda-prvorda.jimdo.com/%D1%81%D1%82%D0%BE%>
5. Керзюк О. Партнерська співпраця Британської бібліотеки / Ольга Керзюк // Бібліотечний вісник. –2016. – № 2. – С. 22–25
6. Кушнарєнко Н.М. Внесок Л.Б. Хавкіної в розвиток бібліотечного фондознавства//Українське бібліографознавство в історичному вимірі. – 2011. – С.7
7. Плавчан В. М. Перша бібліотека на Русі : [б-ка Ярослава Мудрого] / В. М. Плавчан // Шк. б-ка. – 2009. – № 6. – С. 40.
8. Річард де Бері та його Філобіблон [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://museum.lib.kherson.ua/ua-richard-de-beri-ta-yogo-filobiblon.htm>

Тема 4. Методологія і методика бібліотекознавчих досліджень.

До кінця 80-х років ХХ ст. бібліотекознавчо-наукова дисципліна вивчає мету, принципи, зміст бібліотечних процесів. Тільки наприкінці ХХ ст. початку ХХІ ст. бібліотекознавство розглядається як «комплексна соціогуманітарна наука, яка вивчає закономірності розвитку і функціонування бібліотек, історію документу, особливості розвитку бібліотечно-інформаційних ресурсів, їх використання». Термін «методологія» (грец. *methodos* – шлях дослідження або пізнання, *logos* – поняття, вчення) визначає сукупність способів, прийомів та операцій практичного або теоретичного засвоєння дійсності, тобто шлях пізнання. У філософії та наукознавстві вирізняють такі рівні методології – загальнофілософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, рівень методів і техніки дослідження[1].

Класик радянської бібліотечної науки ХХ ст. А.М. Ванєєв визначив методологію бібліотекознавства як «вчення про принципи побудови, форми і засоби наукового пізнання бібліотечної науки»[2].

Це визначення виявляє співвідношення понять «теорія» і «методологія». В чому їх різниця?

Теорія вивчає сам об'єкт бібліотечної науки.

Методологія - аналізує шляхи вивчення об'єкта, його закономірності. Від теоретичного вивчення об'єкта бібліотечної науки і предмета бібліотекознавства залежить методологічний підхід. «Розвиток методології бібліотекознавства взаємопов'язаний із дослідженням та розвитком іншого компоненту статусу галузевої науки - її структурою» [3].

Бібліотекознавство як комплексна соціогуманітарна дисципліна за структурою має загальнотеоретичні і теоретико-прикладні рівні, вивчає та розробляє теорію, методологію, організаційні питання бібліотечної справи та її історію [4]. Для реалізації дослідницьких завдань науковці використовують спеціальні методи, які базуються на загальноприйнятих методах наукових досліджень та тісно пов'язані з бібліотечною справою. Це такі методи як: експертна оцінка; анкетування; моніторинг; спостереження; опитування; експеримент.

Всі бібліотекознавчі дослідження базуються на застосуванні методів термінологічного аналізу, користуються методикою, яка включає в себе найрізноманітніші прийоми пізнання і трансформації бібліотечної справи, які розподіляють: за областю застосування, за досліджуваними аспектами.

За областю застосування наукові методи бібліотекознавства діляться на:

- загальнонаукові (системний, історичний, проблемно-хронологічний, структурно-функціональний та порівняльний методи);
- спеціальні бібліотечні (бібліотекознавчого і фондознавчого аналізу, фондової реконструкції і моделювання та ін.).

За досліджуваними аспектами методи діляться на:

- якісні;
- кількісні;
- якісно-кількісні.

Загальнонаукові методи дослідження – це методи наукового пізнання, які застосовуються практично в усіх наукових дисциплінах, у тому числі і в бібліотекознавстві. До них належать:

- аналіз (досліджуваний об'єкт розділяється на елементи: ознаки, властивості, відносини). Кожен з елементів досліджується окремо і в подальшому з'єднуються з допомогою логічного прийому (синтезу);

- синтез – поєднання різних елементів, сторін, властивостей об'єкта в одне ціле. Синтез не може бути без аналізу, він тісно пов'язаний з ним;

аналіз і синтез широко застосовуються в бібліотечній теорії і практиці;

- абстрагування – метод наукового пізнання, оснований на формуванні образу реального об'єкта за допомогою мисленнєвого виділення ознаки, яка цікавить дослідника. Досліджуючи таку категорію як «читач» в процесі абстрагування необхідно відволіктися від усіх властивостей людини, концентруючи увагу тільки на тих його якостях, які характеризують її як читача.

- В бібліотекознавстві досить часто використовують абстракції.

- Поняття "бібліотека" – це узагальнююча абстракція. Якщо ж треба побудувати специфічне поняття, використовують аналітичну абстракцію (наукова бібліотека);

- аналогія – метод наукового дослідження завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими. Аналогія здійснюється з допомогою порівняння предметів, пошук спільного між ними.

- На основі загальнонаукових методів дослідження явищ, які відбуваються в суспільстві, у кожній науці сформувалися емпіричні методи, що ґрунтуються на досвіді розвитку конкретної науки та застосуванні її у практичній діяльності людей.

Емпіричні методи застосовуються у дослідженнях разом з загальнонауковими. Це: методи чутливості – відчуття, сприймання і уявлення. Емпіричні методи включають теоретичні і методичні прийоми досліджень.

Теоретичні прийоми ґрунтуються на використанні існуючих теорій, створенні нових теорій, притаманних певній науці.

До теоретичних прийомів належать:

- формалізація;
- метод створення теорії.

Формалізація (від лат. *formalis* – складений за формою) – це метод дослідження бібліотечних об'єктів, заснований на пізнанні змісту з допомогою виявлених елементів їх форми або через деякі формальні системи, результати таких досліджень виражаються в точних поняттях або твердженнях.

Прикладом застосування методу формалізації в бібліотекознавстві є створення його понятійного апарату. Кожне наукове поняття, що входить до його складу – результат не тільки аналізу, синтезу, абстракції, а й формалізації, коли різноманіття властивостей, ознак, зв'язків, відносин предметів зводиться до деякої єдиної загальної форми, а саме до поняття.

Створення теорії – узагальнення результатів дослідження, знаходження загальних закономірностей у поведінці об'єктів, що вивчаються, а також поширення результатів дослідження на інші об'єкти і явища, які сприяють підвищенню надійності проведеного експериментального дослідження.

Методичні прийоми, за якими проводяться конкретно-наукові дослідження (емпіричні), формуються на основі загальнонаукових методів і відображають особливості тієї науки, завдяки якій вони створені. Це: спостереження, експеримент і впровадження результатів дослідження у практичну діяльність.

Спостереження – апробація обґрунтування висунутих гіпотез або проміжних результатів дослідження з використанням аксіоматизованих знань про об'єкт, а також практики його функціонування (хронометраж, анкетування, експрес-діагностика та ін.).

У бібліотечній теорії і практиці активно використовуються майже всі варіанти спостереження: безпосередні, прямі, періодичні, неперіодичні, безперервні і т.д. Від бібліотечного фахівця, який здійснює спостереження

вимагається вміння вести спостереження, фіксувати властивості, ознаки, які мають цінність з точки зору проведеного дослідження.

У бібліотечних дослідженнях спостереження виконує наступні функції:

- забезпечує тією інформацією, яка необхідна для постановки нових задач, висунення гіпотез, подальших досліджень теорій;
- перевірку гіпотез і теорій;
- здійснює зіставлення результатів, отриманих у ході теоретичного дослідження, перевіряє їх адекватність і істинність.

Експеримент (від лат. experimentum – проба, дослід) – науково поставлений досвід, цілеспрямоване вивчення викликаного дослідником явища в точно врахованих умовах, коли є можливість стежити за ходом зміни явища, активно впливати на нього і відтворювати це явище при необхідності щоразу, коли в наявності ті ж самі умови.

Експеримент – дієва форма наукового дослідження, що дозволяє побачити те, що приховано в глибині явища. Експеримент пов'язаний з методом спостереження.

У бібліотекознавстві використовуються такі види експерименту:

- уявний (теоретичний) експеримент;
- пошуковий експеримент;
- модельний експеримент на ЕОМ;
- якісний експеримент;
- кількісний експеримент.

Впровадження результатів дослідження у практичну діяльність – методичні прийоми реалізації результатів наукового дослідження у практичну діяльність людей (удосконалення обслуговування читачів, комплектування, збереження фонду і т.д.).

Моделювання – метод дослідження об'єктів пізнання під час проведення експериментів і обробки їх даних, це метод, при якому вивчається не сам об'єкт, а його зображення у вигляді моделі, результати дослідження переносяться з моделі на об'єкт.

Моделювання – не тільки засіб відображення явищ і процесів бібліотечної справи, а і критерій перевірки наукових знань, здійснюваних безпосередньо або за допомогою встановлення відносини розглянутої моделі до іншої моделі або теорії. Вживане в єдності з іншими методами, моделювання служить поглибленню пізнання, повніше розкриває сутність досліджуваних бібліотечних об'єктів.

Інформатизація суспільства, поява персональних комп'ютерів дозволило якісно проводити дослідження об'єктів і процесів бібліотечної справи для вирішення більш складних наукових завдань бібліотекознавства.

Прогнозування – сукупність досить різних спеціальних наукових методів дослідження перспектив розвитку якого-небудь явища, переважно з кількісними оцінками і з зазначенням визначених строків зміни цього явища. Пізнавальне значення методів прогнозування в бібліотекознавстві важко переоцінити. Воно дозволяє з високим ступенем ймовірності заглянути в майбутнє і заздалегідь формувати політику в галузі бібліотечної справи, бібліотечної освіти і т.п.

Структурно-функціональний метод – системне дослідження явищ і процесів як структурно розчленованої цілісності, в якій кожен елемент структури має певне функціональне призначення.

У бібліотекознавстві структурно-функціональний метод полегшує вивчення елементів, що складають цілісну структуру. З його ж допомогою поглиблюється пізнання бібліотечної справи як цілого. Уявити собі бібліотечну справу як цілісну систему, елементи і частини якої пов'язані пізнаними закономірностями, значить зробити величезний крок у пізнанні природи і сутності об'єкта бібліотекознавства.

Класифікація – розподіл предметів будь-якого роду на взаємопов'язані класи згідно істотних ознак, властивих предметам даного роду. При цьому кожен клас може ділитися на підкласи. Різновидами методу класифікації є: типізація, систематизація, предметизація та інші. Цей метод відіграє важливу роль в бібліотечній теорії та практиці. Володіння методом класифікації –

найважливіший показник загальної та професійної культури, логічності мислення фахівця бібліотечної справи. Нездатність мислити термінами методу класифікації означає професійну непридатність працівника бібліотеки. Класифікація – важливий метод для кожної бібліотеки і бібліотечної справи, це фундаментальна проблема бібліотекознавства, яка вимагає її безперервного дослідження у зв'язку з наростанням обсягу і зміною інформації, що накопичується в бібліотеках.

Цитування – метод наукометричних досліджень, спрямованих на формування оцінки наукової діяльності, виявлення перспективних тенденцій розвитку науки, встановлення значимості публікацій, заснований на аналізі бібліографічних посилань в інформаційних потоках науки. Цей новий метод наукового дослідження, що активізувався на початку 60-х рр. під керівництвом директора Інституту наукової інформації (США) Ю. Гарфілда. Цей метод має важливе значення для бібліотечної теорії і практики. В процесі комплектування, на основі методу цитування, можна безпомилково визначити найбільш цінні видання і успішно вирішити проблему вибору їх з безлічі публікацій, схожих по тематиці.

Цитування – трудомісткий спосіб наукового дослідження, який ефективніше реалізується за допомогою ЕОМ. Наукометричні бази Scopus і Web of Science використовують метод цитування для оцінювання наукових публікацій.

Бібліографічний метод – універсальний загальнонауковий метод, який використовується у всіх науках. Він полягає у використанні або створенні бібліографічних джерел у процесі наукового дослідження. Бібліографічний метод лежить в основі створення всіх інформаційно-пошукових систем.

Термінологічний аналіз – процес цілеспрямованого вивчення термінів в ході якого виявляються зміст, суттєві ознаки понять, встановлюються їхні зв'язки і субординація а також місце в понятійному апараті теорії, на основі якої будується дослідження. Перш ніж проводити дослідження, вчений повинен визначити зміст терміну. Термінологічний аналіз займає значне

місце в процесі створення і використання інформаційно-пошукових систем бібліотеки.

Термінологічний аналіз, будучи самоцінним, може грати роль підготовчого до методу операціоналізації поняття. Метод цей полягає в зіставленні аналізованих понять з фактами чи подіями, відображенням яких вони є.

Операціоналізація поняття це процес "перекладу" абстрактного терміну на "мову" конкретного дослідження, що проводиться, це його конкретизація і деталізація стосовно завдань дослідження, співвіднесення з фактами емпіричної бібліотечної дійсності. Будь-яке поняття є абстракція. Завдяки операціоналізації вдається уявити кожне поняття, необхідне для дослідження. Піддамо абстрактне поняття "бібліотека" операціоналізації. У ході цього процесу можна звести це поняття до вирішення поставленої наукової задачі. Отже, уявімо поняття "бібліотека" у вигляді сукупності виконуваних нею функцій. З цієї сукупності виділимо функцію обслуговування читачів. Цю функцію висловимо у вигляді, доступному вимірюванню, тобто в кількості книговидач. Таким чином, ми операціоналізували поняття "бібліотека", звівши його до книговидачі.

Опитування – збір первинної інформації про об'єктивні чи суб'єктивні факти зі слів опитуваних. У бібліотекознавчому опитуванні в якості опитуваних можуть бути читачі, бібліотекарі, експерти та ін. В результаті опитування у дослідника накопичується інформація, що містить судження опитуваних з різних аспектів бібліотечної роботи, їх суб'єктивні оцінки, думки, уподобання, схильності, мотиви діяльності і т.п. Цінність методу опитування досить велика. Вітчизняне та зарубіжне бібліотекознавство використовують цей метод близько століття. Опитування - незамінне джерело відомостей про об'єктивні процеси бібліотечної справи. Іноді без опитування неможливо вирішити основні завдання досліджень. Так, наприклад, не можна обійтися без нього, якщо необхідно дослідити якесь масове соціальне явище: ставлення тієї чи іншої аудиторії до книги,

бібліотечної справи, бібліотеки, читання і т.д. Опитування дозволяє отримати відомості про конкретні факти, процеси, явища, що представляють інтерес для дослідника. Часто відомості з деяких питань можна виявити і зареєструвати тільки за допомогою опитування, іноді ж перевага віддається цьому методу тому, що інші більш трудомісткі. Цінність методу опитування полягає ще і в тому, що він являє собою важливий канал "зворотного зв'язку", використовуючи який, бібліотекарі можуть успішно коригувати свою діяльність.

Опитування як метод бібліотекознавчого дослідження вимагає високої наукової кваліфікації дослідника в цій галузі. При аналізі та інтерпретації результатів опитування необхідна гранична об'єктивність вченого[5].

Контент-аналіз – важливий метод вирішення наукових і практичних проблем бібліотечної справи. В тій чи іншій формі він традиційно утворює інтегральний елемент повсякденної бібліотечної професійної діяльності. Він використовується при відборі літератури, предметизації, класифікації, систематизації, анотуванні, пошуку інформації.

Тестування – перспективний метод бібліотечної теорії і практики. Він використовується вибірково, лише у тих випадках, коли повинні бути дуже ретельно проаналізовані всі "за" і "проти" застосування тих чи інших методів.

Розглянемо елементи кількісної методики в бібліотекознавчих дослідженнях. Отже, традиційним для бібліотекознавства є застосування статистичних таблиць, що полегшує сприйняття і аналіз великих масивів бібліотечної інформації. Зведені в таблиці, представлені в графічній формі статистичні дані дають досліднику більш точне уявлення про отримані дослідження.

Сучасні бібліотекознавці все частіше використовують метод кореляційного аналізу. За допомогою кореляційного аналізу можна точно охарактеризувати зв'язок між збільшенням вільного часу населення і кількістю часу, що витрачається ним на читання книг.

Кількісні (математичні) методи – потужний засіб пізнання бібліотекознавчих предметів і явищ. Головна умова успішного і правильного застосування кількісного методу – глибоке розуміння сутності досліджуваних об'єктів, явищ, процесів. Використовувати кількісні методи варто лише тоді, коли це сприяє більш глибокому розумінню сутності бібліотечних об'єктів, правильній постановці цілей і ефективному вирішенню завдань того чи іншого дослідження.

Отже, загальнонаукові і емпіричні (конкретні) методи дослідження перебувають у взаємозв'язку, спрямованому на всебічне вивчення досліджуваних об'єктів, явищ для отримання достовірних знань про них, що сприяє розвитку науки як рушійної сили суспільства, покращення роботи бібліотеки[6].

Завдання для самостійної роботи

На основі опрацювання авторефератів дисертацій останніх років зі спеціальності «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа» (за базою даних «Автореферати дисертацій», розміщеній на веб-порталі Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України) охарактеризувати найрозповсюдженіші методи бібліотекознавчих досліджень.

Список використаних джерел

1. Історія виникнення та розвитку бібліотекознавства як наукової дисципліни. – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/journalism/00741002_0.html

2. Ванеев А. Н. Современный уровень и нерешенные проблемы методологии и методики библиотечных исследований / А. Н. Ванеев // Библиотечное дело. Теория. Методика. Практика / СПбГУКИ. – СПб. : Профессия, 2004. – С. 163

3. Воскобойникова-Гузева Е. В. Библиотечные исследования НБУВ в контексте инновационного развития научных библиотек / Е. В. Воскобойникова-Гузева // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. / Междунар. ассоц.

акад. наук. – К. – 2005. – Вып. 3. – С. 17–24

4.Онищенко О.С. Бібліотекознавство// Енциклопедія сучасної України/ О.С. Онищенко. – Т.2. – К, 2003. – С. 729-730

5. Наукова методика бібліотекознавства. – Режим доступу: <http://librarys.ru/organizatsiy-bibliot/44-naukova-metodi.html?start=3>

6. Загальнонаукові та емпіричні методи дослідження. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5436911/page:5/>

Тема 5. Основні напрями бібліотекознавчих досліджень на сучасному етапі.

Бібліотекознавство – це наука про ретроспективу, сьогодення і перспективу бібліотечної дійсності, дійсності у масштабному розумінні інформації і знання, доступного та необмеженого у часі і просторі. Певне відставання у розробці теоретико-методологічних питань сучасного бібліотекознавства від науково-прикладних здобутків бібліотечно-інформаційної галузі цілком закономірне оскільки технологічні, методичні та організаційні проблеми входження бібліотек як рівноправних науково-інформаційних партнерів у суспільство, що стрімко розвивається, вимагає концентрації фахових зусиль саме у конкретнопрактичному напрямі[1]. Отже, обґрунтуємо з теоретичної та методологічної точок зору здобутки бібліотечної науки. Бібліотекознавство – складна полісистема, що поєднує наукове знання та організацію наукових досліджень, творчі процеси та соціокультурні фактори.

Виникнення у ХХ ст. теоретичного рівня бібліотекознавчого знання, перших бібліотекознавчих теорій (фондів, обслуговування) означало перехід бібліотечної справи на якісно новий, вищий рівень – науку. Розглядаючи бібліотекознавчу теорію як основний інструмент теоретико-бібліотечного мислення, особливого значення набуває аналіз загальних методологічних проблем її виникнення, розвитку й функціонування. Саме означені проблеми є ключовими в розумінні процесу формування бібліотекознавчого знання на

цьому етапі, прогнозування його подальшого розвитку. Актуальність методологічного аналізу загальнотеоретичних понять бібліотечної науки на сучасному етапі зумовлена та стимулюється, крім зазначених чинників, наявністю чіткої тенденції щодо підвищення теоретичного рівня бібліотекознавства, модернізації основ викладання бібліотечних дисциплін, необхідністю вдосконалення стандартизації бібліотечної термінології тощо. Серед найпопулярніших наукових підходів, що використовуються у вітчизняному бібліотекознавстві останнім часом, насамперед слід назвати соціокомунікаційний, який є істотним компонентом теоретичної основи більшості сучасних бібліотекознавчих досліджень в Україні[2].

Розвиток українського бібліотекознавства на сучасному етапі характеризується активізацією досліджень історичного, теоретико-методологічного напрямів, серед яких значне місце посідає вивчення читачів бібліотек і читання як виду комунікативно-пізнавальної діяльності, спрямованої на задоволення інформаційних потреб засобами друкованої та електронної інформації. Дослідження читача як основного об'єкта бібліотечної діяльності диктують нові завдання, удосконалення методології дослідження, що зумовило постановку питання про розробку концепції українського бібліотечного читачезнавства як окремої галузі спеціального бібліотекознавства, обґрунтування його історичних, теоретичних та практичних напрацювань. Це було спричинено, по-перше, розвитком українського бібліотекознавства як науки, його диференціацією на спеціальні дисципліни і дослідні напрями; по-друге, відсутністю обґрунтованих або науково прийнятих концептуальних основ бібліотечного читачезнавства; по-третє, суспільною потребою в науковому пізнанні особи читача та його читацької діяльності. *Бібліотечне читачезнавство* визначаємо як комплексну галузь спеціального бібліотекознавства, метою якого є дослідження історії, теорії, методики вивчення читачів бібліотек, факторів, що стимулюють читацькі інтереси різних соціальних груп, шляхів та засобів активізації читацької діяльності. Змістом бібліотечного читачезнавства є

вивчення історичних та теоретичних аспектів типології читачів, їхніх соціально-демографічних та психологічних особливостей, читацьких інтересів, потреб і мотивацій кола читання, що значним чином обумовлюють організацію обслуговування, комплектування фондів, бібліотечний менеджмент і маркетинг. Водночас, результати вивчення читачів бібліотек певним чином впливають на організацію книговидавання, книгопоширення, формування суспільної свідомості, розбудови громадянського суспільства[3].

У 20-ті роки ХХ ст. вітчизняні науковці започаткували теоретичні, методологічні аспекти вивчення читачів. Науковці Українського наукового інституту книгознавства вперше ввели в науковий обіг термін «читачівство». Вже на початку 70-х р. науковець В. Таловов обґрунтував читаєзнавство як самостійну галузь.

Більш розгорнуту і чітко визначену структуру бібліотекознавства запропонувала на Першій конференції наукових бібліотек (1926) Л. Хавкіна, а саме: вчення про бібліотеки і бібліотечну справу, складовими якого є: бібліотечна мережа, типологія бібліотек, бібліотечне законодавство, управління бібліотекою; історія бібліотечної справи і соціально-культурна географія бібліотек; функціонування бібліотек; методологія бібліотечної роботи; бібліотечна професія і професійна підготовка бібліотекарів; розвиток бібліотекознавства як науки. У ці ж роки В. Штейн подав таку структуру: вчення про організацію і розвиток бібліотечної справи в цілому і окремих бібліотек; вчення про комплектування бібліотек; вчення про засоби обробки книг, куди входили питання каталогізації і систематизації; вчення про засоби розміщення і збереження книг у бібліотеках; методи роботи з читачем; вчення про бібліотечні споруди та їх оснащення. У структурі Л. Хавкіної і В. Штейна вперше виокремлювалася загальна частина, яка розглядала бібліотечну справу в цілому. Пізніше цю частину було запропоновано називати “загальним бібліотекознавством”. Значний внесок у розробку загального бібліотекознавства зробив О. Чубар’ян, який в структурі бібліотекознавства виділив наукові і навчальні дисципліни: бібліотечні

фонди; бібліотечні каталоги; робота з читачами; організація роботи бібліотеки; історія бібліотечної справи.

Бібліотечне читачезнавство з афункціональними і аспектними принципами може бути складовою спеціального бібліотекознавства, вивчає бібліотечно-інформаційне обслуговування читачів, їхні читацькі інтереси. Бібліотечне читачезнавство має свою історію, теорію, методологію, практичну значимість. Результати вивчення читачів значним чином впливають на комплектування фондів бібліотеки, організацію обслуговування, популяризацію бібліотечних ресурсів і послуг тощо. У системі наук бібліотечне читачезнавство може існувати як наукова дисципліна, яка має свою методологію, що забезпечує отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про досліджувані процеси та явища [3].

Історія бібліотечної справи – самостійна наукова дисципліна, яка вивчає виникнення бібліотеки, її становлення та розвиток від давнини до сьогодення, розкриває історичну місію бібліотек, їх функції у суспільстві в різні хронологічні періоди. Дисципліна розглядається як складова змісту навчальної підготовки документознавців, бібліографів, архівістів, інформаційних аналітиків, секретарів-референтів, побудована на відповідних теоретичних, наукових засадах практичній підготовці.

Бібліотечні фонди – стратегічний ресурс розвитку суспільства, їх інформаційний потенціал є основою економічного, інтелектуального та духовного прогресу людства. Документні ресурси бібліотек – загальнодоступне та універсальне за змістом джерело інформації, об'єкт постійного суспільного попиту, невід'ємна складова культурного національного надбання. В умовах інформатизації та стрімкого розвитку новітніх технологій отримання, збереження, обробки і передачі інформації саме бібліотеки, досконало володіючи інструментарієм упорядкування інформаційного простору, стають базовими соціальними інститутами, найкваліфікованішими та найавторитетнішими комунікаційними посередниками між світовим документним ресурсом та користувачем.

Проблема своєчасного та повноцінного документопостачання бібліотечних фондів має вагомe соціально-економічне та культурологічне значення, є однією з пріоритетних у світовому бібліотекознавстві та бібліотечному фондознавстві [4].

Бібліотечне фондознавство – наукова дисципліна, яка вивчає теорію, історію, методику, методологію, організацію створення, зберігання і функціонування бібліотечних фондів. Термін «бібліотечне фондознавство» був запропонований німецьким вченим-бібліотекознавцем Арнімом Грезелем у 1902 році, до наукового обігу уведений фондознавцем Ю. М. Столяровим у 1981р. Фондознавство виникло з появою перших бібліотек у IV тис. до н.е.

Сучасний етап розвитку бібліотечної справи, зокрема фондознавства, тісно пов'язаний з процесами відродження української національності. Стан культури і перш за все, бібліотечних фондів, визначає рівень розвитку суспільства. Саме бібліотечні фонди відіграють основну роль в системі документальних комунікацій.

Інформатизація суспільства потребує створення повноцінної документальної бази, здатної задовольнити потреби суспільства. Бібліотечні фонди виступають також складовою частиною документальної бази людства, яка зосереджена в бібліотеках країни[5].

Ще зовсім недавно книга була головним джерелом знання, а бібліотека – місцем отримання потрібної інформації. Інформатизація суспільства занурила у хвилі інформаційно-електронного океану бібліотеки, які змушені трансформуватися, перелаштовуватися на роботу за нових умов.

Одним із перших проектів створення зібрання електронних версій книг є проект «Гутенберг», започаткований 1971 р. М.Хартом у Лабораторії дослідження матеріалів Іллінойського університету(США). В його основу покладено технологію відтворення, тобто все, що введено в пам'ять комп'ютера, може бути відтворено у будь-який час, у будь-якому місці. Проект закладений на аматорських засадах та існує при незначній спонсорській підтримці.

У 1995 р. в Європі здійснюється проект «Bibliotheca Universalis», що ставить за мету створення глобальної мережі електронних бібліотек. Започаткований під егідою Ради Європи, проект реалізується під проводом країн «Великої сімки». Було заплановано сформуванню велику, розподілену колекцію наукових знань, і забезпечити можливість надання доступу до неї користувачам через всесвітню мережу. Основною концепцією проекту «Bibliotheca Universalis» є міжнародна співпраця провідних бібліотек країн «Великої сімки». Однак, у рамках цього проекту, як і американського «Ініціатива цифрових бібліотек», поки що не досягнуто вагомих результатів, оскільки не розв'язано проблему авторського права.

Сьогодні в Україні формування електронних бібліотек набирає обертів: створення електронних бібліотек; інституційних репозитаріїв; електронних каталогів. Завдання бібліотек згідно з новою концепцією розвитку бібліотек, бібліотечної справи – стати відкритим простором для культури, освіти, спілкування, щоб кожен читач відчув себе активним учасником творчого процесу.

Сучасна бібліотека стала не тільки індикатором культурного, наукового, освітнього розвитку країни, каталізатором інформаційних процесів, а й потужним комунікаційним центром, який вирівнює інформаційні можливості різних категорій населення.

Управління бібліотечною справою в Україні спрямовано на подолання наявних протиріч між: необхідністю виконання бібліотеками нової ролі, яка визначається потребами інформаційного суспільства, та застарілою державною політикою у сфері бібліотечної справи; бурхливим зростанням інформаційних потоків і недостатнім фінансуванням бібліотек для поповнення їх фондів; законодавчо проголошеною рівністю населення країни у доступі до інформації та фактичною руйнацією бібліотечної мережі, зокрема сільських бібліотек, що, таким чином, позбавляє значну частину сільських мешканців права на доступ до інформації тощо[6]. **Державна політика в галузі бібліотечної діяльності** визначається принципами

науковості, а також загальнодоступності, безплатності основних послуг бібліотек, поєднання державного управління і громадського самоврядування.

Основними напрямками державної політики в галузі бібліотечної діяльності є:

-стимулювання розвитку бібліотечної справи шляхом розширення матеріально-технічної бази, надання пільг щодо оподаткування та кредитування та морального і матеріального заохочення осіб, які зробили значний внесок в бібліотечну справу;

-ведення єдиної державної системи реєстрації носіїв інформації;

-створення умов для зберігання бібліотечних фондів, їх комплектування та матеріально-технічного забезпечення;

-сприяння науковим дослідженням, розробці та здійсненню цільових програм розвитку бібліотечної діяльності;

-забезпечення єдиної системи підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів.

Зміни, які відбулися в бібліотечній системі впливають на зразок бібліотекаря як фахівця. Складність, багаторівневність, багатофункціональність діяльності в сучасній бібліотеці під впливом освоєння новітніх інформаційних технологій обумовили процеси диференціації та інтеграції праці бібліотечних спеціалістів. Діяльність бібліотеки забезпечується крім бібліотекаря, бібліоменеджерами, інформаційними спеціалістами, в тому числі інформаційними менеджерами, технологами ІС, програмістами, інформенеджерами та ін. Тобто виконати свої суспільні завдання бібліотека спроможна лише за умови колективних зусиль багатьох спеціалістів. Бібліотека стала багатопрофесійною організацією. В цих умовах виникає проблема відокремлення підготовки бібліотекарів від інших спеціалістів, визначення цілей, змісту, кваліфікації вимог в умовах розширення предметності бібліотечної праці і зміни засобів виробництва. Завдання, зміст та функції бібліотекаря в структурі діяльності сучасної бібліотеки впливають на професійну свідомість бібліотекарів.

Метою професійної освіти стає формування нового професійного мислення. Це передбачає осмислення бібліотечної діяльності в протиріччях принципів бібліотечно-інформаційних та загалом соціально-комунікативних процесів, передбаченні та прогнозуванні професійної діяльності в бібліотечній сфері. Характерними рисами професійного мислення є аналітична креативність, яка проявляється в здібності бачити динаміку явищ бібліотечної сфери, виявляти причинно-наслідкові зв'язки їх розвитку, визначити варіанти рішень професійних ситуацій, здійснювати пошук ефективних засобів рішення творчих завдань. З розвитком рівнів СКД у бібліотеці відбуваються відповідні зміни у професійній структурі. Професійні спеціалізації історично сформованого первинного рівня СК діяльності – бібліотекар і бібліограф – у процесі переходу на більш високий рівень набувають значення окремого випадку. Якщо ж звернутися до аспекту предметної діяльності в бібліотеці, то слід зазначити, що в перспективі вона буде пов'язана з системами передачі знань, прообразами яких є сучасні ЕС та її системи [7].

Бібліотечна професіологія формувалась з середини 70-х років. У кінці 80-х р. вона мала значний інформаційний доробок, який засвідчував сприйняття фахівцями поняття бібліотечна професіологія та визначення її як бібліотекознавчої самостійної дисципліни.

Особливість бібліотечної професіології серед інших бібліотекознавчих дисциплін визначається її узагальнюючим профорієнтаційним змістом, що реалізується щодо обраної студентом професії, сприяє опануванню знаннями, уміннями, навичками, дає уявлення про специфіку професійної придатності. В подальшому - вибору спеціальності, робочого місця в бібліотеці, адаптація студента в реальних умовах бібліотеки при виконанні конкретних технологічних процесів.

Розвиток краєзнавства як галузі наукової і практичної діяльності, розширення його видів і форм, зростання в суспільстві інтересу до цієї сфери спонукало розвиток такого пріоритетного напрямку бібліотечної науки- як бібліотечне краєзнавство. Ця сфера бібліотечної діяльності характеризується

національними особливостями процесу розбудови держави. **Бібліотечне краєзнавство** – відносно самостійна сфера бібліотечної діяльності, спрямована на задоволення краєзнавчих інформаційних потреб суспільства і особистості та формується на стику краєзнавства (галузі, яка обслуговується) і бібліотечної діяльності(галузі, яка обслуговує).

Бібліотечне краєзнавство – молода галузь науково-практичної діяльності бібліотек хоча окремі її складові існують тисячоліття. Визнання бібліотечного краєзнавства як самостійної сфери професійної діяльності бібліотечних фахівців відбулося у ХІХ ст.

Сутність сучасного бібліотечного краєзнавства полягає в допомозі краєзнавству через накопичення краєзнавчих документів, створення бібліографічної інформації про них, обслуговування краєзнавчих потреб користувачів. Це досягається за умов системного зв'язку між практичною, науковою, освітньою й управлінською підсистемами бібліотечного краєзнавства та за підтримки професійної преси[8].

Завдання для самостійної роботи

Коли й чому виникла потреба в бібліотечному краєзнавстві?

Список використаних джерел

1. Олена Воскобойнікова-Гузєва Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/367/01voskoboynikova.pdf?sequence=1>
2. Кобєлев О. М. Методологія сучасного бібліотекознавства: стан та напрями розвитку/ О. М. Кобєлев //Вісник ХДАК. – Випуск 50. – 2017. – С.91
3. Новальська Т. Бібліотечне читачезнавство як складова спеціального бібліотекознавства/ Т. Новальська //Вісник Львівського університету. Серія Книгознавство. Бібліотекознавство. Інформаційні технології. – 2009. – Вип. 4. – С. 146 – 152

4. Соляник А. А. Система документопостачання фондів бібліотек України: теоретико-методологічний аспект: Автореферат дис.... на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. –Харків. –2006. – С.3

5. Соціальна роль та вплив бібліотечного фонду на розвиток суспільства. – Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/u3mZ93v2UA0.html>

6. Управління бібліотечною справою в Україні. – Режим доступу: http://allreferat.com.ua/uk/Dilovodstvo_dokumentoznavstvo_bibliotechna_sprava_arhivoznavstvo/kursova/1733

7. Чичко А. Бібліотечна професіологія в системі багатоступеневої фахової освіти та стандартизації/А. Чичко//Бібліотечна освіта. – К., 1997. – С.3

8. Кушнарєнко Н.М. Бібліотечне краєзнавство: підручник/ Н.М. Кушнарєнко. – К.: Знання, 2007. – 502 с.

II. БІБЛІОТЕКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

Тема 6. Функції бібліотеки. Соціальні функції бібліотеки.

В залежності від історичної епохи та географічного розташування функції бібліотечної діяльності та самих бібліотек були різними. Якщо античні бібліотеки в Александрії та Пергамі виконували кумулятивну, пізнавальну, систематизуючу, культурно-виховну функції(приділялась значна увага організації роботи бібліотеки, праці систематизувалися за тематикою для зручності пошуку та користування ними). Середньовічна бібліотека Софіївського собору в Києві слугувала «скарбницею » для книг, тобто виконувала суто кумулятивну функцію(книги розглядались в першу чергу як коштовність). В Новий час стрімко починає розвиватися наука і закономірним стає закріплення за бібліотеками наукової функції. Лише декілька сторіч тому до функції бібліотек додається бібліотечне обслуговування широких верств населення[1].

Всеохоплююча інформатизація суспільства не лише відкрила перед сучасними бібліотеками великі можливості, а й поставила їх перед низкою викликів. Знецінення друкованого документу, надавання пріоритету ЗМІ, новим інформаційним технологіям, відкриті доступи до цифрових ресурсів призводить до втрати навичок читання у суспільстві, падіння престижу бібліотеки, книги, зниження інтересу до відвідування культурних інститутів у цілому, причому не лише в Україні, а й в усьому світі[2].

Розвиток інформаційних технологій, збільшення інформаційних ресурсів та запити споживачів інформації потребують переосмислення ролі і місця бібліотеки в задоволенні запитів сучасного користувача.

Отже, інформатизація змінила модель суспільства яке раніше було пов'язане на тому, що читати престижно, а не читати – соромно. Тепер читати книги не так престижно, переважає перегляд телепередач, музика, комп'ютер. Все це потребує переосмислення місця і ролі бібліотек, перебудови їх функцій. Без сумніву, бібліотеки повинні стати новим типом

установи, в якій реалізується дещо новий світогляд[2]. Тому пріоритетним напрямом роботи бібліотеки повинна бути інформаційна діяльність, дистанційне обслуговування, онлайн-послуги, мережа WI-FI.

Функції бібліотеки. Термін "функція" досить багатозначний. В довідкових та енциклопедичних виданнях вказуються три його значення:

1) діяльність, обов'язок, робота; зовнішній прояв властивостей будь-яких об'єктів в даній системі відносин (наприклад, функція органів чуття, функція грошей);

2) роль, яку виконує певний соціальний інститут або процес по відношенню до цілого (наприклад, функції держави, сім'ї у суспільстві);

3) відповідність між змінними величинами, в силу якого кожному значенню однієї величини x (незалежного змінного, аргументу) відповідає певне значення іншої величини y (залежного змінного, функції).

Особливу роль поняття "функція" грає в рамках системного підходу, де воно виступає в тісному зв'язку з поняттям структури. У бібліотекознавстві прикладом такого розуміння функцій може служити структурно-функціональний аналіз бібліотеки як системи, проведений Ю. Н. Столяровим. В сучасному бібліотекознавстві по-різному визначається функція. Розглядаючи пристосування бібліотеки до існуючих соціальних умов необхідно виділити такі функції: загальні, сутнісні, системоутворюючі, зовнішні, специфічні, історичні, додаткові, допоміжні, приватні, технологічні та ін. Як свідчить аналіз, основну увагу дослідники приділяють вивченню зовнішніх функцій бібліотек. Саме тому в бібліотекознавстві поняття "функція" вживається найчастіше в соціологічному сенсі, тобто як роль, яку виконує певний соціальний інститут по відношенню до системи більш високого рівня.

Фахівці в галузі бібліотечно-бібліографічної діяльності не завжди погоджувалися з загальноприйнятим визначенням поняття "соціальна функція" і пропонували свої варіанти. На думку А.В. Соколова в цьому визначенні недостатньо чітко розкрито суспільне призначення і мета, які

притаманні будь-якому соціальному інституту. Він прийшов до висновку, що "соціальна функція – конкретизація громадського призначення соціальної системи, що служить для цілеспрямованої організації практичної діяльності в рамках даної системи". Скворцов В.В. розуміє соціальну функцію бібліотеки як "узагальнений перелік обов'язків бібліотеки перед суспільством, які диктуються їм, необхідні йому, прямо або побічно впливають на нього і відповідають суті бібліотеки як соціального інституту". Отже, соціальні функції бібліотеки можна визначити як соціальну роль, яку вона виконує в якості соціального інституту по відношенню до суспільства.

До сутнісних слід відносити функції, які визначають сутність бібліотеки як особливого соціального інституту, вказують на те, заради чого вона створена й існує, що відрізняє її від інших установ або об'єднує з спорідненими.

Основні функції бібліотек поділяють на дві категорії: наукові, соціальні. Серед соціальних функцій основними є: а) культурно-виховна (вираження загальної властивості науки як діючого фактору розвитку всієї людської культури, наукового світогляду, суспільної свідомості; б) функція продуктивної сили (висуває і впроваджує в практику нові, перспективні ідеї, що сприяють підвищенню якості роботи бібліотек); в) функція соціальної сили (зміни суспільства, інформатизація носять прогресивний характер).

Соціальна функція бібліотеки – одна з найбільш фундаментальних проблем бібліотечної теорії і практики. Соціальна функція включає в себе наступні поняття: "суспільна роль бібліотеки", "соціальна роль бібліотеки", "соціальна місія бібліотеки" і т. д.

Соціальна функція бібліотеки – це роль, яку виконує бібліотека щодо потреб системи більш високого рівня організації. Суть проблеми зводиться до того, щоб чітко визначити: що бібліотека робить для суспільства, які завдання бібліотека допомагає вирішувати суспільству, які обов'язки покладає на неї суспільство. Отже, соціальні функції бібліотеки – це узагальнений перелік обов'язків бібліотеки перед суспільством, які

диктуються ним, необхідні йому, прямо або побічно впливають на нього і відповідають суті бібліотеки як соціального інституту.

Сучасна бібліотека включена в усі сфери людської діяльності: пізнавальну, перетворювальну, комунікаційну, художню, ціннісно-орієнтаційну і т.д. У своїй діяльності вона так чи інакше взаємодіє майже з усіма відомими установами і організаціями, створеними людством. Проблема соціальної ролі бібліотеки в зв'язку з цим представляє собою досить складну систему взаємозв'язків, аналіз якої досить складний. Завданням бібліотеки згідно з новою концепцією розвитку – стати відкритим простором для науки і освіти, спілкування і дозвілля, щоб користувач відчув себе учасником творчого процесу, освоює комунікативні, ігрові, креативні, розвиваючі технології бібліотечної діяльності. З розширенням сфери бібліотечної діяльності в мережевому середовищі зростає значення віртуального спілкування віддаленого користувача і бібліотекаря.

Документальна функція – перша з суттєвих функцій бібліотек, яка отримала інституційне оформлення. Призначенням її є формування документальної пам'яті людства на різних матеріальних носіях, від рукописів до машиночитаних баз даних. Реалізуючи цю функцію бібліотеки складають розгалужену і доступну для кожної людини систему фондів.

Інформаційна функція – друга за значенням функція. Вона завжди була притаманна діяльності бібліотек, але її запровадження почалося у ХХ ст., коли збільшився обсяг документів, виникла необхідність в його обробці, представленні його читачу.

Розглянемо **еволюцію поглядів бібліотекознавців на соціальне призначення бібліотеки**. Тривалий головною функцією бібліотеки було зберігання книг та інших документів. З часом дана точка зору зазнала глибоких змін. Столярова Ю. Н. висловила свою думку про зміни, які відбуваються в бібліотеках: «Функції епохи Просвітництва в ХІХ ст. Висунулася функція навчальна, освітня, просвітницька». Це уявлення розвивалося в бібліотекознавстві протягом усього ХХ ст.

Питання про соціальне призначення бібліотек (теоретично ще не оформлений в проблему соціальних функцій) порушувалося на рубежі XIX-XX ст. у багатьох роботах провідних бібліотекознавців того часу: Б. В. Банку, Р. Я. Виленкіна, П. І. Гукова, В. А. Невського, А. А. Покровського та ін. Проте вже з перших років радянської влади в більшості досліджень в основу вивчення бібліотеки як соціального інституту був покладений аспект, що характеризує її історичну мінливість, а не сутність. Для такого підходу були соціально-економічні та історико-культурні підстави. Як зазначав А. Н. Ванєєв, уже в перші роки соціалістичного будівництва "була висунута ідея "принципової відмінності радянських бібліотек від бібліотек капіталістичних країн і від дореволюційних російських бібліотек". Тим самим намітилося вивчення соціальних функцій бібліотек як похідних: вони зливалися з цілями, завданнями, напрямками роботи, які диктувало бібліотеці суспільство[3].

З індустріалізацією країни перед бібліотеками поставлена задача організації інформаційного обслуговування соціалістичної промисловості, "ведення технічної інформації в її бібліотечних формах". Значну увагу розробці інформаційної функції бібліотеки в той час приділили: Л. Б. Хавкіна, А. Н. Барабанов, О. С. Чубар'ян, М. П. Гастфер, Ф. І. Каратигіна, Н. І. Карклін, І. А. Мохов та ін.

У 1940-1950-і роки агітаційно-пропагандистська функція поступово трансформувалася в ідейно-виховну, робота бібліотеки розглядалась як єдиний виховний процес. Значний вклад у розробку проблеми соціальних функцій бібліотек внесли О. С. Чубар'ян, Ю. В. Григор'єв, І. А. Мохов, Д. Д. Іванов, Ф. І. Каратигіна, І. М. Симановський, І. М. Фрумін та ін.

В післявоєнний період подальший розвиток і конкретизацію отримала освітня функція, основний зміст якої – керівництво самоосвітою, читанням трудящих та функція сприяння виробництву, зміст якої: визначення місця і ролі бібліотек різних типів в сприянні виробництву; питання про місце бібліотеки в обслуговуванні науки. Ця тенденція підтримувалась і у 1960-

1970 рр. Вже з кінця 1960-х років О. С. Чубар'ян характеризував бібліотеку як культурно-освітній заклад.

З прийняттям у травні 1974 року Постанови ЦК КПРС "Про підвищення ролі бібліотек у комуністичному вихованні трудящих і науково-технічному прогресі" розпочався новий етап бібліотек та її соціальних функцій в якому було закріплено усталене на той час уявлення про бібліотеку як ідеологічну установу. Поряд з цим їй надавався статус науково-інформаційного закладу.

Сутнісні функції конкретизуються у великій кількості **похідних функцій**, обумовлених конкретними соціально-політичними та економічними умовами, поточними завданнями, які ставляться суспільством перед бібліотеками. Перелік похідних соціальних функцій бібліотек точно не визначений. Найбільш часто серед них фахівці називають функції: на допомогу освіті, самоосвіті, вихованню, розвитку науки та виробництва, виховну, гедоністичну, ідеологічну, культурно-освітню, компенсаторну, лікувальну, науково-виробничу, освітню, педагогічну, пізнавальну, освітню, рекреаційну, навчальну.

Вивчаючи взаємодію бібліотекознавства з педагогікою, В.І. Терьошин неодноразово висловлювався за необхідність формування бібліотечної педагогіки як наукової та практичної дисципліни. На його думку, бібліотека є педагогічною системою, і тому **педагогічна функція** – одна з основоположних для бібліотек. "Бібліотека, ведучи читачів у світ інформації (а інформація завжди виступає як знання), до висот культури, до соціалізації особистості і т.п., виконує педагогічну функцію, що охоплює практично всю її діяльність"[3].

Технологічні функції визначаються соціальними і спрямовані на досягнення цілей діяльності бібліотек за допомогою застосування оптимальних технологічних рішень. Бібліотечні технології – комплекс взаємопов'язаних циклів, процесів та операцій з формування документних ресурсів та обслуговування користувачів. В діяльності бібліотек можна

виділити такі процеси: комплектування, облік, аналітико-синтетична обробка, зберігання, доставка документів, обслуговування користувачів.

Процес комплектування полягає в придбанні документів, що відповідають цілям і завданням діяльності бібліотеки.

Облік – процес, який передбачає облік усіх ресурсів бібліотеки у відповідності з діючими нормативами.

Процес аналітико-синтетичної обробки включає: опис, систематизацію, предметизацію, анотування, реферування та інші процеси, пов'язані зі створенням пошукових образів документів.

Процес зберігання полягає в забезпеченні збереження документів відповідно до їх форми та умов використання у відповідності з діючими нормативами.

Доставка документних ресурсів – процес, який передбачає доставку користувачам необхідних їм документів як в межах бібліотеки так і за її межі(виставки, МБА, обмін, за допомогою електронних засобів).

Процес обслуговування користувачів передбачає надання користувачам відомостей про документи, самі документи або їх копій, організацію різноманітних заходів, спрямованих на задоволення потреб користувачів. Обслуговування може здійснюватись як безпосередньо в бібліотеці так і дистанційно.

Для забезпечення своєї діяльності як системи кожна бібліотека реалізує функцію управління, яка полягає в плануванні, обліку та організації роботи, фінансовому, матеріально-технічному і кадровому забезпеченні діяльності.

Бібліотеки обласного та республіканського рівнів, університетські бібліотеки виступають у якості організаторів та учасників наукових досліджень, здійснюють заходи, спрямовані на підвищення кваліфікації працівників, узагальнюють і аналізують продуктивний досвід роботи вітчизняних та зарубіжних бібліотек, розробляють методики застосування тих чи інших форм і методів роботи. Ця діяльність пов'язана з виконанням бібліотекою науково-методичної та дослідницької функцій[4].

Завдання для самостійної роботи

Охарактеризувати еволюцію поглядів бібліотекознавців щодо функцій бібліотек. Результати оформити в таблиці

Рік	Автор	Функції бібліотеки
-----	-------	--------------------

Список використаних джерел

1.Бібліотекознавство: теорія, історія, організація діяльності: підручник/ За ред. М.С. Слободяника, В.О. Ільганаєвої.-Х.: Освіта, 1993.-176с.

2.Лупіка Л. Сучасні бібліотеки – відкритий простір для освіти, спілкування і дозвілля/Л. Лупіка//Бібліотечний Форум України. – №2(48). – 2015. – С.27

3.Функції бібліотеки. – Режим доступу: <http://llibrarys.ru/funksiji-bibliotek.html>

4. Бібліотекознавство. – Режим доступу: <http://llibrarys.ru/sotsialni/50-sotsialni-funksiji.html>

5. Кудлай В.О. Розвиток бібліотечної справи в Україні: теоретичні, нормативні та змістові засади/ В.О. Кудлай //Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія.-2013.- Вип. 5.-С. 37-39

Тема 7. Бібліотека як система.

Бібліотека як система має тривалу історію розвитку, від ранніх її стадій, коли бібліотека як поняття включала один елемент – приміщення для зберігання документів із спеціальним обладнанням, бібліотечним фондом, читачами, персоналом та ін. Розвиток теоретичних уявлень про бібліотеку привело до формування різних концепцій, які не давали загального опису її функції. Ще в XVII ст. Г. Ноде говорив, що невпорядковане зібрання книг не може називатися бібліотекою, як натовп з 30 тисяч чоловік без командира не

може називатись армією, купа кімнат – палацом. Ж. Намюр у 1834 році висловив аналогічну думку. Поступово фахівці приходять до думки, що бібліотеку утворює взаємодія декількох елементів. На початку ХХ ст. створився якісно новий погляд на структуру бібліотеки.

Бібліотекознавці Л. Хавкіна, О. Чубар`ян , А. Поуровський найближче підійшли до розуміння бібліотеки як складної системи але не змогли подолати багатовікову традицію визначення бібліотеки.

У 1948 році І.Г. Марков висунув нову двоелементарну концепцію «функціонування книги в суспільстві»- книга і читач. Чубар`ян О.С. займав аналогічну позицію щодо бібліотек. Зарубіжні фахівці Б. Пальмар, А. Уельск (Великобританія), Х.Кунце (ГДР), В. Пясецький (ПНР) вважали, що бібліотечна справа повинна поєднати читача і книгу. Хавкіна Л.Б. однією із перших прийшла до думки, що бібліотеку утворює взаємодія трьох елементів. Вона вказувала на три складових:

- бібліотекара як невід`ємний елемент бібліотеки;
- книгу;
- читача.

Книга і читач – цілісна система, яка знаходиться у тісному зв`язку один з одним, утворює цілісну єдність.

Системний підхід розкриває цілісність об`єкта, виявляє різноманітні типи зв`язків і зводить їх в єдину теоретичну картину. У бібліотекознавстві важливість системного підходу була усвідомлена в другій половині 70-х років. Системний підхід дозволяє виокремити найбільш загальні і стійкі моменти у діяльності бібліотек і ґрунтується на тому, що найраціональніший шлях вивчення складних явищ-послідовний.

Систему утворює сукупність елементів. Додавання чи виключення будь-якого елемента веде до руйнування раніше існуючої системи і перетворення її в іншу.

Існують прості і складні системи.

Проста система – сукупність однорідних елементів, що виконують

необхідну для її існування функцію. Якщо у системі є декілька таких сукупностей, то кожна з них набуває роль підсистеми, а вся система стає складною.

Кожна підсистема рівноправна з іншими тому, що виконує свою власну, якісно нову функцію без якої система була б неіснуючою. Підсистеми у своїй сукупності надають системі «бібліотека» стійкість і закінченість.

Бібліотечний фонд – систематизована сукупність документів, що відповідають завданням, типу, профілю бібліотеки, інформаційним потребам користувачів і призначена для використання та зберігання документів протягом усього часу, поки вони представляють для користувачів реальну або потенційну користь.

Бібліотечний фонд в різні часи складався з різних документів: глиняні таблички, папірусні сувої, рукописні книги, друкована книга, електронна книга.

Завдання для самостійної роботи

Побудувати схему бібліотечної системи сільської бібліотеки, бібліотеки вищого навчального закладу. В чому відмінність?

Тема 8. Класифікація бібліотек.

Проблема класифікації і типологізації відноситься до числа провідних так як дозволяє впорядкувати, систематизувати предмети і явища.

У бібліотекознавстві питання класифікації і типологізації бібліотек активно обговорювались протягом ХХ ст. і триває до теперішнього часу. Фрумін І.М., характеризуючи стан класифікації та типологізації бібліотек в дореволюційний період зазначив, що це питання неодноразово розглядалося різними науковцями але не в повній мірі. В роботах відображався стан бібліотечної справи.

На початку 20-х років Штейн В.А. звернув увагу на необхідність класифікації бібліотек. Але ідей щодо класифікації в нього не було. Вже у 1924 році бельгійські вчені П. Отеле, Л. Рутлен запропонували класифікувати

бібліотеки за чотирма ознаками:

- призначенням(наукові та пошукові);
- характеру книжкових зібрань (загальні, спеціальні);
- діапазону діяльності(муніципальні);
- категоріям читачів(для чоловіків, жінок, дітей, ув'язнених і т.д.);

Особливу увагу викликають роботи В.І. Чарнолуска і С.М. Ратину. Вчені запропонували **загальну класифікацію бібліотек**. Згідно якої бібліотеки поділені на :

- загальні і спеціальні;
- національні;
- монастирські;
- книжкові зібрання окремих осіб;
- громадські бібліотеки.

У 1934 році для угруповання статистичних даних Всесоюзного перепису бібліотек розробники запропонували розділити всі бібліотеки на чотири групи:

- масові;
- дитячі;
- професійно-технічних училищ;
- наукові спеціальні.

Так як ця класифікація була запропонована статистами а не бібліотекознавцями, то ці пропозиції несли скоріше емпіричний характер і не містили теоретичного обґрунтування.

Потапов М.А. запропонував не поділяти бібліотеки на масові і наукові а розділити їх на універсальні і спеціальні взявши за основу склад книжкового фонду. Літинський А.І. заперечував такий підхід до класифікації. На його думку, класифікація бібліотек повинна здійснюватись на основі таких ознак:

- склад читачів і їх запити;
- склад фонду за тематикою і мовою;
- порядок придбання літератури;

- відомча приналежність;
- адміністративно-правове становище;
- принципи видачі книг.

Вчений запропонував поділити бібліотеки на три основних типи:

- універсальні і спеціалізовані;
- масові;
- дитячі.

Фрумін І.М., проаналізувавши існуючі в той час підходи до класифікації, висунув ряд важливих методологічних положень. « Розглядаючи проблему класифікації бібліотек з позиції управління і статистики, він вважав за необхідне спеціально вивчати їх, групувати за ознаками подібності та відмінності, ґрунтуючись на чіткій вихідній позиції і строгих статистичних даних. В якості найбільш істотної ознаки класифікації І.М. Фрумін висунув призначення бібліотек, відповідно до якого виділяють три їх типи: масові, наукові та спеціальні»[1].

Запропонована І.М. Фрумїним методологія класифікації, основні класифікаційні ознаки і типи бібліотек стали фундаментом для наступних досліджень типологізації і отримали подальший розвиток.

У 1956 році (через 17 років після виступу І.М. Фрумїна) О.С. Чубар`ян запропонував вважати в якості основної ознаки класифікації бібліотек, читацьке призначення бібліотек. Відповідно до цього критерія він розділив бібліотеки на два типи: масові; наукові і спеціальні. Позиція цього вченого швидко поширилась у зв`язку з виходом трьох видань підручника(автор Чубар`ян О.С.). Ця позиція закріпилась майже на 25 років аж до середини 80-х років.

Чубар`ян О.С., усвідомлюючи, що різноманіття бібліотек не можна ділити за одною ознакою, запропонував доповнити її вторинними ознаками, які характеризують профіль бібліотеки, відомчу належність і т.д.

Дискусія, що розгорнулась на сторінках збірника «Наукові і технічні бібліотеки СРСР» наприкінці 1970 початку 1980 років мала велике значення

для розробки науково обгрунтованої класифікації та типологізації бібліотек.

В дискусії приймали участь Т.Ф. Каратигіна, І.М. Фрумін, С.В. Дубаускас. Вони запропонували свої методи класифікації та типологізації бібліотек.

У другій половині 90-х років вчені при вивченні проблеми більше уваги приділяють основним методологічним питанням, намагаються визначити суть поняття «типологізація» і «класифікація», визначити подібність і відмінність цих понять.

У «Положенні про бібліотечну справу СРСР» затвердженому у 1984 р. виділено два типи бібліотек: універсальні і спеціальні.

У «Довіднику бібліотекара» (1985р.) визнано, що в бібліотекознавстві немає єдиної науково обгрунтованої типології бібліотек і запропоновано, ґрунтуючись на кваліфікаційній ознаці - призначення бібліотек, поділити бібліотеки на: універсальні, спеціальні і навчальні. Через рік, у 1986 році, автори термінологічного словника «Бібліотечна справа» визначили відповідно до характеру суспільних потреб дві основні групи бібліотек: універсальні і спеціальні.

У підручнику, який був виданий у 1988 році (автор Н.С. Карташов та ін.), слідуючи законодавчим і термінологічним нормам автори виділили два типи бібліотек: універсальні і спеціальні.

Отже, замість раніше поширеної позиції Чубар`яна О.С. закріплюється точка зору Н.С. Карташова.

«Термінологічний словник з бібліотечної справи та суміжних галузей знань» виданий в 1996 році, наводить 6 термінів, що позначають типи бібліотек та їх різновиди, які далеко не завжди підведені під більш загальні поняття. У виданому через два роки термінологічному словнику «Бібліотечна справа» застосований інший підхід і виділені два основних типи бібліотек: універсальні і спеціальні.

У «Положенні про бібліотеки і бібліотечну справу» 1995 року, Р III, ст. 6, бібліотеки поділяються:

За значенням бібліотеки на:

- всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);
- республіканські (Автономної Республіки Крим);
- обласні;
- міські;
- районні;
- селищні;
- сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є:

- універсальні;
- галузеві;
- міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

- публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;
- спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій)[2].

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи.

Завдання для самостійної роботи

Охарактеризувати еволюцію поглядів бібліотекознавців щодо класифікації бібліотек. Результати оформити в таблиці

Рік	Автор	Критерій	Бібліотеки
-----	-------	----------	------------

Список використаних джерел

1. Еволюція поглядів бібліотекознавців. – Режим доступу: <http://llibrarys.ru/klas-i-tipo/21-evolyutsiya-pogl.html>
2. Частина третя статті 6 в редакції Закону № 1388-VI від 21.05.2009. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>

Тема 9. Типологізація бібліотек.

За кількістю установ, бібліотечна галузь сама обширна із усіх державних установ. При цьому галузь охоплює різноманітні бібліотечні заклади. В чому причини такої різноманітності бібліотек?

Бібліотеки призначені задовольняти користувачів в залежності від їх різних особистих якостей: вік, професія, мета самоосвіти, стан здоров'я та ін. Засновниками бібліотек виступають різні організації. Щодо розміщення бібліотек використовують різні підходи: відомчі, територіальні. Основними причинами типологізації є :

- організація диференційованого обслуговування користувачів;
- ефективне управління бібліотеками одного напрямку;
- статистика.

Необхідність в типологізації бібліотек була з давніх часів. В різні історичні періоди вчені по-різному представляли своє бачення типологізації бібліотек. Розглянемо хронологію:

1. В перші роки радянської влади К.І. Дергунов виділяв: академічні, суспільні, народні.

2. Я. Брюсов: шкільні, освітні, наукові.

3. У 1934 році під час перепису населення виділились: масові, дитячі, навчальних закладів, наукові, спеціальні.

4. М.А. Потапов в ці ж роки розкритикував такий поділ, назвавши його ідеологічно не правильним поділом, запропонував два типи: універсальні, спеціальні. Цей поділ діяв тривалий час.

До теперішнього часу типологізація не достатньо вивчена. Одні вчені висловлюють думку, що типологізація це теоретична проблема, інші – що має теоретичне і практичне значення, інші – що типологізація необхідна для розподілу праці.

Сучасні фахівці бібліотечної справи визнають: **типологізація бібліотек – важлива наукова і практична проблема** так як вона лежить в основі вирішення інших завдань бібліотечної справи. **Типологізація бібліотек – не**

механічний процес розподілу бібліотек по різних групам. Віднесення бібліотеки до тієї чи іншої групи зумовлюють всю її діяльність: функції, завдання, форми роботи, принципи комплектування, принципи розкриття фонду через довідковий апарат, розміщення, розстановку, вимоги до приміщення, обладнання бібліотек, вимоги до професійних компетенцій співробітників бібліотек.

Причини актуалізації проблеми типології бібліотек в наступному:

- 1) руйнування вітчизняної бібліотечної мережі; різноманітність існуючих бібліотек;
- 2) зростаюча спеціалізація бібліотек;
- 3) посилення уваги на бібліотечну практику інформаційних технологій(створення бібліотечної мережі, поєднання традиційних бібліотек різних видів інформації);
- 4) відсутність авторитетної наукової типології бібліотек, численність її наукових результатів;
- 5) необхідність обліку міжнародної типологізації бібліотек.

Типологізація бібліотек – групування, яке відображає зв'язки бібліотек, їх спільні особливості.

Типологізація бібліотек – групування бібліотек за спільністю ознак(характеру інформаційних потреб, які задовольняє бібліотека, об'єктів її діяльності, регіональному рівню, формам власності, відомчій приналежності), якими визначається склад фонду, контингент читачів, місце в системі бібліотечних установ.

Типи бібліотек – вищий поділ в типології бібліотек, який об'єднує їх за характером задоволення інформаційних потреб та функціональній ролі в бібліотечно-інформаційній системі.

В цілому, різноманіття бібліотек дозволяє виділити декілька важливих параметрів, які створюють відповідні групи бібліотек:

- 1) призначення бібліотеки (які інформаційні потреби вона задовольняє);

- 2) зміст фонду(універсальність чи профілювання за галузями, темами і т.д.);
- 3) установа та форма власності(відомча належність);
- 4) категорії користувачів, які обслуговує(контингент користувачів);
- 5) територіальне розміщення(територія міста чи села);
- 6) виробниче розташування(в структурі якої організації входить);
- 7) статус регіонального впливу(місце в системі бібліотечних закладів регіону);
- 8) науковий статус(місце бібліотеки в системі наукових закладів).

У 1956 р. О.С. Чубар`ян в своєму першому підручнику «Загальне бібліотекознавство» зафіксував, що за читацьким призначенням бібліотеки діляться на: масові, наукові, пізніше до наукових добавив спеціальні. Ця типологія існувала тривалий час.

Тільки у 1984 році Н.С. Карташов запропонував нову типологію бібліотек, в якій запропоновано наступний поділ: університетські, спеціальні. Згідно Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», стаття 6. Види бібліотек

За значенням бібліотеки поділяються на:

- всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);
- республіканські (Автономної Республіки Крим);
- обласні;
- міські;
- районні;
- селищні;
- сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є:

- універсальні;
- галузеві;
- міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;

спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи[1].

Публічна бібліотека – культурно-освітній заклад, основний елемент бібліотечної системи, що об'єднує мережу загальнодоступних бібліотек країни, що мають широкий діапазон ресурсів і послуг для населення в цілому і, таким чином, відрізняються від усіх інших бібліотек. До публічних бібліотек відносяться також масові бібліотеки.

Масові бібліотеки – призначені для задоволення різноманітних запитів широких мас населення. Фонди комплектуються універсальною літературою з усіх галузей знань. До цієї групи відносяться сільські, районні, міські бібліотеки.

Спеціальні, спеціалізовані бібліотеки (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій) – працюють у відповідності до структури виробництва, науки, освіти і культури. Свої фонди вони комплектують у відповідності з профілем установи чи організації, які вони обслуговують. Спеціалізовані бібліотеки належать різним міністерствам. ЦБС забезпечує централізоване комплектування і обробку бібліотечного фонду ЦБС, оперативність надходження нових документів

До спеціальних належать і наукові бібліотеки – в системі наукових бібліотек основне місце займають універсальні. Вони мають великі книжкові фонди, а також ведуть бібліотечно-бібліографічну діяльність. Ці бібліотеки розраховані на обслуговування в основному наукових працівників. В систему наукових універсальних бібліотек входять обласні бібліотеки. Вони є науково-методичним центром масових бібліотек і основним місцевим книгосховищем. Обласні бібліотеки отримують безкоштовно обов'язковий

один примірник друкованої продукції, що друкується на території області. Центром організаційно-методичної допомоги і координації діяльності бібліотек усіх систем і відомств та організацій є Державна публічна бібліотека (м. Київ). Вона виконує функції державного книгосховища.

В зарубіжній практиці частіше всього розрізняють чотири типи бібліотек:

- публічні, в т.ч. національні, які фінансуються державою, місцевими органами влади;
- бібліотеки університетів, коледжів, які фінансуються за рахунок навчального закладу;
- шкільні фінансуються державними органами освіти;
- спеціальні, право власності на них мають: держава- в наукових, дослідницьких державних закладах; незалежні наукові товариства, асоціації; приватні організації і фірми. Серед спеціальних бібліотек переважна кількість обслуговують науку, техніку, бізнес.
- Отже в даній типології домінуючими признаками є признак відомчої належності.

Завдання для самостійної роботи

Охарактеризувати еволюцію поглядів бібліотекознавців щодо типологізації бібліотек. Результати оформити в таблиці

Рік	Автор	Критерій	Бібліотеки
-----	-------	----------	------------

Список рекомендованих джерел

1. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу». – Режим доступу: [https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%20\(5\).pd](https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%20(5).pdfile:///C:/Users/Anatoly/Downloads/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D1%8F_%D0%B1%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%BA%20(5).pd)

Тема 10. Підготовка кадрів для бібліотек.

Сьогодні, коли набуває розвитку новий етап розбудови бібліотечно-інформаційної освіти, початок якого пов'язаний з запровадженням 1 вересня 2015 року Постанови Кабінету Міністрів України № 226 від 20.04.2015 року «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти», актуальним вбачається виокремити та проаналізувати основні етапи еволюції бібліотечно-інформаційної освіти та характерні ознаки кожного з них[1].

Ця нова спеціальність, її становлення та розвиток має цікаву історію.

Витоки бібліотечної освіти в Україні пов'язані з діяльністю П.Й. Ярковського (1781-1845рр), який викладав дисципліни, що розкривали основи знань про бібліотеку. Бібліотекарі – науковці та практики Л. Хавкіна, С. Сірополко, А. Покровський, О. Дідріхсрон, Л. Битковський та ін.

Початок ХІХ ст. – період існування бібліотечних курсів.

Вже на початку 20-х років ХХ ст. освіта, яку надавали фахівцям, не відповідала завданням, що стояли перед бібліотеками. Постало питання про підготовку кваліфікованих бібліотечних працівників, запровадження вищої бібліотечної освіти. Про це вперше підняли питання на Першому Всеросійському бібліотечному з'їзді 1911р.

У 1921 році вперше було запропоновано поряд з працівниками політосвіти, яких готували на базі Харківського інституту народної освіти, здійснювати підготовку бібліотекарів. Проте ця ідея не отримала підтримки і не була реалізована.

Наступна спроба здійснити підготовку фахівців бібліотечної справи була 13 вересня 1925 року. Згідно з Постановою Раднаркому УРСР відкривається факультет політичної освіти, в структуру якого входить книжково-бібліотечна секція з 1 листопада 1925 р. Саме цю дату визначено як започаткування системи вищої бібліотечної освіти та першого етапу її розвитку. Проте самостійне бібліотечне відділення в структурі факультету було організовано лише влітку 1927 р., яке після створення 10 вересня 1929

р. на базі факультету політичної освіти Харківського інституту політичної освіти [2].

У 1931 р. бібліотечне відділення реорганізовується в бібліотечний факультет. Ініціатором створення факультету була Н. Фрідбева (в той час очолювала кабінет бібліотекознавства та бібліотечного об'єднання при Публічній бібліотеці КПРС, тепер – Національна бібліотека України ім. Я. Мудрого). Надія Яківна, маючи досвід наукової і практичної діяльності бібліотек у 1931 р. очолила факультет. Пізніше, за її ініціативи було відкрито аспірантуру. Студенти на факультеті вчилися три роки, перші набори були 60 осіб.

До спеціальних дисциплін, які вивчали студенти належали: «Бібліотечне будівництво», «Бібліотечна техніка», «Бібліографія: теоретична і прикладна», «Методи роботи з читачами», «Книгорозповсюдження», «Методика викладання бібліотечних дисциплін».

Багато годин відводилось практичній підготовці студентів. Всі дисципліни вивчались ґрунтовно, на них відводилось багато годин.

В 1930-1932 рр. розпочинають формування середньо-спеціальних навчальних закладів з підготовки фахівців, згодом, у 1934 р. ці технікуми були реорганізовані в бібліотечні технікуми в Ніжині, Києві, Мелітополі, Олександрії. У 1935 р. відкриваються технікуми в Донецьку, Харкові, у 1939 р. – в Одесі, Львові.

В цей час збільшився набір на перший курс – зараховано 300 осіб в ВУТКО. Це розширило контингент студентів і, відповідно, збільшило кількість дипломованих фахівців бібліотек. В цей же час було запроваджено курси перепідготовки фахівців.

1 липня 1935 р. Всесоюзний український інститут комуністичної освіти реорганізовується в Український бібліотечний інститут з трирічним курсом навчання. До складу інституту входило три факультети: підготовки працівників масових бібліотек; підготовка працівників дитячих бібліотек; перепідготовка бібліотечних працівників без відриву від виробництва.

3 серпня 1939 р. Український бібліотечний інститут було реорганізовано в Харківський державний бібліотечний інститут. В структурі інституту було відкрито факультет бібліографії, заочне відділення (замість факультету перепідготовки бібліотечних кадрів). В ці роки в інституті активно розвивається науково-дослідна діяльність викладачів, свідченням чого є випуск збірника «Труди Харьковского института». Активна діяльність інститутів була перервана Другою світовою війною. В той час було припинено навчання. У 1944 – 1945 рр. навчальні заклади поновлювали свою діяльність, відкривались нові заклади в Херсоні, Дніпропетровські, Хусті. У 1948 р. було запроваджено заочну форму навчання, що дало змогу багатьом бібліотечним працівникам навчатися без відриву від виробництва. Діяльність Харківського державного бібліотечного інституту була поновлена у 1947 р.

У 1954-1955 н.р. відбулися організаційні зміни в ХДБІ, внаслідок чого випускники отримували кваліфікацію бібліотекаря-бібліографа вищої кваліфікації.

В 60-і р. кількість дипломованих фахівців було недостатньо щоб задовільнити попит бібліотек у кадрах. У 1961 р. у м. Київ було засновано Київську філію ХДБІ. У 1964 р. на базі ХДБІ створено Харківський державний інститут культури.

На початку ХХ ст. бібліотечна освіта почала новий етап розвитку.

Розбудова незалежної держави, демократизація, інформатизація суспільства, виникнення Інтернет, спонукали до змін в бібліотечній справі. В цей час українські вчені активно працюють над новими концепціями бібліотечно-інформаційної освіти. Новий етап розвитку системи освіти, підготовки конкурентоспроможних фахівців пов'язаний з набуттям чинності нового Закону України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р.

В законі визначено основні принципи побудови державної політики в галузі освіти:

-міжнародна інтеграція та інтеграційні системи вищої освіти України в європейський освітній простір;

-збереження і розвиток досягнень і прогресивних традицій національної вищої освіти;

-перехід від кваліфікаційної до комплексної моделі підготовки фахівців[3].

Постанова Кабінету Міністрів України №226 від 20.04.2015р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» зумовила значні зміни в підготовці бібліотечних кадрів: в галузі 02 «Культура і мистецтво» введено нову спеціальність «Інформаційна, бібліотечна, архівна справа», яка об'єднала два напрями підготовки «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», «Документознавство та інформаційна діяльність».

Завдання для самостійної роботи

Визначити завдання та обов'язки, знання, кваліфікаційні вимоги, які висуваються до бібліотекаря згідно з «Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників» (Вип. 81. «Культура та мистецтво»)

Список рекомендованих джерел

1.Бачинська Н.А. Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки/ Н.А. Бачинська //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – №3. – 2018. – С.58

2. Маслак В.І. Інформаційні системи у бібліотеці закладу вищої освіти на прикладі програми «Бібліотека»/ В.І. Маслак //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – №3 – 2018. – С.51

3.Вовк Н.С. Архівні інформаційно-пошукові системи: шляхи оптимізації пошуку текстової інформації/ Н.С. Вовк //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – №3 – 2018. – С.39

4.Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників «Культура та мистецтво» – Вип. 81. / М-во праці та соц. політики України. – 2-ге вид., перепр. – Краматорськ, 2005. – С.7

III. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ.

Тема 11. Основні принципи організації і функціонування бібліотечної справи.

Основні принципи – ідеї, на основі яких необхідно будувати організацію і планування бібліотечної справи. Вони визначають вимоги до бібліотечної справи: мету, зміст, методи, кадри, структури, організації та процесу діяльності бібліотек і бібліотечної системи.

Всі ці принципи не виникли ззовні, вони впливають із характеру, сутності, рівня розвитку бібліотечної справи.

Принципи – результат узагальнення законів і закономірностей, загальних рис, факторів і ознак, які стають початком діяльності бібліотек. Принципи відображають сутність реальних бібліотечних процесів і явищ, що підлягають певним закономірностям.

«Принципи ці виступають в якості керівних начал, спрямованих на те, щоб повсякденна практична діяльність бібліотек відповідала їхнім вимогам. Принципи змінюються в процесі розвитку бібліотечної справи, відбиваючи умови, що змінюються, нові цілі та завдання. Основні (загальні) принципи не можуть зникнути, тому що відображають вимоги до всього бібліотечної справи. Форми і методи принципів на різних етапах розвитку бібліотечної справи можуть і повинні бути різними. Може змінюватися значущість деяких принципів, можливе виникнення нових принципів, що відображають нові проблеми, викликані розвитком бібліотечної справи. принципи являють собою систему, вони взаємопов'язані і взаємозалежні і надають ефективну дію на організацію та функціонування бібліотечної справи лише в результаті комплексного їх використання. Сучасне бібліотекознавство виробило такі основні принципи: загальнодоступність бібліотечної справи, пріоритет читацьких інтересів, системність бібліотечної справи, оптимальне поєднання централізації і децентралізації, координація і кооперування бібліотечної діяльності, державно-громадський характер бібліотечної справи»[1].
Головним принципом бібліотечної справи є **принцип загальнодоступності** -

принцип демократизації та забезпечення рівного для всіх людей доступу до бібліотечних ресурсів. Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій і установ (ІФЛА) прийняла програму "Загальна доступність видань", мета якої "максимально повне забезпечення потенційних потреб виданнями, де б і коли б не виникала в них потреба, виявлення перешкод до досягнення доступності" [2].

Демократизація суспільства звільнила бібліотеки від тиску адміністративно-командної системи: зняті обмеження в доступі до інформації, розкриті фонди спеціального зберігання.

Принцип загальнодоступності розглядається як система заходів:

- територіальну доступність бібліотек;
- доступність фондів та інформації;
- вільний вибір документів з фондів бібліотеки;
- рівні можливості користування бібліотеками всіх, не залежно від національності, статі, освіти, соціального стану, місця проживання;
- комфортність обслуговування: швидке виконання запитів, можливість отримати літературу додому, задоволення бібліографічних запитів, безоплатні послуги та ін.

Принцип доступності може реалізуватись тільки за умови такого їх розміщення бібліотек на території країни, щоб все населення за місцем проживання, навчання, відпочинку, роботи могло б користуватись нею.

6 лютого 2019 р. Уряд схвалив проект постанови «Про затвердження Державних спеціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні». Норматив передбачає, що на 500-800 населення обов'язково має бути публічна бібліотека за умови, що відстань між бібліотеками не перевищуватиме 3 км.

Отже, наші бібліотеки починають відроджуватись, трансформуватись з книгозбірні в інформаційні центри, збільшується їх кількість.

Розміщення бібліотек – форма розвитку бібліотечної мережі, що характеризується розташуванням бібліотек по території населеного пункту, пов'язаних між собою.

Розміщення бібліотек здійснюється на основі таких основних принципів:

- максимальна територіальна доступність;
- рівномірне розміщення;
- облік населення, що проживає в даному районі: допомагає правильно формувати фонд бібліотеки.

Рівномірне розміщення бібліотек не означає, що повинні розміщувати бібліотеки рівномірно. При розміщенні бібліотек повинна враховуватись кількість населення в районі, місті, селі.

Правильно організована бібліотечна мережа повинна забезпечувати не тільки територіальну доступність бібліотек для населення а і рівномірне розміщення бібліотек як взаємопов'язаної цілісної системи.

Розміщення бібліотек – єдиний процес планомірної, органічної, територіальної організації бібліотечної мережі.

Реалізація принципів розміщення бібліотек повинна здійснюватися з урахуванням умов і можливостей населення.

Кожен житловий район, село мають свої особливості і риси, які визначають рішення основної задачі при розміщенні бібліотек: створити достатню кількість бібліотек за величиною, кількістю фонду, складом фонду, кількістю читачів. Дослідження залежності між величиною книжкового фонду і кількістю читачів бібліотеки показує, що поряд з іншими факторами величина книжкового фонду є важливою умовою залучення населення до користування бібліотекою[3].

Кількість і розміщення бібліотек залежить від:

- прийнятого нормативними документами радіуса обслуговування;
- ступені відокремленості житлового району, населеного пункту;
- щільність заселення району (багатоповерхівки);
- характеру і рівня промислового, суспільного розвитку району;

- природних умов.

Новий підхід до вирішення завдання доступності читачів до інформації пов'язаний з впровадженням у бібліотеках сучасних інформаційних засобів.

Автоматизація бібліотечних процесів дозволяє читачеві, не виходячи з дому, роботи дистанційно дізнатись про склад фонду бібліотеки, отримати повнотекстові документи.

Запровадження в бібліотеках онлайн-послуг, електронних каталогів, репозитаріїв, веб-сторінок, сторінок в соціальних мережах розширює можливості бібліотек, робить їх загальнодоступними. Сучасні бібліотеки переходять до обслуговування, яке гарантує рівний доступ до власних і зовнішніх бібліотечних ресурсів, надає читачу інтелектуальний доступ до інформаційних ресурсів, які знаходяться за межами бібліотеки.

Висока вартість технічних засобів зумовили спроби введення платного обслуговування, що викликає відтік читачів з бібліотек. Введення платного обслуговування означає, що бібліотечна справа переходить на комерційну основу.

Комерціалізація бібліотек – шлях до відторгнення людей від культурних і наукових цінностей.

52-а Генеральна Конференція ІФЛА (Токіо, 1986) рекомендувала зберегти безкоштовними всі види бібліотечних послуг, як одну з найважливіших умов загальнодоступності бібліотечного обслуговування. У Законі про бібліотечну справу визначено перелік основних бібліотечних послуг, які повинні бути безкоштовними:

- одержання інформації про склад фонду;
- допомога в пошуку необхідних видань.

Безумовно, окремі види бібліотечних послуг можуть бути платними: курси, гуртки, складні довідки, бібліографічні описи документів, організація виставок, семінарів. Але для цього необхідно нормативно закріпити перелік платних послуг, які існують на додаток а не на шкоду основному бібліотечному обслуговуванню.

Введення нових платних послуг доповнює фінансування бібліотек, дозволяє розширити число запитів читачів, що користуються бібліотекою.

Але основою роботи бібліотеки є безкоштовне обслуговування. Процес оновлення бібліотечної справи значно розширив спектр проблеми, що потребує наукового осмислення і дослідження, серед яких є і проблема плюралізму читацьких інтересів. В чому суть плюралізму? Це прояв об'єктивного чинного різноманіття читацьких інтересів, цілей, стремлень і т.д.

Цей принцип відроджує нову духовну атмосферу в роботі бібліотеки з читачем, демократизацію процесу обслуговування, затверджує права читача на свободу вибору та оцінки книги.

Завдання бібліотекаря – управляти процесом читання, не дозволяти читати шкідливі книги, які містять неправдиву, шкідливу для суспільства інформацію. «Жоден поважуючий себе бібліотекар, пише відомий американський бібліотекознавець Д.Х. Шира, не дозволить читачеві отримати книгу, якщо відомо, що це призведе до антигромадських наслідків. Може бути широта поглядів – це не більше ніж маска, яка приховує невігластво»[Д.Х. Шира Введення в бібліотекознато.-М., 1983.-с.83]

Бібліотека повинна не лише задовільняти читацький попит а й активно впливати на формування читацьких інтересів.

Читацький інтерес – рухома, яка розвиває читацьку активність.

Читач – конкретна людина, яка поєднує в собі єдине, особливе (національність, соціальний статус, професію) і одиничне (індивідуальне). Бібліотечним працівникам необхідно вивчати і знати читачів і на основі вивчення диференціювати зміст, методи і організацію роботи з ними. Основою диференціації читачів є соціально-професійна і соціокультурна структура, рівень інформаційної культури читачів. **Координація і кооперування бібліотечної діяльності.** **Координація** – це взаємозв'язок між бібліотеками, згідно їхньої діяльності між собою і розмежування функцій між бібліотеками в залежності від їх типологічних характеристик. Всі

бібліотеки на території кожного регіону не відірвані, а взаємопов'язані, взаємодіють один з одним. Взаємодія між бібліотеками, координування їх роботи здійснюється не тільки на території окремого регіону, але і в масштабах всієї країни.

Суть координації полягає, з одного боку, в узгодженні функцій окремих бібліотек і бібліотечних мереж між собою, з іншого – в узгодженні їх діяльності з загальними цілями бібліотечної системи.

Бібліотечна координація – це організація певної, заздалегідь передбаченої планом на основі спеціалізації (поділу праці) та розрахованої на тривалий термін взаємного зв'язку між бібліотеками (бібліотечними мережами) з метою спільного вирішення спільного завдання - максимального залучення населення до користування бібліотечною книгою, більш повного задоволення читацьких запитів, раціонального формування та ефективного використання бібліотечних ресурсів[3].

Кооперування тісно пов'язане з координацією бібліотек. Цей процес здійснюється не за вказівкою вищих органів управління а за власної ініціативи бібліотек. Кооперування може носити регіональний, міжнародний, міжнародний характер, що дозволяє в повній мірі задовольняти потреби користувача.

Завдання для самостійної роботи

Проаналізуйте принцип розміщення бібліотек а м. Мукачево

Список використаних джерел

1. Принципи бібліотечної справи. – Режим доступу: http://ua-referat.com/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BD%D1%86%D0%B8%D0%BF%D0%B8_%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B8

2. Основні програми ІФЛА. – М . – 1988. – С. 5

Тема 12. Закономірності формування бібліотечних систем.

Законодавство України про бібліотеки і бібліотечну справу базується на Конституції України і складається з Основ законодавства України про культуру, Закону України „Про бібліотеки і бібліотечну справу”, міжнародних договорів, нормативних актів галузі культури та інших нормативно-правових актів. На роботу бібліотек України впливають біля 260 нормативних документів, ухвалених законодавчими інституціями.

Закон України „Про бібліотеки і бібліотечну справу” від 27 січня 1995 року визначає статус бібліотек, правові та організаційні засади діяльності бібліотек і бібліотечної справи в Україні.

З набуттям Україною незалежності законодавче забезпечення бібліотечної галузі почало розвиватись в комплексі законів про культуру, бібліотеки і бібліотечну справу, про доступність інформації, про обов'язковий примірник що гарантує право на вільний доступ до інформації, знань, залучення до цінностей національної та світової культури, науки та освіти, що зберігаються в бібліотеках.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну діяльність» дається визначення основних понять галузі бібліотечної справи.

Бібліотечна справа – це галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, спрямована на створення і розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності.

Бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого

є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки.

Документ – це матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації, зафіксованої на папері, магнітній, кіно-, фотоплівці, оптичному диску або іншому носіїві.

Бібліотечний фонд – це упорядковане зібрання документів, що зберігається в бібліотеці.

Бібліотечні ресурси – це упорядковані бібліотечні фонди документів на різних носіях інформації, бази даних, мережні інформаційні ресурси, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання та передачі інформації.

Основою державної політики в галузі бібліотечної справи є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками.

Держава підтримує бібліотечну справу, її розвиток і входження у світовий інформаційний простір, координує діяльність бібліотек, створює умови для міжнародного співробітництва бібліотек.

Бібліотечна система України – це розгалужена мережа бібліотек різних видів, пов'язаних взаємодією і взаємовикористанням бібліотечних ресурсів. Бібліотечна система України функціонує на основі скооперованого комплектування фондів та обробки документів, довідково-пошукового апарату, взаємовикористання бібліотечних ресурсів, а також організації науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи.

Міжбібліотечний абонемент (МБА) – форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково-пошукового апарату бібліотек.

Види бібліотек

За значенням бібліотеки поділяються на:

-всеукраїнські загальнодержавного значення (національні, державні);

- республіканські (Автономної Республіки Крим);
- обласні;
- міські;
- районні;
- селищні;
- сільські.

За змістом бібліотечних фондів бібліотеки є:

- універсальні;
- галузеві;
- міжгалузеві.

За призначенням бібліотеки поділяються на:

- публічні (загальнодоступні), у тому числі спеціалізовані для дітей, юнацтва, осіб з фізичними вадами;
- спеціальні (академії наук, науково-дослідних установ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій).

Публічні, спеціальні та спеціалізовані бібліотеки можуть об'єднуватися у централізовані бібліотечні системи.

Централізована бібліотечна система (ЦБС) – об'єднання бібліотек в єдине структурно-цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека ЦБС об'єднує бібліотеки за адміністративно-територіальним принципом у єдине структурно-цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста. До складу ЦБС входить центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей та бібліотеки, що розташовані в межах адміністративного району(міста) на правах філій.

Національна бібліотека України є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації.

Національна бібліотека України володіє потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів.

Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням Українського народу, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави.

Загальнодержавне спрямування діяльності національної бібліотеки України забезпечується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв.

Національна бібліотека України має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

Статус національної надається державній бібліотеці згідно із законодавством.

Державна бібліотека – бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів.

Державна бібліотека має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

Центральні бібліотеки – головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати пріоритетне додаткове бюджетне фінансування центральних бібліотек відповідно до обсягів їх діяльності.

Центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних стандартів обробки документів і обміну даних.

Організація взаємодії бібліотек

Для більш повного задоволення потреб користувачів бібліотек в інформації, раціонального використання бібліотечних ресурсів органи державної влади та органи місцевого самоврядування стимулюють взаємодію бібліотек і створюють умови для розвитку міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів автоматизованих баз даних, репозитаріїв.

Забезпечення взаємодії бібліотек різних видів покладається на центральні бібліотеки відповідних територій, якими є:

на загальнодержавному рівні:

- національні бібліотеки;
- державні бібліотеки.

На обласному рівні:

- обласні бібліотеки;
- універсальні наукові бібліотеки.

На міському рівні:

- міські публічні бібліотеки;
- центральні бібліотеки міської централізованої бібліотечної системи.

На районному рівні:

- районні бібліотеки;
- центральні бібліотеки районної централізованої бібліотечної системи.

Взаємодія бібліотек України з підприємствами, установами та організаціями.

Бібліотеки України є складовою частиною інформаційної системи держави.

З метою забезпечення раціонального використання бібліотечних ресурсів як складової частини інформаційних ресурсів держави бібліотеки

взаємодіють з підприємствами, установами та організаціями, які мають бази даних та діяльність яких пов'язана із створенням, збиранням, обробкою, накопиченням та збереженням інформації.

Взаємодія бібліотек з підприємствами, установами та організаціями може здійснюватися в рамках державних і регіональних програм в межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, а також на основі укладених угод.

Централізована бібліотечна система – об'єднання бібліотек в єдине структурно-цілісне утворення, куди входить центральна бібліотека. ЦБС об'єднує бібліотеки за адміністративно-територіальним принципом у єдине структурно-цілісне утворення для найбільш ефективного використання бібліотечних ресурсів району або міста. До складу ЦБС входить центральна районна (міська) бібліотека, районна (міська) бібліотека для дітей та бібліотеки, що розташовані в межах адміністративного району (міста) на правах філій. ЦБС підпорядкована відділу культури місцевої держадміністрації.

Відповідно до Наказу Міністерства культури і мистецтв України № 709 від 20 листопада 2001 року центральна бібліотека ЦБС є головною бібліотекою району (міста). Вона має відповідні відділи, формує, зберігає і організує єдиний фонд документів, визначає його структуру та здійснює розподіл між бібліотеками-філіями та відділами центральної бібліотеки, організовує його циркуляцію і використання. Центральна бібліотека є організаційно-методичним центром для бібліотек-філій своєї ЦБС.

Центральна бібліотека ЦБС здійснює сумарний та індивідуальний облік документів, що надходять до ЦБС; бібліотеки-філії ведуть сумарний та індивідуальний облік свого фонду. Центральна бібліотека ЦБС регулярно інформує бібліотеки-філії про нові надходження, створює довідково-пошуковий апарат на фонд ЦБС, у тому числі зведені каталоги.

Національна бібліотека України – є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції науково-

дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації.

Національна бібліотека України володіє потужним фондом вітчизняних і найважливіших науково значущих зарубіжних документів і задовольняє найрізноманітніші потреби суспільства, сприяє розвитку науки, освіти, культури, здійснює міжнародне співробітництво у формуванні та використанні світових бібліотечних ресурсів. Бібліотечний фонд національної бібліотеки України є національним культурним надбанням Українського народу, невід'ємною складовою частиною культурної спадщини та перебуває під охороною держави. Національна бібліотека України має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

Державна бібліотека – це бібліотека загальнодержавного значення, що здійснює бібліотечне, бібліографічне, інформаційне обслуговування користувачів і виконує функцію всеукраїнського науково-дослідного, методичного та організаційного центру бібліотек відповідної галузі або категорій користувачів. Державна бібліотека також має право на одержання обов'язкового безоплатного примірника документів згідно із законом.

Центральні бібліотеки – це головні бібліотеки регіонів, які зобов'язані формувати, зберігати та надавати в користування найбільш повне зібрання документів у межах своєї території, організовувати взаємовикористання бібліотечних ресурсів і надавати методичну допомогу бібліотекам різних видів відповідних територій. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати пріоритетне додаткове бюджетне фінансування центральних бібліотек відповідно до обсягів їх діяльності.

Центральні бібліотеки беруть участь у розробленні та реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи, створенні інформаційних мереж на основі єдиних стандартів обробки документів і обміну даних.

Бібліотека вищого закладу освіти – є навчальним, науковим, інформаційним та культурно-просвітницьким структурним підрозділом вищого навчального закладу. Наказ Міністерства освіти України № 155 від 30 квітня 1998 року затверджує Типове положення про бібліотеку вищого закладу освіти Міністерства освіти України.

Згідно цього Положення завданнями бібліотеки вищого закладу є:

1. Формування бібліотечного фонду відповідно до профілю вищого навчального закладу та інформаційних потреб читачів.

2. Забезпечення повного, якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, професорсько-викладацького складу, наукових працівників, співробітників вищого навчального закладу та інших категорій читачів згідно з їх інформаційними запитами на основі широкого доступу до книжкових фондів (згідно з правилами користування бібліотекою).

3. Сприяння вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку, відкритої до інтелектуального, духовного і творчого розвитку.

4. Пропагування та розкриття через книгу змісту загальнолюдських цінностей, історичної, наукової та культурної спадщини, ідеї національного державотворення.

5. Організація та ведення довідково-бібліографічного апарату з використанням як традиційних, так і нових носіїв інформації.

6. Розширення номенклатури бібліотечних послуг, підвищення їх якості на основі нової інформаційної техніки і технологій, комп'ютеризації інформаційно-бібліотечних процесів. Використання елементів господарського розрахунку.

7. Ведення самостійної та спільної з іншими організаціями та установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань книгознавства, інформатики, бібліотекознавства та бібліографії.

8. Виховання інформаційної культури читачів, прищеплення їм навичок користування книгою та бібліотекою.

9. Координація діяльності бібліотеки з структурними підрозділами та громадськими організаціями вищого навчального закладу. Співпраця та взаємодія з бібліотеками інших систем та відомств, органами науково-технічної інформації.

10. Налагодження прямих зв'язків з бібліотеками інших країн, співробітництво з освітніми фондами, залучення діаспори до розвитку бібліотек вищих навчальних закладів України.

11. Для більш повного задоволення потреб користувачів бібліотек в інформації, раціонального використання бібліотечних ресурсів органи державної влади та органи місцевого самоврядування стимулюють взаємодію бібліотек і створюють умови для розвитку міжбібліотечного абонементу, зведених каталогів автоматизованих баз даних, репозитаріїв.

Бібліотека діє на основі статуту (положення), що затверджується її засновником (засновниками). У статуті (положенні) бібліотеки визначаються її статус, форма власності, джерела фінансування, вид і профіль діяльності. Державна реєстрація бібліотек незалежно від форми власності проводиться за їх місцезнаходженням відповідно до закону.

Комплектування бібліотечних фондів здійснюється шляхом отримання обов'язкового примірника документів у порядку, встановленому законом, документів, що випускаються за цільовими програмами книговидання або закупаються відповідно до державних цільових програм, придбання документів за готівковий і безготівковий рахунки, документообміну, отримання в дарунок, депонування та з інших джерел.

Наказ Міністерства культури і мистецтв України № 152 від 23 березня 2005 року затверджує інструкцію про організацію та порядок обміну, перерозподілу і розповсюдження документів серед бібліотек України через систему обмінних фондів. Згідно інструкції для організації обміну,

перерозподілу та розповсюдження документів при бібліотеках створюються спеціальні обмінні фонди.

Обмінні фонди – це фонди бібліотек, які використовуються для обміну, перерозподілу, безкоштовної передачі та реалізації документів. Обмінний фонд відокремлений від основного фонду, на баланс бібліотеки-фондоутримувача не береться та не використовується для обслуговування читачів. Організація роботи з обмінним фондом здійснюється відповідним структурним підрозділом бібліотеки - відділом, сектором, групою.

Основними завданнями системи обмінних фондів бібліотек України є:

- сприяння раціональному використанню бібліотечних ресурсів держави;
- сприяння формуванню, доукомплектуванню та поліпшенню якісного складу діючих фондів бібліотек країни;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері зміцнення культурних зв'язків з українцями, що проживають за межами держави.

Для вирішення зазначених завдань структурні підрозділи обмінних фондів виконують такі функції:

- інформують бібліотеки про документи, що є в обмінних фондах;
- здійснюють обмін документами з іншими бібліотеками;
- перерозподіляють документи між бібліотеками;
- доукомплектовують діючі фонди бібліотек;
- взаємодіють у рамках державних і регіональних програм розповсюдження документів серед бібліотек;
- надають допомогу у формуванні фондів української книги українцям, що проживають за межами держави;
- реалізують документи, не замовлені бібліотеками. Згідно з Законом „Про бібліотеки та бібліотечну справу” маловживані, але цінні в науковому та художньому відношенні ресурси (книги, документи, рукописи, аудіовізуальні матеріали, інші носії інформації) передаються в бібліотеки - репозитарії. Порядок передачі зазначених документів у бібліотеки-

репозитарії визначається наказом Міністерства культури і мистецтв України № 570 від 2 грудня 1996 року „Про затвердження Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України”.

Облік, зберігання та використання документів, що знаходяться в бібліотечних фондах, здійснюються відповідно до наказу Міністерства культури і туризму України № 22 від 3 квітня 2007 року „Про затвердження Інструкції з обліку документів, що знаходяться в бібліотечних фондах”.

Згідно інструкції об'єктами обліку бібліотечного фонду є:

видання:

- книги (видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці чи оправі, обсягом понад сорок вісім сторінок);

- брошури (книжкове видання обсягом від чотирьох до сорока восьми сторінок);

- аркушеві видання (видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату без скріплення);

- буклети (видання у вигляді одного аркуша друкованого матеріалу, сфальцьованого будь-яким способом у два чи більше згинів);

- карткові видання (видання у вигляді картки встановленого формату, надруковане на матеріалі підвищеної щільності);

- плакати (видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, надруковане з одного чи з обох боків аркуша, призначене для експонування);

- поштові картки (поштове відправлення у вигляді стандартного бланка, що містить відкрите письмове повідомлення);

- журнальні видання (періодичне видання у вигляді блока скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу встановленого формату в обкладинці або оправі);

- газетні видання (періодичне видання у вигляді одного чи декількох аркушів друкованого матеріалу встановленого формату, призначене для

широкого кола осіб, яке є джерелом письмової інформації про поточні події, пов'язані з внутрішніми справами, міжнародними проблемами, політикою тощо).

Аудіовізуальні документи:

- фонодокументи (аудіовізуальний документ на стрічковому чи дисковому носії, який містить звукову інформацію);

- відеодокументи (аудіовізуальний документ на стрічковому чи дисковому носії, який містить інформацію, зафіксовану за допомогою відео звукозапису);

- кінодокументи (аудіовізуальний документ на плівковому носії, що містить зафіксовані на ньому за допомогою кінематографічної техніки предмети у вигляді послідовно розміщених фотографічних зображень, а також може містити звукову інформацію);

- фотодокументи (аудіовізуальний документ, що містить інформацію, зафіксовану на ньому за допомогою фотографічної техніки; предмети у вигляді окремих фотозображень);

- документи на мікроформах (фотодокумент на плівковому чи іншому носіїві, який для виготовлення і використання потребує відповідного збільшення за допомогою мікрографічної техніки).

Електронні видання - електронний документ, який пройшов редакційно-видавничу обробку, призначений для розповсюдження в незмінному вигляді та має вихідні дані.

Основними одиницями обліку всіх видів документів, які включені до бібліотечного фонду (крім газет), є назва і примірник. Основними одиницями обліку газет є річний комплект газети та її назва (незалежно від зміни назви видання).

Самостійні видання, об'єднані в одній оправі (конволют), обліковуються як окремі примірники і окремі назви. Додатки до друкованих документів (мапи, атласи, таблиці, покажчики до географічних назв, ноти, грамплатівки, плакати, оптичні диски і т. ін.), якщо вони не мають

самостійного значення, окремо не обліковуються. Вони отримують інвентарний номер основного документа.

Основним змістом процесів організації і функціонування бібліотечної справи є спеціалізація бібліотек. Виділяють три види бібліотечної спеціалізації: спеціалізація внутрішньо бібліотечна (спеціалізація структурних підрозділів і бібліотечних працівників), спеціалізація окремих бібліотек, бібліотечних мереж.

До основних принципів бібліотечної справи відносять: принцип координації, принцип кооперування бібліотечної діяльності.

Координація – взаємозв'язок між бібліотеками, згідно з їхньою діяльністю між собою та розмежування функцій між бібліотеками залежно від їхніх типологічних характеристик.

Усі бібліотеки на території кожного регіону взаємодіють одна з одною. Взаємодію між бібліотеками, коордування їх роботи здійснюється не тільки на території окремого регіону, але і у масштабах усєї країни. Функції координаційного центру виконують центральні бібліотеки.

Координація означає не тільки узгодження, вироблення загальних напрямків у роботі, але і поділ функцій між бібліотеками, дозволяє заощаджувати трудові та фінансові ресурси.

Завдання для самостійної роботи

Побудувати схему бібліотечної системи України

Список використаних джерел

1.Тарасенко Р.В. Інформаційне право: навчально-методичний посібник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. – 512 с.

Тема 13. Бібліотечні об'єднання. Міжнародне бібліотечне співробітництво.

Бібліотечні об'єднання, асоціації, товариства сприяють розвитку бібліотечної справи, обміну досвідом, підвищенню професійного рівня бібліотечних працівників. Об'єднання бібліотекарів функціонують у всіх країнах світу вже понад 100 років.

Спочатку об'єднання були єдиним каналом пропаганди та поширення бібліотечних знань. Пізніше з'явилися нові форми роботи такі як конференції, семінари, гуртки головним завданням яких були підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Положення про бібліотечні об'єднання (1924р.) передбачало створення органу управління – президії, до якої входили бібліотечні інспектори, завідувачі центральних бібліотек(7 осіб). Президія координувала роботу секцій, здійснювала зв'язок між об'єднаннями. У березні 1927 року Всеукраїнська рада професійних спілок прийняла резолюцію в якій рекомендовано ліквідувати бібліотечні об'єднання, вказавши на їх конреволюційні дії.

Міжнародне співробітництво бібліотек має свою історію, сталі традиції. Розпочиналось міжнародне співробітництво з міжбібліотечного обміну літературою, бібліографічною продукцією.

Н а сучасному етапі глобальна інформаційно-комунікативна система кардинально змінила для культурного обміну і взаємодії, освіти, бізнесу, міжособистісного спілкування все більш успішно стираючи тимчасові, просторові, мовні та інші бар'єри, формуючи єдиний інформаційний простір. Розвиток процесу інформатизації робить міжнародну співпрацю публічних бібліотек не тільки можливою, але і необхідною[1]. Основним напрямом міжнародного співробітництва в бібліотечній сфері є обмін науковою, технічною, економічною інформацією, інформаційними документами, міжнародне бібліографічне співробітництво, участь в міжнародних проектах, обмін досвідом, обмін студентами і співробітниками.

Міжнародна співпраця є невід'ємною складовою розвитку бібліотечної

справи кожної країни. Жодна бібліотека не в змозі задовольнити інформаційні запити суспільства і користувачів без звернення до інформаційних ресурсів інших бібліотек: вітчизняних і зарубіжних.

В останнє десятиліття бібліотечні працівники активізували участь у роботі міжнародних організацій, міжнародних обмінах, стажуваннях, розвивають професійні зв'язки з зарубіжними бібліотечними асоціаціями, беруть участь у роботі міжнародних конференцій. За останні 10 років реалізовано сотні проектів із залученням позабюджетних коштів, які дають змогу покращити роботу бібліотек. Це участь у конкурсах Міжнародного фонду «Відродження», «Рада міжнародних наукових і освітніх обмінів»(IREX), Міжнародний проект «Бібліоміст».

Значний внесок у розвиток міжнародного співробітництва здійснюють міжнародні організації. Основними формами міжнародної діяльності є професійні асоціації. **Асоціації** – професійне об'єднання, спілка створені для досягнення спільної мети.

Професійні бібліотечні об'єднання існують багато років. У 1990 р. було зареєстровано 76 міжнародних бібліотечних об'єднань, 511 національних бібліотечних об'єднань, асоціацій.

Діяльність цих організацій мають професійне і соціокультурне значення:

- виконують завдання професіоналізації бібліотечно-інформаційних фахівців;
- вирішують питання, пов'язане з науковими дослідженнями;
- забезпечують умови для поліпшення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів;
- видання професійної літератури;
- інформування про бібліотечну професію.

Професійні асоціації – складова частина професії. Участь в них вимагає високого рівня підготовки фахівців.

Професійні об'єднання класифікуються :

- за видами членства (бібліотечно-інформаційні установи; окремі представники професії; бібліотечно-інформаційні установи; окремі представники бібліотечної професії);

- за категоріями установ;

- за кваліфікацією осіб;

- за територіальним або географічно-політичним розподілом: це найбільш логічний підхід до класифікації (всесвітні і міжнародні – ІФЛА, FID); регіональні, національні(Українська бібліотечна асоціація, Американська бібліотечна асоціація); місцеві.

Українська бібліотечна асоціація (УБА) – незалежна всеукраїнська громадська організація, яка об'єднує на добровільних засадах осіб, професійно пов'язаних з бібліотечною справою або зацікавлених у її розвитку. Асоціація створена в 1995 р. Бібліотечна Асоціація об'єднує більше 50 тисяч бібліотечних працівників. Структура УБА: регіональні відділення, секції директорів, робочі групи. Керівний орган УБА – Конференція і Президія.

Стратегічні цілі та завдання УБА розроблено на основі результатів дослідження стану бібліотечно-інформаційної галузі в Україні, матеріалів громадських обговорень із залученням зацікавлених сторін членів Президії та членів УБА, учасників експертної групи УБА з представників національних та державних бібліотек України з метою вироблення узгодженої позиції та плану дій щодо реформування бібліотечної галузі, представників органів державної влади, представників міжнародних інституцій, тощо[1].

Українська бібліотечна асоціація тісно співпрацює з державними установами, організаціями, фондами, які зацікавлені в розвитку бібліотечної справи в Україні. У 2015 р. УБА стала переможцем програми Європейського Союзу «Еразмус +(Жан Моне)», ініціює розширення мережі центрів європейської інформації. УБА відіграє важливу роль у впровадженні інноваційних бібліотечних послуг, удосконаленні бібліотечної освіти,

розвиває міжнародне співробітництво. Членство Української бібліотечної асоціації у Міжнародній федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) дало можливість слідувати у фарватері міжнародного розвитку бібліотечно-інформаційної діяльності, вивчаючи та запозичуючи прогресивний міжнародний досвід, а також можливість впливати на розвиток бібліотечної справи в світі, ділитися кращими напрацюваннями вітчизняної бібліотечної теорії та практики, розповідаючи зарубіжним колегам про українські реалії та кращий досвід, беручи участь у міжнародних проектах і програмах. Представник Української бібліотечної асоціації був у 2010-2015 рр. членом комітету FAIFE – Комітету з вільного доступу до інформації та свободи висловлення[3].

Міжнародна федерація бібліотечної асоціації та установ (IFLA) заснована в Единбурзі (Шотландія) у 1927 р. Міжнародна федерація представляє інтереси бібліотечних та інформаційних працівників.

Основні цілі федерації:

- заохочення високих стандартів бібліотечних послуг та інформацій;
- поширення передового досвіду бібліотек;
- представляти інтереси членів федерації по всьому світу. Членами федерації можуть бути бібліотечні організації, об'єднання, установи (бібліотеки), бібліотекарі, студенти.

У різних країнах світу функціонують понад 100 професійних об'єднань.

Професійне об'єднання – це громадська організація бібліотекарів, які сприяють розвитку бібліотечної справи і підвищенню професійного рівня бібліотечних працівників.

На початкових етапах розвитку бібліотечні об'єднання були єдиним засобом пропаганди бібліотек, бібліотечної справи, підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Кабінетом Міністрів України 23 березня 2016 р. була затверджена Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2015 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». В Стратегії

зазначено, що пріоритетним в діяльності бібліотек в умовах інформатизації є дотримання європейських цінностей, інтеграція у європейське співтовариство.

В документі також зазначено, що бібліотеки України мають потужний потенціал для консолідації суспільства, спрямування його на дотримання європейських цінностей, інтеграцію України у європейське співтовариство, для підвищення якості життя, рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання[3]. Але існує низка проблем, які гальмують процеси трансформації та подальшого інтенсивного розвитку бібліотечної справи України:

1. Роль бібліотек у суспільних перетвореннях недооцінена, що призводить до неефективної реалізації їхнього потенціалу як соціальних інституцій.

2. Невідповідність чинної нормативно-правової бази та стандартів потребам розвитку бібліотечної справи в цілому та діяльності окремих бібліотек зокрема, що унеможливує інтеграцію українських бібліотек у глобальне інформаційне середовище.

3. Недостатнє фінансування бібліотек.

4. Невідповідність існуючої бібліотечної мережі сучасним потребам суспільства.

5. Невідповідність кадрового забезпечення бібліотек для реалізації сучасних напрямів діяльності бібліотек.

6. Недостатня наукова складова бібліотек.

7. Поганий стан матеріально-технічного забезпечення бібліотек.

8. Невідповідність потребам користувачів та вимогам суспільства формування бібліотечних фондів.

9. Повільне, недостатнє впровадження інформаційних технологій у бібліотеках, що ускладнює обслуговування користувачів на сучасному рівні.

10. Відсутність національних проєктів та дослідницьких програм, що підтримуються державою, спрямованих на розвиток єдиного інформаційного

простору в Україні та інтеграцію в глобальний інформаційний простір. 12. Недостатня внутрішня та зовнішня комунікація, неефективна координація дій та співпраця між бібліотеками різних відомств, між відомствами, у чиєму підпорядкуванні знаходяться бібліотеки, між бібліотеками та іншими культурними і науковими закладами (як-то музеї, архіви та ін.)[3].

Завдання для самостійної роботи

На основі опрацювання наукових публікацій і матеріалів веб-сайтів у мережі Інтернет зібрати основні відомості про діяльність провідних міжнародних бібліотечних організацій. Результати подати у таблиці, зокрема, назва організації, рік її заснування, кількісний і якісний склад, керівні органи, основні напрями діяльності та проекти, видання, участь України у діяльності організації

Список використаних джерел

1. Шендрик О.О. Особливості міжнародного співробітництва Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І.Франка/ О.О.Шендрик //Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – №3. – 2018. – С.75-77
2. Стратегія УБА на 2015-2018 рр.//Бібліотечний форум України. – №2(48).–2015. – С.50
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України». – Режим доступу: file:///C:/Users/Anatoly/Downloads/Strategy_Text_07_2015_3.pdf
4. Соколов В. Діяльність бібліотечних об'єднань в Україні в 1920-х рр./ В.Соколов //Бібліотечна планета. – №3(77). – 2017. – С.13-15

ТЕСТИ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА

1. Як називається галузь інформаційної, культурної та освітньої діяльності суспільства, спрямована на створення і розвиток мережі бібліотек, формування, опрацювання, упорядкування та зберігання бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотеки, підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у галузі бібліотечної справи, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотечної діяльності?

- а) бібліотечна справа;**
- б) бібліотечна система;
- в) бібліотечна мережа;
- г) бібліотекознавство.

2. Як називається особа, що користується бібліотекою на підставі офіційного запису у встановлених документах?

- а) реципієнт;
- б) абонемент;
- в) читач.**

3. Які аспекти вивчає бібліотекознавство?

- а) теорію бібліотечної справи;
- б) історію бібліотечної справи;
- в) організацію бібліотечної справи;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

4. Як називається бібліотека, яка у рамках бібліотечно-інформаційної системи певної країни виконує особливі функції: отримання обов'язкового примірника документної продукції країни, її каталогізація і забезпечення збереження, надання централізованих інформаційно-бібліотечних послуг читачам, забезпечення збереження і пропаганда національної культурної спадщини, проведення державної політики в області інформаційної культури,

керівництво національними кампаніями з пропаганди книги і читання й участь у міжнародних програмах і проектах?

а) національна бібліотека;

б) універсальна бібліотека;

в) наукова бібліотека.

5. Чи вивчає бібліотекознавство методику бібліотечної справи?

а) так;

б) ні.

6. Хто першим ввів у науковий обіг термін «бібліотекознавство»?

а) Г. Ноде;

б) М. Шреттінгер;

в) М. Рубакін;

г) К. Рубинський;

д) Ю. Столяров.

7. Назвіть видатних українських бібліотекознавців.

а) В.І. Собольщиков, М.О. Рубакін, О.О. Покровський, Л.Б. Хавкіна;

б) К.І. Рубинський, Н.Я. Фрідьєва, Д.А. Балика, С.О. Сірополко;

в) М.О. Рубакін, К.І. Рубинський, Ю.М. Столяров, О.С. Чубар'ян.

8. Назвіть українські фахові бібліотекознавчі видання.

а) «Бібліотекознавство», «Бібліотекознавство і бібліографія за кордоном», «Бібліосвіт», «Вісник Книжкової палати»;

б) «Бібліотекознавство», «Бібліотечний форум», «Бібліотечні кадри», ««Бібліотечний вісник»»;

в) «Вісник Книжкової палати», «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Наукові праці НБУВ»;

г) **всі відповіді правильні;** д) всі відповіді неправильні

9. На який період припадає зародження бібліотекознавства як навчальної дисципліни?

а) XVIII ст.;

б) XIX ст.;

в) XX ст.

10. На який період припадає зародження бібліотекознавства як науки?

а) XVIII ст.;

б) XIX ст.;

в) XX ст.

11. Які наукові функції виконує бібліотекознавство?

а) пізнавальну;

б) прогнозну;

в) пояснювальну;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

12. Які соціальні функції виконує бібліотекознавство?

а) культурно-просвітницьку;

б) функцію виробничої сили;

в) функцію соціальної сили;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

13. Як називається розділ бібліотекознавства, змістом якого є загальнотеоретичні, історичні й організаційні проблеми бібліотечної діяльності, а також вивчення об'єкта й предмета бібліотекознавства, його структури, термінології, місця в системі наук, зв'язків із суміжними науковими дисциплінами, закономірностей бібліотечної діяльності, її принципів і концепцій, методології й методики бібліотечних досліджень, історії бібліотекознавчої думки?

а) загальне бібліотекознавство;

б) спеціальне бібліотекознавство;

в) спеціалізоване бібліотекознавство.

14. Хто є авторами українських підручників з бібліотекознавства?

а) С. Сірополко, В. Ільганаєва;

б) М. Карташов, Р. Мотульський;

в) Ю. Столяров, В. Ільганаєва.

15. Назвіть провідні центри бібліотекознавчих досліджень в Україні.

а) Харківська державна академія культури;

б) Національна бібліотека України імені І. Вернадського;

в) Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

16. Як називається форма бібліотечного обслуговування, заснована на взаємному використанні бібліотечних фондів і довідково пошукового апарату бібліотек?

а) бібліотечна координація;

б) бібліотечна кооперація;

в) міжбібліотечний абонемент.

17. Як називається система правил і прийомів підходу до вивчення явищ і предметів бібліотечної справи, спосіб досягнення наукової мети, рішення наукової задачі, певний спосіб дій, спрямований на отримання відповідних результатів у пізнанні або на практиці, прийом теоретичного дослідження проблеми, що виходить зі знання закономірностей бібліотечної справи і досліджуваного предмета, процесу, явища?

а) метод дослідження;

б) бібліотекознавчий процес;

в) бібліотечна кооперація.

18. Як називається логічний прийом, метод дослідження, який полягає в тому, що предмет, що вивчається, подумки або практично розчленовується на елементи (ознаки, властивості, відношення), кожен з яких потім досліджується окремо для того, щоб виділені елементи з'єднати за допомогою іншого логічного прийому в ціле, збагачене новими знаннями?

а) абстрагування;

б) синтез;

в) аналіз.

19. Як називається уявне виділення, вичленення окремих або загальних ознак, властивостей і відношень конкретного предмета або явища і уявного відсторонення від безлічі інших його ознак, властивостей, зв'язків і відношень?

а) абстрагування;

б) синтез;

в) аналіз.

20. Як називається метод дослідження бібліотечних об'єктів, який ґрунтується на пізнанні змісту за допомогою виявлених елементів їх форми або через деякі формальні системи, результати таких досліджень виражаються в точних поняттях або твердженнях?

а) абстрагування;

б) формалізація;

в) аналіз

21. Як називається метод бібліотекознавчих досліджень, сутність якого полягає в тому, що встановлюється подібність предмета, що вивчається, із спорідненими предметами або його відмінність від них?

а) абстрагування;

б) формалізація;

в) порівняння.

Чи можливе у бібліотекознавчих дослідженнях застосування методу інтроспекції?

а) так;

б) ні.

22. Як називається метод пізнання, за допомогою якого в контрольованих і керованих умовах досліджуються явища дійсності?

а) експеримент;

б) формалізація;

в) порівняння.

23. Які різновиди експерименту застосовуються у бібліотекознавчих

дослідженнях?

- а) теоретичний, пошуковий, модельний, кількісний, якісний;**
- б) теоретичний, термінологічно-категоріальний, модельний, кількісний, формалізаційний;
- в) сутнісно-функціональний, термінологічно-категоріальний, модельний, кількісний, організаційний;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

24. Як називається науково поставлений дослід, цілеспрямоване вивчення викликаного дослідником явища в точно врахованих умовах, коли є можливість стежити за ходом зміни явища, активно впливати на нього за допомогою цілого комплексу засобів і відтворювати це явище за необхідності кожного разу, коли є ті ж самі умови?

- а) експеримент;**
- б) формалізація;
- в) порівняння.

25. Які існують різновиди методу класифікації?

- а) систематизація;**
- б) типізація;
- в) предметизація;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні

26. Як називається метод наукометричних досліджень, спрямованих на формування оцінки наукової діяльності, побудову історико-структурних моделей науково-технічного прогресу, виявлення перспективних тенденцій розвитку науки, встановлення значущості публікацій, який ґрунтується на аналізі бібліографічних посилань в інформаційних потоках науки?

- а) контент-аналіз;
- б) цитування;**
- в) емпатія.

27. Який метод бібліотекознавчих досліджень полягає в зіставленні аналізованих понять із фактами або подіями, відображенням яких вони є?

а) контент-аналіз;

б) метод термінологічного аналізу;

в) метод операціоналізації понять.

28. Хто може виступати в якості опитуваних у бібліотекознавчих опитуваннях?

а) читачі;

б) бібліотекарі;

в) експерти;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

29. Як називається метод вивчення здатності особи або групи осіб вирішувати проблеми або виконувати завдання в контрольованих умовах?

а) контент-аналіз;

б) тестування;

в) метод індексів.

БІБЛІОТЕКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ

1. Що є узагальненим переліком обов'язків бібліотеки перед суспільством, які диктуються ним, потрібні йому, прямо або побічно впливають на нього?

а) соціальні функції бібліотеки;

б) технологічні функції бібліотеки;

в) мета діяльності бібліотеки;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

2. Як називаються зовнішні функції, які за об'єктом дії виходять за внутрішні межі бібліотеки, безпосередньо або опосередковано позначаються на суспільстві і тим або іншим чином відчуються або сприймаються ним?

- а) соціальні функції бібліотеки;**
- б) технологічні функції бібліотеки;
- в) мета діяльності бібліотеки;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

3. Як називаються внутрішні види діяльності, які не виходять за межі бібліотеки за об'єктом впливу, служать необхідною умовою здійснення бібліотекою своїх соціальних функцій, а також для підтримки діяльності бібліотеки в необхідному режимі або на доцільному рівні якості?

- а) соціальні функції бібліотеки;
- б) технологічні функції бібліотеки;**
- в) універсальні функції бібліотеки; г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

4. Під впливом яких чинників формуються технологічні функції бібліотеки?

- а) під впливом внутрішніх потреб раціональної бібліотечної технології праці;**
- б) під впливом потреб суспільства; в) всі відповіді правильні;
- г) всі відповіді неправильні.

5. Під впливом яких чинників формуються соціальні функції бібліотеки?

- а) під впливом внутрішніх потреб раціональної бібліотечної технології праці;
- б) під впливом потреб суспільства;**
- в) всі відповіді правильні;
- г) всі відповіді неправильні.

6. Яка функція бібліотеки є сукупністю видів її діяльності щодо інформаційного забезпечення матеріального і духовного виробництва і відтворення, реалізація якої виражається у вигляді процесу задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки за рахунок масиву інформації, накопиченого в ній, а також інших джерел інформації?

- а) інформаційна;**

- б) комунікаційна;
- в) фондоутворююча;
- г) культурна;
- д) освітня.

7. Яка функція бібліотеки є сукупністю видів її роботи, спрямована на вільний духовний розвиток користувачів, залучення до цінностей вітчизняної і світової культури, створення умов для культурної (репродуктивної і продуктивної) діяльності?

- а) інформаційна;
- б) комунікаційна;
- в) виховна;
- г) культурна;**
- д) освітня.

8. Яка функція бібліотеки є сукупністю видів її діяльності, спрямована на інформаційне забезпечення духовного відтворення суспільства, яке включає соціалізацію членів суспільства, їх освіту і самоосвіту, виховання і самовиховання?

- а) інформаційна;
- б) комунікаційна;
- в) виховна;
- г) культурна;
- д) освітня.**

9. Чи може бібліотека, на думку провідних бібліотекознавців, виконувати виховну функцію?

- а) так;**
- б) ні.**

10. Які, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», види бібліотек виокремлюються за їх значенням?

- а) всеукраїнські загальнодержавного значення, обласні, міські, сільські;**
- б) обласні, сільські, публічні, масові;

- в) всеукраїнські загальнодержавного значення, обласні, міжгалузеві, дитячі;
- г) всі відповіді правильні; д) всі відповіді неправильні.

11. Які, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», види бібліотек виокремлюються за змістом бібліотечних фондів?

- а) всеукраїнські загальнодержавного значення, обласні, міські, сільські;
- б) обласні, міжгалузеві, публічні, масові;

в) універсальні, галузеві, міжгалузеві;

- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

12. Які, згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», види бібліотек виокремлюються за змістом бібліотечних фондів?

- а) всеукраїнські загальнодержавного значення, обласні, міські, сільські;
- б) обласні, міжгалузеві, публічні, масові;

в) універсальні, галузеві, міжгалузеві;

- г) всі відповіді правильні; д) всі відповіді неправильні.

13. Згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», які бібліотеки є провідними культурними, освітніми, науково-інформаційними державними закладами, що здійснюють функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, беруть участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації?

а) національні;

б) вузівські;

в) галузеві;

- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

14. Охарактеризуйте Національну парламентську бібліотеку України. а) обласна;

б) міжгалузєва;

в) універсальна;

- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

15. На який період припадають перші спроби розроблення науково обґрунтованої класифікації бібліотек?

- а) 1890-і рр.;
- б) 1930-і рр.;**
- в) 1970-і рр.;
- г) 2000-і рр.;
- д) всі відповіді неправильні.

16. На які види поділяються національні бібліотеки?

- а) регіональні універсальні та загальнодержавні спеціалізовані;**
- б) публічні та масові;
- в) спеціальні галузеві та універсальні;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

17. Яка бібліотека є методичним центром для бібліотек системи Міністерства культури України?

- а) Національна парламентська бібліотека;**
- б) Національна історична бібліотека;
- в) Публічна бібліотека імені Лесі Українки м. Києва;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні

18. Чи можуть дитячі та юнацькі бібліотеки об'єднуватися у ЦБС?

- а) так;**
- б) ні.

19. На яку читацьку аудиторію орієнтуються дитячі бібліотеки?

- а) до 7 років;
- б) до 10 років;
- в) до 14 років;**
- г) до 18 років;

д) до 21 року.

20. Яка бібліотека є методичним центром для бібліотек вищих навчальних закладів України?

а) Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського; б) Національна парламентська бібліотека;

в) Наукова бібліотека імені М. Максимовича;

г) Національна історична бібліотека; д) всі відповіді неправильні.

21. У яких навчальних закладах України можна отримати вищу освіту за спеціальністю 6.020102 «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія»?

а) Харківська державна академія культури;

б) Київський університет імені Бориса Грінченка;

в) Львівський національний університет імені Івана Франка;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

22. У складі яких навчальних закладів України надаються освітні послуги з підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів?

а) у Харківській державній академії культури;

б) у Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв;

в) у Рівненському державному гуманітарному університеті;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

23. У яких закладах України відкрито аспірантуру зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»?

а) у Харківській державній академії культури;

б) у Київському національному університеті культури і мистецтв;

в) у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

24. У яких закладах України відкрито докторантуру зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»?

- а) у Харківській державній академії культури
- б) у Київському національному університеті культури і мистецтв;
- в) у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

25. У яких закладах України працюють спеціалізовані вчені ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій зі спеціальності «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство»?

- а) у Харківській державній академії культури;
- б) у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського;
- в) **всі відповіді правильні;**
- г) всі відповіді неправильні.

26. Згідно із Законом України «Про культуру», чи належать бібліотеки до базової мережі закладів культури?

- а) **так;**
- б) ні.

27. Як називається професійно-кваліфікаційна модель, яка виражає специфічні характеристики виду діяльності і вимоги до виконавця діяльності?

- а) кваліфікаційна характеристика;
- б) **професіограма;**
- в) професіологія;
- г) посадова інструкція.

28. Чи може зовнішнє середовище бути компонентою процесу функціонування бібліотеки як системи?

- а) **так;**
- б) ні.

29. Які процеси діяльності бібліотеки відносяться до допоміжних (забезпечуючих)?

- а) господарські, управлінські, виробничо-технічні;

б) господарські, виробничо-технічні, постачальницькі;

в) господарські, управлінські, технологічні.

30. Як називається цілісна, впорядкована сукупність відносно самостійних підрозділів бібліотеки, які реалізують закріплені за ними функції і цілі, наділені відповідною компетенцією і знаходяться в певних стосунках між собою?

а) функціональна структура бібліотеки;

б) кадрова структура бібліотеки;

в) організаційна структура бібліотеки

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ

1. Які основні принципи бібліотечної справи визначає сучасне бібліотекознавство?

а) загальнодоступність бібліотечної справи;

б) пріоритет читацьких інтересів;

в) системність бібліотечної справи;

г) **всі відповіді правильні;**

д) всі відповіді неправильні.

2. У рамках якої міжнародної бібліотечної організації діє програма «Загальна доступність видань»?

а) **ІФЛА;**

б) ЮНЕСКО;

в) ІАМЛ;

г) ФІД.

3. Які види бібліотечних послуг можуть бути платними?

а) курси і гуртки при бібліотеках;

б) виконання особливо складних довідок;

в) оглядові і тематичні екскурсії по бібліотеці;

г) **всі відповіді правильні;**

д) всі відповіді неправильні.

4. Як називається врахування особливостей різних верств населення, умов праці, професійних інтересів, вікової специфіки, статевих ознак, рівня духовного розвитку особистості у процесі бібліотечного обслуговування?

а) спеціалізація;

б) диференціація;

в) сегментація.

5. Що є об'єктивною основою для диференціації читачів? а) соціально-професійна структура;

б) соціальна структура;

в) рівень інформаційної культури;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

6. Як називається розмежування, розділення сфер діяльності щодо формування і використання відповідних видів бібліотечних ресурсів і задоволення відповідних інформаційних потреб?

а) спеціалізація бібліотек;

б) диференціація бібліотек;

в) сегментація бібліотек.

7. Які є види спеціалізації бібліотек?

а) спеціалізація бібліотечних мереж;

б) спеціалізація окремих бібліотек;

в) внутрішньобібліотечна спеціалізація;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

7. У чому виражається внутрішньобібліотечна спеціалізація?

а) у спеціалізації окремих структурних підрозділів бібліотеки;

б) у спрямованості бібліотечного обслуговування на певні групи користувачів;

в) у спеціалізації комплектування бібліотечних фондів;

- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.

8. Чи може внутрішньобібліотечна спеціалізація виражатися у спеціалізації окремих бібліотечних працівників?

- а) так;**
- б) ні.

9. Що є найраціональнішим, економічно і технологічно вигідним, достатньо поширеним у світовій практиці механізмом з'єднання й інтеграції бібліотек?

- а) координація бібліотек;
- б) кооперація бібліотек;
- в) централізація бібліотек.**

10. В яких формах найчастіше реалізується централізація бібліотек?

- а) проведення стандартизації;
- б) здійснення в масштабах країни, регіонів, бібліотечних мереж централізованого комплектування бібліотечних фондів, централізованої обробки книг й інших творів друку;
- в) об'єднання бібліотек у централізовані системи, очолювані відповідною центральною бібліотекою;

- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

11. Які позитивні сторони застосування централізації бібліотек?

- а) проведення єдиної політики формування, розміщення і використання бібліотечних ресурсів;
- б) централізоване комплектування, обробка і перерозподіл літератури;
- в) можливість об'єднання основних бібліотечних процесів і при дефіциті бібліотечних ресурсів знаходження ефективніших шляхів їх формування і використання;

- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

12. Які позитивні сторони застосування децентралізації бібліотек?

- а) розвиток ініціативи бібліотечних працівників;
- б) підвищення гнучкості й адаптивності бібліотечної системи;
- в) забезпечення оперативності прийняття управлінських рішень;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

13. Які негативні сторони застосування централізації бібліотек?

- а) реальна небезпека неузгоджених дій бібліотек, об'єктивно не спрямованих на досягнення спільної мети бібліотечної системи;
- б) можлива переоцінка чинників, що враховують лише поточні потреби конкретної бібліотеки;
- в) недооцінка чинників перспективного розвитку усієї системи;
- г) всі відповіді правильні;
- д) всі відповіді неправильні.**

14. Як називається організація певного, заздалегідь передбаченого плану на основі спеціалізації (розподілу праці) і розрахованого на тривалий термін взаємного зв'язку між бібліотеками (бібліотечними мережами) в цілях спільного вирішення загальної задачі – максимального залучення населення до користування бібліотечною книгою, повнішого задоволення читацьких запитів, раціонального формування і ефективного використання бібліотечних ресурсів?

- а) бібліотечна спеціалізація;
- б) бібліотечна кооперація;
- в) бібліотечна координація.**

15. Які бібліотечні процеси охоплює бібліотечна координація?

- а) формування, розміщення і використання фондів;
- б) обслуговування читачів;
- в) науково-методична робота;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

16. Як називається об'єднання можливостей і засобів – ресурсів групи

незалежних бібліотек на певній території в цілях досягнення оптимального обслуговування всіма можливими ресурсами існуючих і потенційних споживачів кожної з бібліотек, що входять у дану систему?

- а) бібліотечна спеціалізація;
- б) бібліотечна кооперація;
- в) бібліотечна координація.

17. Які кількісні характеристики включення бібліотек (бібліотечних мереж) в процеси координації і кооперації можуть використовуватися як показники ефективності бібліотечної справи?

- а) види видань, кількість виданої і отриманої по МБА літератури; б) число бібліотек, що координують і кооперують свою роботу;
- в) кількість і об'єм спільно виконаних бібліографічних довідок і укладених бібліографічних покажчиків;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

18. Згідно із Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», які основні бібліотечні послуги визнані як такі, що повинні надаватися користувачеві безкоштовно?

- а) одержання документів або їх копій по міжбібліотечному абонементу;
- б) користування інформацією про склад бібліотечних фондів через довідково-пошуковий апарат;
- в) отримання консультаційної допомоги в пошуку та виборі джерел інформації;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні

19. У якому році прийнятий Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»?

- а) 1992 р.;
- б) 1995 р.;**
- в) 2012 р.

20. Як називається безперервний, цілеспрямований, об'єктивно обумовлений процес дії на бібліотечні об'єкти різних рівнів і типів (бібліотечна справа в цілому, бібліотечна мережа, бібліотечне об'єднання, бібліотека, стосунки між ними), що забезпечує їх єдність і цілісність для досягнення кінцевого результату (задоволення інформаційних потреб) за зовнішніх і внутрішніх умов, що змінюються?

а) управління бібліотечною справою;

б) організація бібліотечної справи; в) бібліотечна координація.

21. На що спрямовується бібліотечна політика?

а) створення в країні єдиного бібліотечного простору;

б) інтенсифікація процесу збагачення інформаційного потенціалу бібліотечної справи;

в) використання бібліотечних ресурсів;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

22. Які цілі управління бібліотечною справою виокремлюються з огляду на рівні управління?

а) загальнодержавні;

б) територіальні;

в) відомчо-галузеві;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

23. Що є основою державної політики України в галузі бібліотечної справи?

а) реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування;

б) забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються та надаються в тимчасове користування бібліотеками;

в) всі відповіді правильні;

г) всі відповіді неправильні.

24. У якому році заснована ІФЛА?

а) 1895 р.;

б) 1927 р.;

в) 1945 р.;

г) 1951 р.;

д) 1991 р.

25. У якому році заснована УБА?

а) 1971 р.;

б) 1991 р.;

в) 1995 р.;

г) 2001 р.

26. Яка мета діяльності УБА?

а) всебічне сприяння розвитку бібліотечної справи;

б) всебічне сприяння забезпеченню права читачів та споживачів інформації на якісне і своєчасне бібліотечне та інформаційно-бібліографічне обслуговування;

в) захист соціальних та інших спільних інтересів членів УБА;

г) всі відповіді правильні;

д) всі відповіді неправильні.

27. Який центральний орган виконавчої влади здійснює загальне методичне керівництво бібліотеками України та координацію їх роботи?

а) Міністерство культури України;

б) Міністерство освіти і науки України;

в) Верховна Рада України;

г) Кабінет Міністрів України.

28. На який період припадає зародження міжнародного бібліотечного співробітництва?

а) XVIII ст.;

б) XIX ст.;

в) XX ст.

29. В яких напрямках здійснюється реалізація принципу загальнодоступності бібліотек?

- а) фізичний і інтелектуальний доступ;
- б) впровадження сучасних технічних засобів;
- в) раціональна організація інформаційно-бібліотечного обслуговування;
- г) всі відповіді правильні;**
- д) всі відповіді неправильні.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Базові поняття і категорії бібліотекознавства.
2. Цілі бібліотекознавства, його завдання, області наукового пошуку, їх
3. Дискусійність питання про об'єкт бібліотекознавства.
Інформація, об'єктивована у вигляді публікації, як елемент об'єкта бібліотекознавства.
4. Читач (споживач інформації, абонент, користувач) як елемент об'єкта бібліотекознавства.
5. Бібліотекар як елемент об'єкта бібліотекознавства.
6. Дискусійність питання про предмет бібліотекознавства.
7. Наукові функції бібліотекознавства.
8. Соціальні функції бібліотекознавства.
9. Структура бібліотекознавства як науки.
10. Структура бібліотекознавства як навчальної дисципліни.
11. Міждисциплінарні зв'язки бібліотекознавства.
12. Основні етапи розвитку бібліотекознавства.
13. Передісторія бібліотекознавчої думки.
14. Розвиток бібліотекознавчої думки в бібліотеках Стародавнього Світу.
15. Релігійна спрямованість бібліотекознавчої думки Середньовіччя.
16. Виникнення і становлення бібліотекознавства як наукової і навчальної дисципліни у ХІХ ст.
17. Українське бібліотекознавство ХІХ - початку ХХ ст.
18. Формування бібліотекознавства як навчальної дисципліни Роль міжнародних фахових об'єднань у розвитку бібліотекознавства.
19. Розвиток українського бібліотекознавства у ХХ ст.
20. Нові завдання бібліотекознавства в умовах інформаційного суспільства.
21. Фахова бібліотекознавча періодика.
22. Поняття про методи та наукову методику бібліотекознавства.
23. Характеристика загальнонаукових методів бібліотекознавчих досліджень.
24. Характеристика спеціальних методів бібліотекознавчих досліджень.

25. Характеристика діяльності основних центрів бібліотекознавчих досліджень в Україні.
26. Організація бібліотекознавчих досліджень в Україні на сучасному етапі.
27. Основні напрями бібліотекознавчих досліджень на сучасному етапі.
28. Українські наукові бібліотекознавчі школи.
29. Соціальні функції бібліотеки як одна з найфундаментальніших проблем бібліотечної теорії і практики.
30. Еволюція поглядів бібліотекознавців на соціальне призначення бібліотеки.
31. Співвідношення соціальних і технологічних функцій бібліотеки.
32. Соціальні функції бібліотеки.
33. Технологічні функції бібліотеки.
34. Дискусійність питання класифікації і типологізації бібліотек.
35. Еволюція поглядів бібліотекознавців на проблеми класифікації і типологізації бібліотек.
36. Класифікація бібліотек за різними критеріями.
37. Класифікація бібліотек за соціальним призначенням.
38. Класифікація бібліотек за адміністративно-територіальним поділом.
39. Класифікація бібліотек за змістом фондів.
40. Загальні бібліотеки, їх основні типологічні ознаки.
41. Типологічні особливості та функції національних бібліотек.
42. Типологічні ознаки універсальних бібліотек.
43. Спеціальні бібліотеки, їх основні типологічні ознаки.
44. Типологічні особливості особистих бібліотек, їх види і функції.
45. Загальнодоступні спеціальні бібліотеки.
46. Галузева диференціація бібліотек.
47. Історичні витоки та закономірності історичного розвитку бібліотечної професії та бібліотечної освіти.
48. Бібліотечно-інформаційний фахівець як особлива соціально- професійна група.

49. Професіограма і кваліфікаційні характеристики бібліотекаря.
50. Бібліотечна професіологія: зміст, завдання, основні напрями досліджень.
51. Кодекси професійної етики бібліотекаря.
52. Основні принципи і стратегічні цілі бібліотечної освіти України.
53. Місце бібліотекознавчої професіології в структурі бібліотекознавства.
54. Підготовка науково-педагогічних бібліотечних кадрів в Україні.
55. Система безперервної бібліотечно-інформаційної освіти.
56. Структурна характеристика бібліотеки: основні елементи і підсистеми, їх внутрішні і зовнішні функції.
57. Основні принципи організації і функціонування бібліотечної справи.
58. Забезпеченість населення бібліотечною мережею в Україні на сучасному етапі.
59. Централізована бібліотечна система як первинний рівень бібліотечних об'єднань.
60. Національні бібліотеки України.
61. Державні бібліотеки України.
62. Мережа бібліотек Міністерства культури України: ознаки, завдання і функції.
63. Мережа бібліотек Національної академії наук України: ознаки, завдання і функції.
64. Мережа науково-технічних бібліотек України: ознаки, завдання і функції.
65. Мережа сільськогосподарських бібліотек України: ознаки, завдання і функції.
66. Мережа медичних бібліотек України: ознаки, завдання і функції.
67. Мережа освітянських бібліотек України: ознаки, завдання і функції.
68. Науково обґрунтована і реалістична бібліотечна політика як основа управління бібліотечною справою.
69. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».
70. Організаційна структура управління бібліотечною справою України.
71. Органи державного управління бібліотечною справою України

(державний, галузевий, територіальний рівні).

72. Органи керівництва мережами бібліотек НАН України, науково-технічних, сільськогосподарських, освітянських бібліотек.

73. Українська бібліотечна асоціація (УБА) і її роль в управлінні бібліотечною справою України.

74. Передумови виникнення, основні етапи розвитку міжнародного бібліотечного співробітництва.

75. Міжнародні бібліотечні організації як провідні центри міжнародного бібліотечного співробітництва.

76. Основні об'єкти зовнішнього середовища бібліотеки.

77. IFLA як провідний осередок міжнародного бібліотечного співробітництва.

78. Форми міжнародного співробітництва бібліотек України.

79. Основні елементи функціонування бібліотеки.

80. Міністерство культури України як центральний орган виконавчої влади, який здійснює загальне методичне керівництво бібліотеками України та координацію їх роботи.

81. Бібліотечний фонд як підсистема бібліотеки.

82. Користувач як підсистема бібліотеки.

83. Бібліотекар як підсистема бібліотеки.

84. Матеріально-технічна база як підсистема бібліотеки.

85. Організаційна структура бібліотеки.

86. Еволюція поглядів бібліотекознавців щодо бібліотеки як системи.

87. Основні параметри результатів діяльності бібліотеки, їх кількісні та якісні характеристики.

88. Основні, допоміжні (забезпечуючі) та управлінські процеси діяльності бібліотеки.

СПИСОК ВИКОРАСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Законодавчі і нормативно-правові документи

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27 січ. 1995 р.
№ 32/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – №7. – С. 45-52; В ред. Закону №5461-17 від 12.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.
2. Про інформацію : Закон України від 2 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – №48. – Ст. 650; В ред. Закону №5029-17 від 10.08.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
3. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. №2778-17 // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – №24. – Ст. 168; В ред. Закону №5461-17 від 12.12.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

Базова

1. Бібліотекознавство. Теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підруч. для вузів / В.О. Ільганаєва, Г.Д. Ковальчук, Т.П. Самійленко та ін. – Харків : Основа, 1993. – 193 с.
2. Ванеев А.Н. Развитие библиотечной мысли России (XI - нач. XX вв.) / А.Н. Ванеев. – М., 2003. – 304 с.
3. Ванеев А.Н. Библиотечноеведение в России конца XX века: Общетеоретические концепции и дискуссии : учеб. пособие / А.Н. Ванеев А.Н.– СПб. : "Профессия", 2007. – 248 с.
4. Карташов Н.С. Общее библиотечноеведение: учеб. в 2-х ч. / Н.С. Карташов, В.В. Скворцов. – М. : МГУКИ, 1996-1997. – Ч. 1. Скворцов В.В. Теоретические основы библиотечноговедения / В.В. Скворцов. – 1996. – 88 с. ;
5. Карташов Н.С. Общая теория библиотечного дела / Н.С. Карташов. – 1997. – 256 с.
6. Мотульський Р.С. Общее библиотечноеведение: учеб. пособие для

вузов/ Р.С. Мотульский. – М. : Либерия, 2004. – 224 с.

7. Общее библиотековедение : хрестоматия / [науч. ред. А.Н. Ванеев]. – М. : Либерия-Библинформ, 2007-2008. – (Библиотекарь и время. XXI век). – (Вып. 57). Ч. 1. Теоретические основы. – 2007. – 532 с. ; (Вып. 84). – Ч. 2

8. Учение о библиотеке, т. 1. – 2008. – 309 с. ; (Вып. 85). – Ч. 2. Учение о библиотеке : хрестоматия, т. 2. – 2008. – 541 с. ; (Вып. 86). – Ч. 3. Учение о библиотечном деле. – 2008. – 366 с.

Додаткова

1. Алтухова Г.А. Профессиональная этика библиотекаря : учеб. пособие для вузов и сред. проф. учеб. заведений культуры и искусства / Г.А. Алтухова; Моск. гос. ун-т культуры и искусств. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Изд-во МГУКИ: Профиздат, 2000. – 112 с.

2. Амлинский Л.З. Научная библиотека: пространство для читателя и библиотекаря / Л.З. Амлинский // Науч. и техн. б-ки. – 2013. – №1. – С. 100-107.

3. Бейлис Л.И. Профессиональная библиотечная периодика современной Украины / Л.И. Бейлис // Вестн. БАЕ. – 2011. – № 1. – С. 68-75.

4. Бейліс Л. До питання креативності бібліотечної роботи і особистісних мотивів її виконання : [бібл. професіологія] / Л. Бейліс // Бібл. планета. – 2017. – № 4. – С. 24-28.

5. Библиотечная этика в странах мира / Рос. библ. ассоц. Секц. по библ. политике и законодательству / сост. : В.Р. Фирсов, И.А. Трушина. – СПб. : изд- во Рос. нац. б-ки, 2002. – 156 с.

6. Бібліотекар ХХІ століття: нові стандарти професії : матеріали Міжнар. наук.-практ. віртуал. конф., лют.-черв. 2008 р. / ХДНБ ім. В.Г. Короленка ; [уклад. А.Л. Шалиганова]. – Х., 2009. – 60 с.

7. Бібліотеки України загальнодержавного значення: історія і сучасність: зб. ст. /НБУВ та ін.; редкол.: О.С. Онищенко (голова) та ін. – К., 2007. – 253 с.

8. Бібліотечна професія: безперервне навчання: [підвищ. кваліфікації бібл. працівників в Україні і за кордоном] / М-во культури і туризму України, Нац. парлам. б-ка України ; відп. ред. І. Цуріна ; підгот. С. Кравченко. – К., 2007. – 51 с.
9. Бірюкова Т. Структурно-діяльнісна модель бібліотеки як документно- комунікаційного інституту / Т. Бірюкова // Вісн. Книжк. палати. – 2013. – №9. – С. 23-26.
10. Булахова Г. Вхідження бібліотечних установ у сучасний ринок інформації : [адаптація наук. б-к до ринк. умов] / Г. Булахова // Наук. пр. НБУВ.– К., 2009. – Вип. 23. – С. 97-106.
11. Ванеев А.Н. Библиотечное дело. Теория. Методика. Практика / А.Н. Ванеев; СПбГУКИ. – СПб. : Профессия, 2004. – 368 с.
12. Василенко О. Статистичні дослідження в бібліотеках / О. Василенко // Наук. пр. НБУВ.– К., 2007. – Вип. 19. – С. 679-688.
13. Васильченко М. Бібліотечна справа: методологічні основи / М. Васильченко // Бібл. форум України. – 2011. – № 1. – С. 2–8.
14. Виноградова Е.Б. Типология и классификация библиотек: Термины, признаки, методы / Е.Б. Виноградова // Библиотековедение. – 2007. – №6. – С. 41-44.
15. Войцехівська Г. До питання спорудження будівель бібліотек / Г. Войцехівська // Наук. пр. НБУВ. – К., 2010. – Вип. 28. – С. 118–124
16. Воскобойникова-Гузєва Е.В. Модернизационные модели развития библиотек / Е.В. Воскобойникова-Гузєва // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2012. – №10. – С. 103-115.
17. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотекознавча думка в контексті європейського історико-культурного розвитку XVIII – початку ХХ ст. / О.В. Воскобойнікова-Гузєва // Рукопис. та книжк. спадщина України. – 2007. – Вип. 12. – С. 135–141.
18. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотекознавчі дослідження в

Національній бібліотеці України ім. В.І. Вернадського / О.В. Воскобойнікова- Гузева // Українське бібліотекознавство в історичному вимірі : до 140-річчя від дня народж. Л.Б. Хавкіної : за матеріалами Міжнар. наук. читань з нагоди 105 річниці від. бібліотекознавства / М-во культури України, ДЗ «ХДНБ ім. В. Г. Короленка» ; [уклад. О.П. Куніч ; відп. за вип. В.Д. Ракитянська]. – Х. : «Фоліо», 2012. – С. 30–35.

19. Воскобойнікова-Гузева О.В. Визначальні світові стратегії розвитку інформаційно-бібліотечного комплексу (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) : [на прикл. нац. б-к світу] / О.В. Воскобойнікова-Гузева // Вісн. Книжк. палати. – 2012. – № 9. – С. 17–22.

20. Воскобойнікова–Гузева О.В. Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства / О.В. Воскобойнікова-Гузева // Бібл. вісн. – 2016. – № 2. – С. 3–9.

21. Вохрышева М.Г. Методология определения функций областных библиотек / М.Г. Вохрышева, И.Н. Ключашина // Библиотековедение. – 2013. – № 3. – С. 31-36.

22. Глухов А. Личные библиотеки / А. Глухов // Шк. б-ка. – 2010. – №6. – С. 20–25.

23. Гранчак Т. Сучасні підходи до вивчення бібліотеки як соціального інституту / Т. Гранчак // Бібл. вісн. – 2012. – №5. – С. 20–26.

24. Гусева Е.Н. Типология библиотек / Е.Н. Гусева. – М., 2007. – 151 с.

25. Давидова І. Стратегії розвитку бібліотек України за умов інформаційного суспільства / І. Давидова // Вісн. Книжк. палати. – 2008. – №8.– С. 24–27.

26. Давидова І.О. Когнітивно-комунікаційна парадигма в бібліотекознавстві / І.О. Давидова // Вісн. ХДАК. – 2013. – Вип. 40. – С. 60-70.

27. Дворкина М.Я. Библиотека как научное учреждение / М.Я. Дворкина// Библиотеки национальных академий наук: проблемы

функціонування, тенденції розвитку : науч.-практ. и теорет. сб. / НАН України, НБУВ, Междунар. асоц. акад. наук и др. – К., 2012. – Вып. 10. – С. 9–16.

28. Дригайло В.Г. Основы организации работы библиотеки вуза : науч.- практ. пособие / В.Г. Дригайло. – М. : Либерей-Бибинформ, 2007. – 624 с.

29. Дударева Е.Б. Переподготовка библиотечных кадров : организационно-функциональная структура / Е.Б. Дударева // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – №9. – С. 76-83

30. Жукова В.П. Бібліотечний соціальний інститут у контексті бібліотекознавчих досліджень / В.П. Жукова // Вісн. ХДАК. – 2013. – Вип. 41. – С. 205-212.

31. Зайцев В.Н. Национальная библиотека в мировом информационном пространстве / В.Н. Зайцев // Вестн. Библ. ассамблеи Евразии. – 2007. – № 1. – С. 45–49.

32. Захарова Н. Культурно-просвітницька діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: основні етапи розвитку / Н. Захарова // Наук. пр. НБУВ. – К., 2009. – Вип. 25. – С. 101–107.

33. Ільганаєва В.О. Методологічні завдання сучасного бібліотекознавства/ В.О. Ільганаєва // Короленківські читання 2010 : матеріали XIII наук.-практ. конф., [Харків], 7–8 жовт. 2010 р. / М-во культури України, ДЗ «ХДНБ ім. В. Г. Короленка» ; [уклад. Н.І. Капустіна]. – Х., 2011. – С. 82–89.

34. Ківшар Т.І. Рекреаційна функція бібліотеки ХХІ століття / Т.І. Ківшар// Вісн. КНУКіМ (Педагог. науки). – 2005. – №2. – С. 158-160.

35. Кобелев О.М. Інформаційна аналітика в бібліотекознавстві : [використ. в бібліотекозн. дослідж.] / О.М. Кобелев // Вісн. ХДАК. – Х., 2009. – Вип. 31. – С. 163–171.

36. Корниенко В.А. Система повышения квалификации в помощь самообразованию персонала / В.А. Корниенко // Науч. и техн. б-ки. – 2008. –

№7. – С. 72-80.

37. Крейденко В.С. Библиотечные исследования: учеб.-метод. пособие / В.С. Крейденко. – М., 2007. – 352 с.

38. Кулаковська Т.Л. Бібліотечно-інформаційна система як об'єкт комплексного бібліотекознавчого дослідження / Т.Л. Кулаковська // Наук.-техн. інформ. – 2007. – № 1. – С. 11–15.

39. Кунанець Н.Е. Методологічні засади використання методів інформатики при дослідженні бібліотек / Н.Е. Кунанець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2013. – №2. – С. 44-50.

40. Кунанець Н.Е. Соціокомунікаційний підхід у бібліотекознавстві: інновація чи відновлення традицій / Н.Е. Кунанець // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2014. – №3. – С. 11-18.

41. Кушнарєнко Н.М. Вища бібліотечна освіта України в контексті гендерного підходу / Н.М. Кушнарєнко // Вісн. ХДАК. – 2014. – Вип. 43. – С. 69-80.

42. Кушнарєнко Н.М. Концептуальні засади підготовки наукових кадрів у галузі книгознавства, бібліотекознавства та бібліографознавства в Україні / Н.М. Кушнарєнко // Вісн. ХДАК. – Х., 2002. – Вип. 9. – С. 85-90.

43. Кушнарєнко Н.М. Методичні засади книгознавчих, бібліотекознавчих і бібліографічних досліджень / Н.М. Кушнарєнко // Вісн. ХДАК. – Х., 2004. – Вип. 15. – С. 84-95.

44. Кушнарєнко Н.Н. Научные школы книговедческого и библиотечно-информационного профиля: признаки идентификации / Н.Н. Кушнарєнко, А.А. Соляник // Науч. и техн. б-ки. – 2011. – № 12. – С. 45–54

45. Любарєнко Л. Науково-дослідна робота Національної парламентської бібліотеки України (1969–2009): стан і тенденції / Л. Любарєнко // Бібл. планета. – 2015. – № 1. – С. 9–13.

46. Маслакова Н. Історико-бібліотекознавчі дослідження на новому етапі розвитку України (1991–2006) // Наук. пр. НБУВ. – К., 2006. – Вип. 16.

– С. 404–414.

47. Матвійчук О.Є. Закономірності розвитку бібліотек як соціокультурних центрів в Україні / О.Є. Матвійчук // Культура і сучасність. – К., 2009. – № 2. – С. 82–87.

48. Материалы о международных организациях на страницах „Новостей Российского комитета ИФЛА” // Новости Рос. ком. ИФЛА. – 2002. – №38.– С. 11-14.

49. Матурицкий А.М. Автопортрет современного высшего библиотечно- информационного образования / А.М. Матурицкий, Г.А. Кузичкина, О.А. Калегина // Науч. и техн. б-ки. – 2013. – № 10. – С. 5-14.

50. Мотульський Р.С. Библиотека как социальный институт / Р.С. Мотульський. – Минск, 2002. – 374 с.

51. Нагаева Л.Н. ИФЛА: приглашение к сотрудничеству / Л.Н. Нагаева // Библиография. – 2002. – № 1. – С. 144-150.

52. Новальська Т. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія / Т. Новальська, КНУКіМ. – К., 2005. – 250 с.

53. Онищенко О. Українські бібліотеки у 90-х роках ХХ ст.: основні тенденції розвитку та напрями діяльності / О. Онищенко // Бібл. вісн. – 2014. – № 3. – С. 12–23.

54. Осипова И.П. Некоторые современные проблемы организации и методики научных исследований по библиотечному делу / И.П. Осипова // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теорет. сб. – К., 2012. – Вып. 10. – С. 17–24.

55. Пашкова В. Міжнародний кодекс етики : [про Всесвіт. конгр. бібліотекарів та інформ. працівників, Ген. конф. і засід. асамблеї ІФЛА, м. Гельсінкі (Фінляндія), 11–16 серп. 2012 р.; «Кодекс етики ІФЛА для бібліотекарів та інших інформаційних працівників»] / В. Пашкова ; пер. з англ. авт. // Бібл. планета. – 2012. – № 3. – С. 8-9.

56. Печена А.В. Місце бібліотеки в системі масової комунікації / А.В. Печена // Вісн. ХДАК. – 2014. – Вип. 42. – С. 196-205.

57. Полтавская Е.И. Объект и предмет библиотековедения: анализ проблемы в начале XXI века / Е.И. Полтавская // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – №1. – С. 75-91.

58. Провідні бібліотеки України: довідник / уклад. : В.Г. Дригайло, Є.М. Шмельов. – К. : Шмельов В. Є., 2007. – 152 с.

59. Прокопенко Л.С. На шляху до рівноцінності, прозорості і визнання дипломів: ІФЛА і бібліотечно-інформаційна освіта [Електронний ресурс] / Л.С. Прокопенко // V Львівський бібліотечний форум «Бібліотек@ – відкритий світ» : зб. матеріалів / Укр. бібл. асоц. ; редкол. : В.С. Пашкова, В.В. Загуменна, І.О. Шевченко, Я.Є. Сошинська, О.В. Васильєв. – Електрон. вид. – К. : УБА, 2014. – С. 55-57.

60. Прокопенко Л.С. Основні напрями діяльності відділу ІФЛА «Освіта та наукові дослідження» : [бібл. освіта, пробл. бібліотекознавства та прогр. підвищ. кваліфікації] / Л.С. Прокопенко // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р. : у 2 ч. / М-во культури і туризму України, ХДАК, Акад. мистец. України, Ін-т культурології ; [редкол. : В. М. Шейко та ін.]. – Х., 2009. – Ч. 2. – С. 144–146.

61. Прокопенко Л.С. Основні напрями діяльності Секції бібліотечних журналів ІФЛА (1978–2005 рр.) / Л.С. Прокопенко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 19–21 трав. 2009 р., м. Київ/ М-во культури і туризму України, ДАКККіМ, Ін-т держ. упр. та інформ. діяльн. – К., 2009. – С. 73–75.

62. Розбудова потужних бібліотечних асоціацій : навч. матеріали для підвищ. кваліфікації бібліотекарів / УБА, НАКККіМ, Центр. безперерв. інформ.-бібл. освіти ; [уклад.: В.С. Пашкова, Я.Є. Сошинська]. – К. : Самміт-Книга, 2012. – 183 с.

63. Рудомино М.И. К истории международных библиотечных связей: Предыстория ИФЛА (1853–1926) / М.И. Рудомино // Библиотека. – 1995. – №5. – С. 19–33.
64. Свергунова Н.М. Социальная миссия библиотек: аналитический обзор мнений / Н.М. Свергунова // Науч. и техн. б-ки. – 2014. – № 7. – С. 14–18.
65. Скнаръ В.К. Библиотечно-информационное образование Украины в процессе инновационного развития / В.К. Скнаръ // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 2. – С. 44–47.
66. Слободяник М.С. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій : монографія / М.С. Слободяник ; відп. ред. О.С. Онищенко. – К., 1995. – 268 с.
67. Слободяник М.С. Українське бібліотекознавство на зламі століть / М.С. Слободяник // Українське бібліотекознавство (1991 – 2008) : наук.-допом. бібліогр. покажч. / М-во культури і туризму України, ДЗ "Нац. парламент. б-ка України"; [уклад. : М.С. Слободяник, О.А. Політова; наук. ред. та авт. вступ. ст. М.С. Слободяник]. – К. : НПБУ, 2010. – С. 5-20.
68. Соколов А.В. Библиотечная профессиология в системе библиотековедческих наук / А.В. Соколов // Библиотековедение. – 2003. – №4. – С. 29–33.
69. Соколов А.В. Объект и предмет библиотековедения / А.В. Соколов // Библиотековедение. – 2007. – №2. – С.19-33.
70. Солоіденко Г. Науково-дослідницька робота бібліотек: напрями, пріоритети, ефективність / Г. Солоіденко // Вісн. Книжк. палати. – 2011. – № – С. 12–17.
71. Солоіденко Г. Роль професійних асоціацій в інноваційному розвитку бібліотечної справи / Г. Солоіденко // Бібл. вісн. – 2014. – №3. – С. 15
72. Солоіденко Г. Термінологічна діяльність у контексті бібліотекознавчих досліджень другої половини ХХ століття / Г. Солоіденко //

Наук. пр. НБУВ. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 669-679.

73. Справочник библиотекаря / науч. ред А.Н. Вансеев, В.А. Минкина. – СПб. : Профессия, 2001. – 448 с.

74. Столяров Ю.Н. Место библиотековедения в системе наук / Ю.Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – №3. – С. 37–40.

Столяров Ю.Н. Столетие библиотечного образования в СНГ и республиках ближнего зарубежья / Ю.Н. Столяров // Науч. и техн. б-ки. – 2013. – № 12. – С. 7-30.

75. Сухоруков К. ИФЛА: Нововведения в новом тысячелетии / К. Сухоруков // Библиотековедение. – 2002. – №3. – С. 37-45.

76. Трушина И.А. Этика библиотекаря: моральный закон внутри нас : опыт разных стран / И.А. Трушина. – М. : Гранд-ФАИР, 2008. – 272 с.

77. Тюлина Н.И. Национальная библиотека: Опыт типологического анализа / Н.И. Тюлина. – М. : Книж. палата, 1988. – 184 с.

78. Удовик В. Президентська політика сприяння розвитку бібліотечної справи в країнах світу / В. Удовик // Наук. пр. НБУВ. – К., 2009. – Вип. 25. – С. 94–100.

79. Українське бібліотекознавство в історичному вимірі : до 140-річчя від дня народж. Л.Б. Хавкіної : за матеріалами Міжнар. наук. читань з нагоди 105 річниці від. бібліотекознавства / М-во культури України, Держ. закл. "Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка" ; [уклад. О.П. Куніч ; відп. за вип. В.Д. Ракитянська]. – Х. : «Фоліо», 2012. – 155 с.

80. Чачко А.С. Библиотековедение в человеческом измерении / А.С. Чачко; Междунар. акад. информатизации при ООН. Отд-ние«Библиотековедение». – К. ; М., 2000. – 167 с.

81. Чачко А.С. Библиотечная профессия: проблемы и их отражение в исследованиях / А.С. Чачко // Российское библиотековедение: XX век: направления развития, проблемы и итоги. – М. , 2003. – С. 224–247.

82. Чачко А.С. Бібліотечна професіологія: професіологія бібліотечно-інформаційної діяльності : навч.-метод. посіб. / А.С. Чачко ; Київ. держ. ін-т

культури. Каф. бібліотекознавства. – К., 1996. – 120 с.

83. Шавыркина Н.А. Личная библиотека. Культурно-исторический анализ/ Н.А. Шавыркина. – М., 2000. – 200 с.

84. Юрик И.В. Роль персонала как ключевой показатель эффективности деятельности библиотеки / И.В. Юрик, М.П. Лазерко // Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития. – К., 2013. – №11. – С. 211-224.

85. Яцевич Н.А. Библиотечное образование: пути трансформации / Н.А. Яцевич // Науч. и техн. б-ки. – 2014. – № 1. – С. 42-45

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВА.....	4
Тема 1. Сутність, функції сучасного бібліотекознавства.....	4
Тема 2. Структура бібліотекознавства: теорія, історія, організація, управління, методика.....	10
Тема 3. Історія розвитку українського бібліотекознавства. Основні напрями та проблематики зарубіжних бібліотекознавчих досліджень.	15
Тема 4. Методологія і методика бібліотекознавчих досліджень	27
Тема 5. Основні напрями бібліотекознавчих досліджень на сучасному етапі.....	37
II. БІБЛІОТЕКА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ.....	47
Тема 6. Функції бібліотеки. Соціальні функції бібліотеки.....	47
Тема 7. Бібліотека як система	54
Тема 8. Класифікація бібліотек.....	56
Тема 9. Типологізація бібліотек.....	61
Тема 10. Підготовка кадрів для бібліотек.....	66
III. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ БІБЛІОТЕЧНОЮ СПРАВОЮ.....	70
Тема 11. Основні принципи організації і функціонування бібліотечної справи.....	70
Тема 12. Закономірності формування бібліотечних систем.....	76
Тема 13. Бібліотечні об'єднання. Міжнародне бібліотечне співробітництво.....	89
ТЕСТИ.....	95
ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ.....	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	120

Навчальне видання

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

Курс лекцій

Укладач Мовчан К.М.

Тираж 10 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої
продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Редакційно-видавничий відділ МДУ
89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>